

U.S.-UKRAINE BUSINESS COUNCIL (USUBC)
WASHINGTON, D.C.

"A strong international voice for business in Ukraine for 20 years"

Американсько-Українська Ділова Рада
Правовий комітет

18 листопада 2015

Оглядовий звіт
Друге видання

РЕФОРМА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ:
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ
Бізнес та економічні галузі

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Розділ I: Засади правової реформи	10
1. Боротьба з корупцією. <i>Під редакцією Squire Patton Boggs.</i>	10
2. Конституційна реформа судової системи. <i>Під редакцією CMS Cameron McKenna.</i>	15
3. Оподаткування. <i>Під редакцією Juscutum.</i>	24
Розділ II: Правова реформа в основних галузях	28
1. Корпоративне право. <i>Під редакцією Avellum Partners.</i>	28
2. Цивільне право. <i>Під редакцією Squire Patton Boggs.</i>	33
3. Земля та нерухомість. <i>Під редакцією Avellum Partners.</i>	35
4. Банківська справа та валютний контроль. <i>Під редакцією DLA Piper Ukraine.</i>	41
5. Цінні папери та фондовий ринок. <i>Під редакцією Baker & McKenzie.</i>	45
6. Антимонопольне регулювання. <i>Під редакцією DLA Piper Ukraine.</i>	47
7. Енергетика та природні ресурси. <i>Під редакцією Asters.</i>	52
8. Трудове право. <i>Під редакцією Squire Patton Boggs.</i>	61
9. Франчайзинг. <i>Під редакцією Baker & McKenzie.</i>	65
10. Господарські спори (комерційний арбітраж, судова практика, виконання рішень). <i>Під редакцією Avellum Partners.</i>	66
11. Державні закупівлі. <i>Під редакцією Baker & McKenzie.</i>	69
12. Агробізнес. <i>Під редакцією Sayenko Kharenko.</i>	71
14. Розвиток інфраструктури (ДПП). <i>Під редакцією Arzinger.</i>	80
15. Зовнішньоекономічна діяльність та СОТ, електронна комерція. <i>Під редакцією Baker & McKenzie.</i>	84
16. Інтелектуальна власність. <i>Під редакцією Sayenko Kharenko.</i>	87
17. Кримінальне право та кримінальний процес. <i>Під редакцією Arzinger.</i>	90
18. Електронне урядування. <i>Під редакцією CMS Cameron McKenna.</i>	94
Додаток 1. Перелік осіб, які працювали над Оглядом звітним	100
Додаток 2. Програма Конференції з реформи правової системи та системи управління ..	104

Редакційна колегія: Адам Мицик, Ірина Паліашвілі, Пітер Телюк та Ксенія Забродська

Вступне слово: Ірина Паліашвілі

Співавтори:

Арцингер www.arzinger.ua

Астерс www.asterslaw.com

Авеллум Партнерс www.avellum.com

Бейкер і Макензі www.bakermckenzie.com

Сі Ем Ес Камерон МакКенна www.cms-cmck.com; www.cmslegal.com

Дентонс www.dentons.com

Ді Ел Ей Пайпер Україна www.dlapiper.com

Юскутум juscutum.com

Юридична група Ел Сі Еф www.lcfgroup.com.ua

RULG-Українська юридична група www.rulg.com

Саєнко Харенко www.sk.ua

Сквайр Паттон Бозз squirepattonboggs.com

Сюткін і Партнери www.siutkin.com

Коментатори:

Д-р Дірк Бушле

Заступник директора та Керівник юридичної служби, Енергетичне Співтовариство; Відень, Австрія

Київська Школа Економіки (KSE) www.kse.org.ua

Проф. Алан Райлі

Лондон, Сполучене Королівство

Д-р Богдан Витвицький

Колишній Федеральний прокурор, Міністерство юстиції США, Нью-Джерсі, США; колишній Постійний радник з юридичних питань у Посольстві США в Україні

VoxUkraine voxukraine.org

Вступне слово

Ірина Паліашвілі¹

Юридична спільнота України завжди активно брала участь у процесі реформ, і протягом останніх двох років значно активізувала свої зусилля. Триває багато *pro bono* проектів, зосереджених на правових реформах у певних галузях чи з певних питань. Юридичні фірми, які входять до Американсько-Української Ділової Ради і залучені до роботи над цим проектом, вирішили зосередитись на загальному стратегічному баченні реформи правової системи та системи управління у бізнесі та економічних галузях. Першим результатом цієї роботи стало минулорічне видання **Оглядового звіту «ПРАВОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ»²**, за яким 15 жовтня 2014 року у Київській Школі Економіки (КШЕ) відбулась **перша конференція Американсько-Української Ділової Ради та КШЕ³**.

Правовий комітет Американсько-Української Ділової Ради розуміє виняткову важливість для України фундаментальної і структурованої реформи правової системи та системи управління, тому вирішив зробити Оглядовий звіт тривалим проектом, підготувати друге видання і перетворити наші прагнення у багатопрофільний проект, який залучив економістів та політологів. Коли ми підготували проект другого видання Оглядового звіту, то стати нашими Коментаторами запросили видатних експертів у сфері права та поза нею.

Після кількох місяців таких колективних зусиль, ми раді випустити друге видання Оглядового звіту **«РЕФОРМА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ (БІЗНЕС ТА ЕКОНОМІЧНІ ГАЛУЗІ)»⁴** — спільно розробленого тринадцятьма провідними юридичними фірмами за участю п'яťох Коментаторів та представленого 30 жовтня 2015 року на **другій конференції Американсько-Української Ділової Ради та КШЕ⁵**.

Перше видання Оглядового звіту вийшло рік тому, до того, як в країні з'явилися нова Верховна Рада і новий Уряд, але наш основний висновок залишається незмінним: існуюча пост-радянська клептократо-олігархічна система повинна бути повністю демонтована зверху донизу і замінена на принципово нову, сучасну правову систему та систему управління, орієнтовану на прозоре, рівноправне та цивілізоване обслуговування громадян і бізнесу. Ця місія вимагає систематичного і стратегічного підходу, якого ми дотримуємось у другому виданні Оглядового звіту. Водночас, ми

¹ Автор дякує Богдану Витвицькому та Нонні Циганок за їх цінну допомогу у підготовці цього Вступного слова.

² Українська та англійська версії наявні за посиланням <http://www.usubc.org/site/recent-news/legal-reform-in-ukraine-strategic-priorities>

³ Програма Конференції наявна за посиланням http://www.rulg.com/documents/Program_USUBC-KSE_Cnfrnc_Legal%20Reform_2014_Oct15.pdf, і запис Конференції наявний за посиланням (починаючи з позначки 30:30) <https://youtu.be/MDerRFMCKeY?t=30m30s>

⁴ Українська та англійська версії

⁵ Програма Конференції наявна наприкінці цього Оглядового звіту, і запис Конференції наявний за посиланням https://youtu.be/f_RxqiRCPB0

проаналізували досягнення і невдачі нової Ради і нового уряду, і поділилися нашими порадами про хід реформ у 21 галузі правової та урядової системи. Ми раді, що деякі з наших рекомендацій, особливо в галузі судової реформи, беруться до уваги.

В цілому результат роботи нової Ради і нового уряду викликає розчарування — вони так і не змогли демонтувати стару систему, не кажучи вже про заміну її на нову. Ми спостерігали за численними спробами і зусиллями, деякі з них принесли позитивні результати, але вони так і не змогли привести до демонтажу старої системи і радикального реформування її основ: законодавства, структури управління, державного адміністрування, інституцій, судової системи, правоохоронних органів та інших.

Рада дала життя величезній кількості нових законів і поправок до чинних законів, але все це робилося в рамках старої системи, і в результаті наше законодавство стало ще більш складним, суперечливим і заплутаним. Навіть мова нового законодавства не змінилася – той самий укорінений набір бюрократичних формулювань, часто недоступних здоровому глузду.

Рада вимірює свої успіхи кількістю прийнятого законодавства, що є абсолютно неправильним критерієм. У своїй лекції у Київській школі економіки 29 травня цього року архітектор польських реформ, Лешек Бальцерович, назвав такий підхід — «що більше законів, то краще» — соціалістичним шляхом. Те, що потрібно насправді, підкреслив він, це не «безліч законів, а хороші закони; немає нічого хорошого в хорошому виконанні поганих законів»⁶.

Сьогоднішнє українське законодавство — це величезна пострадянська маса, що увібрала в себе систему зі «спеціальних інтересів» і численних корупційних схем, напрацьованих за 20 років. Ще більший безлад в цю масу внесли нескінченні маніпуляції з Конституцією, що розгойдують країну між президентсько-парламентською та парламентсько-президентською системою, але завжди із збереженням збоченого дуалізму влади («найгірший варіант» — так визначив цей феномен Іван Міклош, колишній Віце-Прем'єр і міністр фінансів Словаччини⁷).

Завантаження нових законів в цю масу не може дивовижно перетворити її на нову систему, але буде, як і раніше, утримувати Україну від перетворення на країну зі справжнім верховенством права. «Верховенство права», серед іншого, означає неухильне виконання наявних законів, але якщо зробити це в Україні і забезпечити виконання незліченної кількості відсталих, а часто і абсурдних, законів, то країна та її економіка будуть паралізовані. Саме тому нинішня система не може функціонувати без вибіркового виконання, що дає бюрократичному апарату, включаючи правоохоронні органи і суди, величезну довільну владу над пересічними громадянами та бізнесом, і породжує системну корупцію.

⁶ https://youtu.be/gv5nyBxwo_M - хвилини 23:30 та 26:40 – 26:58

⁷ Друга Конференція Американсько-Української Ділової Ради та Київської Школи Економіки з правової та урядової реформи, 30 жовтня 2015 https://youtu.be/f_RxqiRCPB0

Жодні антикорупційні заходи не принесуть результату, якщо вони будуть вживатися всередині цієї системи, яка сама по собі є благодатним ґрунтом для корупції. Корупція, будучи наслідком, не може бути знищена окремо від причин. Єдиний вихід — це вибити ґрунт під ногами, ліквідувати причини, що породжують корупцію. До того, як це відбудеться, будь-які антикорупційні заходи будуть просто служити камуфляжем для нових витків корупції.

Сьогоднішня правова система і система управління живлять корупцію, а корупція живить їх і поміщає Україну в замкнене коло, з якого їй не допоможуть вийти жодні нові закони чи антикорупційні заходи, і всередині якого неможливо встановити верховенство права. Ця ситуація також породжує цинізм суспільства, який добре проілюстрований в анекдоті: «Українці найбільше хочуть двох речей: (1) очистити країну від корупції; і (2) мати можливість обійти будь-який закон з найменшим хабарем».

Очевидно, що перш ніж наполягати на верховенстві права та позбавленні від корупції, нам необхідно повністю змінити систему, оскільки нинішня не піддається реформуванню: у відповідь на кожну спробу її поліпшити, вона мутує і пристосовується, і вирощує нові покоління корумпованих держчиновників.

Здоровий глузд підказує рішення, як вийти з цього порочного кола:

- **Україна може запозичити найсучаснішу, просту, некорумповану і випробувану на практиці правову систему і систему управління у найуспішніших країн нашого прилеглого регіону, взявши у кожної найбільш підходящі компоненти.**

Як модель в цілому, нам може найбільше підійти естонська система, бо вона на 100% гармонізована з ЄС, орієнтована на свободу підприємництва, але також і на соціальний захист і захист навколишнього середовища, в ній немає корупційної складової, і вона повністю вкладається в сучасні високі технології. Податкова система може бути запозичена зі Словаччини. Для антикорупційного та правоохоронного компонентів, включаючи митницю, найбільше підійде досвід Грузії, тим більше, що перші кроки по створенню патрульної поліції за грузинським зразком і силами грузинських експертів виявилися успішними.

Потім необхідно буде ввести п'ятирічний мораторій на зміни до законодавства (більшість корупційних схем впроваджуються через нескінченні зміни до законодавства), що забезпечить стабільність і довіру до нової системи в суспільстві.

Експерти, які розробили та впровадили кращі реформи в своїх країнах регіону (Естонія, Словаччина, Польща та інші), і які досконало розбираються

у вимогах ЄС, зможуть навчити нове покоління українських держслужбовців і суддів і здійснити конкурсний відбір (всі старі кадри повинні бути звільнені, але, крім люстрованих, з правом брати участь у новому конкурсному відборі). Грузинських експертів треба буде залучити для реформи правоохоронних органів, прокуратури та митної служби, а також видати їм мандат на ліквідацію корупції.

Українське суспільство і бізнес до цього готові, їх занадто довго душила наявна система. Вони нічого не втратять, і навпаки значно виграють з впровадженням нової, простої і прозорої системи, запозиченої у найбільш успішних і найменш корумпованих країн.

Сучасній Україні, інтегрованій у глобальну економіку, тоді вже не знадобляться закони, які регламентують кожен крок і кожен подих, і супроводжуються величезним чиновницьким апаратом для вибіркового їх виконання (у цивілізованому світі немає потреби в окремому законі «Про молоко та молочні продукти», «Про бібліотеки і бібліотечну справу» або «Про виноград та виноградне вино»). У той час як зараз, через безліч протиріч стовідсоткове виконання нинішнього законодавства часто виявляється практично неможливим, але при цьому на сторожі виконання стоять правоохоронні та податкові органи і суди, які будуть продовжувати шантажувати суспільство і вимагати хабарі, тому що вони є невід'ємною частиною системи.

Сьогодні, кожного разу, коли потрібно провести реальну реформу, уряд безпорадно розводить руками. Чому? Тому що «для цього нам потрібен новий закон». Разом з тим, кожен раз, коли Уряд бажає ввести нові обмеження, ніякого «нового закону» не потрібно, і часто вони вводяться в прямій суперечності з чинним законодавством. Аналогічна ситуація в Раді: якщо якій-небудь групі «спеціальних інтересів» потрібно провести новий закон або поправку, вони приймаються в рекордні терміни, але якщо це потрібно для блага суспільства, то такі законопроекти проходять всі кола пекла, і якщо і приймаються, то в вихолощеному вигляді.

У рамках системи дуалізму влади ніхто не бере на себе відповідальність, але завжди знаходиться правова зачіпка, яка може виправдати як відмову будь-якої гілки влади від прийняття прогресивних заходів, так і збереження корумпованих чиновників і суддів на своїх місцях. Є безліч прикладів, коли такі правові зачіпки активно застосовувались для недопущення прогресивних кроків: так, в ході конкурсного відбору кандидатів на ключові позиції, чомусь саме найбільш кваліфіковані, але незалежні кандидати виключалися з конкурсу через раптові технічні формальності.

Суспільство більше не сприймає такі відмовки, як «технічні формальності» або «для цього нам потрібен новий закон». Нездатність нинішньої системи впоратися з сучасними викликами змушує суспільство вдаватися до паралельних заходів — різних омбудсменів або навіть до «сміттевої люстрації», які, навіть якщо корисні в перехідний період, в кінцевому підсумку будуть мати тільки косметичний ефект і

посприяють виживанню системи. Навіть нинішні спроби дерегуляції не дадуть результату, тому що вона впроваджується на рівні підзаконних актів, і не стосується рівня законів, а нереформований бюрократичний клас забезпечує безперервність цього процесу: за скасуванням підзаконного акта міністерством слідує прийняття нового закону, який, у свою чергу, вимагає прийняття нового підзаконного акту.

Україні необхідно позбутися цієї радянської спадщини. При цьому не випадково нова книга Андерса Ослунда носить назву «Україна: що було зроблено неправильно і як це виправити» — тому що перш ніж вирішити проблему, треба її визнати, а наш політичний клас досі відмовляється це зробити. Один з Коментаторів нашого Оглядового звіту, Богдан Витвицький, який працював федеральним прокурором в США і потім юридичним радником Посольства США в Україні, зазначив в інтерв'ю Олександрю Дж. Мотилію: «... одне питання, яке необхідно поставити, і про яке замислюються дуже небагато українців, це системна деформація всієї правової системи, яка йде корінням в радянську епоху ... У силу того, що добре налагоджена правова система необхідна для нормального політичного та економічного розвитку держави, успішна антикорупційна кампанія і реальна реформа правової системи повинні впроваджуватись одночасно»⁸.

Нам необхідний прорив: впровадження цивілізованої правової системи і системи управління вже за два-три роки виведе Україну з кам'яного віку в XXI століття, звільнить і перезавантажить економіку, призведе до значних інвестицій.

Чи можна цього досягнути? Безумовно так! Інші країни прилеглого регіону, за таких самих обставин, включно з війною, цього досягли. Нинішні лідери України, замість того, щоб кожного разу винаходити сміховинні відмовки (Грузія занадто маленька, Польща занадто велика, Естонія та інші країни Балтики не так довго перебували під радянською окупацією тощо) зобов'язані нарешті проявити рішучу політичну волю і здійснити необхідні радикальні зміни.

Історично такий прорив був здійснений і на нашій землі. Коли великий князь Володимир, правитель Київської Русі в X-XI століттях, усвідомив, що язичництво застаріло і уповільнювало розвиток країни в порівнянні з більш просунутими сусідами, які вже прийняли одну з сучасних панівних релігій, він розіслав емісарів для вивчення цих релігій і правових систем, і в підсумку зупинив свій вибір на християнській релігії та християнському праві. Ми залишимо історії судити, наскільки правильним був цей вибір, але безперечно, що в ті часи це був важливий прорив для Київської Русі. Отже, ми можемо спиратися на цей історичний прецедент, коли один із найшанованіших правителів Київської Русі визнав, що наявна система гальмувала розвиток країни, вивчив досвід сусідніх країн, здійснив порівняльний аналіз, зробив висновок про те, яка система найкращим чином пасуватиме його державі, і потім швидко і рішуче змінив стару систему на нову. Це сталося за 1000 років до настання інформаційної доби — Україна сьогодні здатна зробити те саме!

⁸ Журнал «World Affairs Journal», 1 липня 2015 <http://worldaffairsjournal.org/blog/alexander-j-moty/fighting-corruption-ukraine>

Розділ I: Засади правової реформи

1. Боротьба з корупцією. Під редакцією Squire Patton Boggs.

Системна корупція в Україні є бар'єром, що перешкоджає країні стати «нормальною», тобто, країною з повністю функціонуючою ринковою економікою, розвиненою демократією, активним залученням іноземних інвестицій та ефективним правосуддям. Назріла необхідність конкретних дій, а не декларацій. Потрібні не лише зміни до законодавства, але й ефективне, неупереджене та оперативне розслідування та переслідування правоохоронними органами корупційних злочинів та правопорушень.

Основні антикорупційні заходи

- Проведення судової реформи з метою створення системи, яка б відповідала вищим стандартам професіоналізму та неупередженості, а не залишалася б корумпованою та некомпетентною (див. розділ I.2 щодо конкретних пропозицій);
- Скасування існуючої «абсолютної» недоторканності суддів та запровадження «функціонального імунітету», який звужиться і буде поширюватись лише на виконання суддею, добросовісно і належним чином, своїх функцій; застосування функціонального імунітету не буде розповсюджуватись на жодні розслідування чи кримінальну відповідальність за вчинення злочину, в т.ч. прийняття завідомо неправосудних рішень та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- Скасування недоторканності народних депутатів Верховної Ради (далі — «депутати»); недоторканість розповсюджуватиметься лише на «сказане в парламенті»;
- Забезпечення особистої відповідальності депутатів, міністрів, заступників міністрів і суддів за будь-які прийняті хабарі або виявлені корупційні правопорушення з боку будь-яких їхніх працівників/підлеглих, консультантів або членів сім'ї;
- Запровадження повноцінної системи захисту «викривачів»;
- Прийняття законів, що дозволяють використовувати при розгляді у судах корупційних правопорушень непрямі докази та, інформацію про майновий стан близьких осіб як доказ, і покладати на володільця коштовного майна та особистих предметів розкоші (таких як будинки, автомобілі, човни, годинники і т.ін.) обов'язок доведення, що їхні доходи є чесно заробленими, задекларованими і оподаткованими, інакше — призначати покарання у вигляді штрафів чи можливої конфіскації такого майна. Закрити нормативні «лазівки», що використовуються для уникнення відповідальності (як-от дарування, оформлення права власності на чоловіка/дружину або дітей, заниження вартості договорів придбання і т.ін.);
- Зменшення кількості дозволів, погоджень, ліцензій та перевірок з боку державних органів;
- Зменшення загальної кількості працівників в уряді;
- Запровадження прозорості в системі державних закупівель шляхом надання обов'язкового доступу громадськості до інформації всіх ключових закупівель (у тому числі договорів про закупівлі), і прийняття нового закону про електронні закупівлі для реалізації механізму електронних закупівель (див. розділ 11 щодо конкретних пропозицій);
- Визначення порядку, що надає можливість будь-якій особі (наприклад, журналістам), за наявності переконливих доказів, повідомляти правоохоронним органам про факт хабарництва або отримання незаконної вигоди з боку будь-якої посадової особи; та у разі відкриття справи на підставі таких доказів — отримувати від відповідних органів

інформацію про хід справи та відповідні рішення суду (так зване «громадське обвинувачення»);

- Видача електронних (цифрових) документів органами державної влади (без будь-якого офіційного підпису чи печатки державного органу);
- Запуск освітніх програм для інформування школярів про методи боротьби з корупцією та загальноосвітніх кампаній з підвищення обізнаності громадськості;
- Підвищення обізнаності громадськості про механізми здійснення антикорупційних заходів для отримання зворотньої реакції щодо ефективності зусиль по боротьбі з корупцією.

Статус державного службовця

- Забезпечення гідної оплати праці державних службовців (особливо суддів і прокурорів);
- Запровадження обов'язкового розкриття інформації про бенефіціарних власників нерухомого майна та земельних ділянок у Державному реєстрі прав власності;
- Запровадження правового механізму контролю приватних витрат державних службовців та всіх державних посадових осіб та їхніх родичів.

Структура державних антикорупційних органів

- Завершення організації та забезпечення незалежного функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції;
- Відокремлення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури від Генеральної прокуратури України, забезпечення реальної незалежності і ресурсів (у тому числі відповідної системи безпеки) цього органу по боротьбі з організованою злочинністю і правопорушеннями, пов'язаними з корупцією на високому рівні;
- Забезпечення достатніх бюджетних коштів для ефективного функціонування антикорупційних державних органів;
- Створення спеціалізованих судів або інституту суддів по боротьбі з корупцією.

Фінансування політичних партій

- Визначення ефективного порядку контролю за дотриманням законодавчих норм у питанні фінансування політичних партій та виборчих кампаній;
- Встановлення оперативних і жорстких санкцій за порушення законодавства про фінансування політичних партій;
- Прийняття комплексного законодавства про лобювання.

Реєстри державного майна

- Оновлення реєстру державного майна та земельного кадастру України інформацією про оренду майна/земельних ділянок та забезпечення доступу громадськості до відповідної інформації: статус суб'єкта (власник, орендар чи ін.), умови використання (термін договору оренди, сума орендних платежів, і т.д.);
- Внесення в реєстр державної власності інформації про ціну продажу нерухомого майна та земельних ділянок, що перебували у державній і комунальній власності, і забезпечення доступу громадськості до такої інформації.

Відповідальність

- Підвищення відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення, у тому числі звільнення з посади, позбавлення пенсії, конфіскація активів, а також забезпечення доступу громадськості до інформації про такі правопорушення;
- Підвищення відповідальності за недотримання посадовими особами вимог щодо конфлікту інтересів, особливо у зв'язку з такими конфліктами інтересів у комерційних та ділових угодах/зобов'язаннях;
- Впровадження жорсткіших санкцій за нерозкриття бенефіціарних власників компаній — аж до кримінальної відповідальності;
- Підвищення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, а саме збільшення суми застави за звільнення державного службовця, затриманого за звинуваченням у корупції, і встановлення суми застави безпосередньо залежно від суми неправомірно отриманої вигоди або очікуваних збитків від такого правопорушення; скасування кримінальної відповідальності за провокацію хабара державними службовцями (стаття 370 Кримінального кодексу), яка є перешкодою для ефективного розслідування корупційних правопорушень;
- Внесення змін до законів про кримінальну відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення (а саме за хабар державним службовцям з метою отримання вигоди для компанії); і посилення обсягу такої відповідальності (збільшення суми штрафів, введення конфіскації майна і штрафів до юридичних осіб).

КОМЕНТАР: Професор Алан Райлі

Я приєднуюсь до всіх зауважень, висловлених у звіті, оскільки вони необхідні для професійного і незалежного агентства по боротьбі з корупцією.

Я хотів би зробити одну додаткову рекомендацію для України, а саме: розглянути питання про прийняття в національне законодавство версію Закона США «Про фальсифікацію цивільних вимог» (ФЦВ). ФЦВ є найуспішнішим актом по боротьбі з шахрайством, який коли-небудь був прийнятий. Спочатку його ухвалив Авраам Лінкольн під час Громадянської війни в США для захисту від шахрайства в оборонному бюджеті. Його відновив Рональд Рейган у 1986 році з тих самих міркувань (хоча це стосується всіх форм федеральних доходів і витрат). ФЦВ містить два ключових положення. По-перше, будь-який шахрайський позов, пов'язаний з бюджетом США, призведе до штрафу в трикратному розмірі, який накладається у цивільному порядку. По-друге, будь-яка невинна особа (наприклад, співробітник оборонного підрядника), яка зіткнеться з шахрайством, в результаті чого Міністерство юстиції відшкодує збитки, має право звернутись до федерального судді, який може присудити їй до однієї третини відшкодування. Держава ефективно відшкодує збитки у подвійному розмірі, і шахрай може ще раз заплатити особі, яка повідомила про таке шахрайство. Через те, що штрафи носять цивільний характер, це також означає, що такі випадки легше довести.

З моменту набрання чинності у 1986 році, ФЦВ дозволив державі відшкодувати десятки мільярдів доларів у шахрайських позовах, і зупинив шахрайські позови на сотні мільярдів доларів. Раніше я підготував документ для Центру Європейських Політичних Досліджень про те, як можна застосувати ФЦВ в контексті законодавства ЄС. З цим документом можна ознайомитись тут:

<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=25987>

КОМЕНТАР: Д-р Богдан Витвицький

Оскільки міжнародній спільноті відомі механізми значного зниження рівня корупції, наразі відомо *що* робити, хоча й на практиці не завжди ясно, *як*. Мета будь-якої країни — знизити рівень посадової корупції з систематичного до епізодичного рівня. Щоб змінити системну корупцію на виключно епізодичну, необхідні три речі. По-перше, це масштабні зміни у суспільній свідомості для формування розуміння того, як і чому корупція калічить і деформує політичні та економічні системи країни, і як вона позбавляє своїх громадян справедливості і гідності. По-друге, значне зниження або навіть усунення невідповідності між, з одного боку, обов'язками і відповідальністю державних посадових осіб та, з іншого боку, їх заробітною платою, допомогою і пенсіями. По-третє, функціональна кримінально-правова система, яка здатна грамотно і об'єктивно розслідувати, переслідувати і засуджувати тих, хто займається корупцією. Для допомоги у моніторингу і перешкоджанні корупційним діям дуже корисно задіяти різноманітні превентивні механізми, такі як система обов'язкового декларування державними службовцями своїх доходів.

Революція гідності в Україні показала, що ставлення громадян до корупції почало різко змінюватись. Необхідно більше освічувати громадськість. Однак у вирішенні питання про заробітну плату, скажімо, публічних службовців, прогрес незначний або взагалі відсутній, це саме стосується компенсаційних пакетів суддів і прокурорів. В Україні, де рівень верховенства права недостатній, тобто там, де правова система багато в чому розладнана, це створює додаткові перешкоди для зменшення корупції, але рішення існує. Рішення полягає у створенні спеціальних підрозділів детективів, прокурорів та суддів, які чесно, грамотно і справедливо ведуть боротьбу з корупцією.

Оглядовий звіт люб'язно пропонує безліч дій, до яких український уряд повинен вдатися для того, щоб продемонструвати, що насправді серйозно ставиться, а не просто декларативно, до зниження рівня корупції в Україні.

2. Конституційна реформа судової системи. Під редакцією CMS Cameron McKenna.

Пропозиції щодо внесення змін до Конституції України в частині реформи судової системи були підготовлені Робочою групою з питань правосуддя та опубліковані на веб-сторінці Конституційної Комісії (далі — «Пропозиції»), а пізніше направлені Президентом Порошенком до Венеційської Комісії Ради Європи для аналізу. Можна стверджувати, що Пропозиції становлять собою перші від прийняття Конституції у 1996 році значні інституційні та системні зміни до положень Конституції в частині судової влади та є початком вжиття заходів у сфері серйозної кризи законності, в якій перебуває судова система.

У цілому здається, що Пропозиції покращують доступ до правосуддя та його ефективність, роблячи судову систему більш прозорою та підзвітною. Однак, на даний момент брак громадського обговорення щодо суті та наслідків втілення Пропозицій у життя призвів до стурбованості в професійних та громадських організаціях. Багато хто вважає, що Пропозиції не повністю вирішують питання прозорості та корупції та недостатньо відновлюють легітимність інституту, який є основою захисту прав громадян (серед іншого, що вкрай важливо, і їхніх майнових прав), а також для успіху всіх інших реформ, що запроваджуються в Україні.

Президент, треба віддати йому належне, направив Пропозиції разом із змінами, що були запропоновані Реанімаційним пакетом реформ (громадянська платформа — дитя Майдану (далі — «Пропозиції РПР»), до Венеційської Комісії для їх одночасного розгляду. Наш внесок до обговорення наведено далі.

Призначення та омолодження судової влади

- **Призначення**

Довіра до нинішньої української судової системи та її авторитет повністю підірвана через відсутність незалежності суддів від зовнішніх чинників, — як політичних, так і комерційних за своєю природою. Хоча Пропозиції (Стаття 131) значно розширюють повноваження та обов'язки Вищої ради юстиції (далі — «ВРЮ»), що уможлиблює здійснення нею загальних наглядових функцій контролю за судовою владою, але залишається без змін чинна незадовільна формула призначення членів ВРЮ, за якою Президент, Верховна Рада, Рада суддів, з'їзд адвокатів, з'їзд представників науковців і викладачів права та конференція прокурорів призначають до неї власних представників. Хоча Пропозиції передбачають зміну кількісного співвідношення членів у бік збільшення представників від Ради суддів, проте процес призначення членів ВРЮ може бути сприйнятий скептично налаштованою (цинічною) громадськістю як такий, що представляє корпоративні інтереси їхніх патронів.

Кращим підходом до вирішення цього питання було б виконання рекомендацій, що викладені у Пропозиціях РПР, згідно з якими Рада суддів самостійно призначає 9 з 20 членів ВРЮ, а спеціальна незалежна комісія ВРЮ з обрання членів, яка рівною мірою представляє адвокатів і правозахисників, науковців і викладачів права та державних обвинувачів (передбачається, що будуть також два члени за посадою), призначає інших 9 членів. Склад комісії ВРЮ з обрання членів у свою чергу призначається в рівних частинах Президентом і Верховною Радою з числа «осіб бездоганної репутації та високого морального авторитету в суспільстві».

Такий підхід сприяв би підвищенню прозорості та вивів би процес за межі вузького кола політичних та корпоративних інтересів тих, хто безпосередньо працює в судовій системі, одночасно вводячи певний ступінь підзвітності перед громадянським суспільством. Згідно із Пропозиціями РПР у такому випадку ВРЮ здійснювала би призначення та займалась би дисциплінарними заходами та кваліфікаційними вимогами до суддів без зовнішнього, особливо політичного, впливу. Це дозволило би не лише вершити правосуддя, але й, що критично необхідно, зробити здійснення правосуддя видимим і в такий спосіб відновило би довіру до судової системи та її легітимність.

- Люстрація

Другою складовою відновлення легітимності судової системи є питання про те, що робити з чинним суддівським корпусом. Хоча й не всі судді брали участь або допомагали рейдерським атакам на підприємства, вирішували справи за хабарі або діяли у змові із правоохоронними органами з метою порушення прав людини до та під час Революції Гідності, досить велика кількість з них поводитися у спосіб, що призвів до зневаги до всієї системи правосуддя. Опитування громадської думки постійно демонструють, що жодні інші установи не втратили так багато довіри суспільства, як суди та правоохоронні органи.

Ми закликаємо до дерадянізації української судової системи, яка в кінцевому підсумку стала служницею злочинного режиму і яка, в її поточному стані, може дієво протистояти всім іншим реформам, які реалізуються в даний час або плануються. Це питання не є питанням покарання або помсти, це ситуація, яку Венеціанська Комісія у своєму схвальному Висновку про Закон «Про очищення влади» (далі — «Закон про люстрацію»), в якому вона спирається на рішення Європейського суду з прав людини, описала як «захист демократією самої себе» від можливого повернення репресивного криміналізованого режиму. Фактично цей підхід повністю відповідає та є аналогічним заходам, яких вживали країни Центральної та Східної Європи під час процесів декомунізації.

Як визначити, які судді повинні лишитися, а які — піти, є основним питанням, що приховує в собі багато складнощів. Пропозиції у Перехідних положеннях (Глава XV) залишають чинний кадровий склад суддів на посадах та передбачають, що вони працюватимуть, доки відбудеться певна перевірка їхньої особистої поведінки, засади здійснення якої буде викладено в спеціальному законі.

Ця пропозиція, на наш погляд, не викликає довіру до можливих змін у системі. Навпаки, ми запевняємо, що такий підхід повністю підірве позитивні аспекти структурних реформ, про які йдеться, адже суддя, який оскаржує своє звільнення до іншого судді, який ще не пройшов перевірку, створює ситуацію, в якій обов'язково існуватиме упереджене ставлення та конфлікт інтересів. І це далеко не єдина подібна проблема, яку можна передбачити в роботі за такою системою.

Враховуючи вимоги громадськості, краще було б почати з чистого аркуша і здійснити люстрацію суддів, які в даний час обіймають посади. Суддя, так само, як і будь-який інший державний службовець, не має «права» обіймати державну посаду. Вони обіймають посади внаслідок суспільної довіри до них та з метою приносити користь та захищати всіх громадян. За відомим висловом Президента Сполучених Штатів Ендрю Джексона:

«У країні, де державні посади створюються з єдиною метою приносити користь народу, жодна людина не має більшого природного права на офіційну посаду, ніж будь-яка інша. Державні посади створювалися не для того, аби утримувати окремих осіб за державний рахунок. Тому жодної несправедливості стосовно окремої особи не має місця у разі її звільнення, адже ані призначення на посаду, ані продовження строку повноважень не є питанням суб'єктивного права...» (цитата за Роман Девід «Люстрація та перехідне правосуддя», 2011 рік, стор. 17).

Закон про люстрацію — це спроба відсторонити від виконання обов'язків на десять років тих суддів, які ухвалювали рішення, що порушують права та свободи протестувальників по всій Україні. Ми впевнені, що зусилля з очищення судової влади в рамках Закону про люстрацію повинні продовжуватися, адже ці судді порушили присягу дотримуватися Конституції та виконувати свою найважливішу функцію, а саме здійснювати реальне правосуддя та захищати права громадян. Не забуваймо, що судді підписують винесені ними рішення не як приватні особи. Вони роблять це від імені України.

Ми б обрали підхід, що міститься у Пропозиціях РПР, і за яким люстрованим суддям надається статус судей у відставці. Через шість місяців вони можуть подати заяву про відновлення на посаді за новими правилами призначення. Люстрування таких суддів не буде виявом дискримінації та навіть покарання. Подібно до ситуації у пост-комуністичній Центральній Європі, їхнє звільнення ґрунтується на статусі та спрямоване на майбутнє, воно призначене для перезавантаження та повторної відбудови зруйнованого інституту, належне функціонування якого істотно важливе для побудови української демократії та ринкової економіки. Встановлення вини або питання кримінальної відповідальності, або навіть переслідування, не є важливими для цього процесу і судді, яких не буде переобрано за новими правилами, матимуть право шукати собі нові місця роботи або обіймати інші посади.

Прокуратура

Збереження Прокуратури головним чином як органу, передбаченого Конституцією, викликає в нас, можливо, найбільше занепокоєння з усіх Пропозицій. У 1937 році Йосиф Сталін створив Прокуратуру для здійснення нагляду за «законністю» дій судів, правоохоронних органів та радянських громадян, і вона швидко стала репресивним інструментом правоохоронної системи, який залякував сповнене страху населення. Невірне використання терміну «прокурор» плутає іноземців, адже його розуміння в демократичних країнах не описує повноважень, які має в своєму розпорядженні цей орган.

Добре це чи ні, Прокуратура є невід'ємним інструментом здійснення влади в руках кожного президента України з моменту набуття незалежності. Її широкі повноваження із затримання, розслідування, арешту та судового переслідування були бідою однаково для великих та малих, іноземних та українських компаній, а статки, накопичені багатьма прокурорами на всіх рівнях, вражають уяву громадян. Багато українців стверджують, що Прокуратура є найбільшою і наймогутнішою «мафією» в країні.

Жодного подібного органу в демократичних країнах не існує — його не повинно існувати в його теперішній формі і в Україні. Величезною помилкою було закріплення її повноважень у Конституції 1996 року, що фактично створило четверту гілку влади в Україні. Тепер це добре зрозуміло, і новий закон про Прокуратуру, а також Пропозиції та Пропозиції РПР зробили

спробу обмежити повноваження Прокуратури здійсненням представництва держави у кримінальних справах у судах та функції нагляду за кримінальними розслідуваннями, що здійснюються міліцією, яка й має успадкувати цю функцію.

Таким чином, не існує жодного неспростовного твердження на користь конституційного закріплення повноважень Прокуратури. Відповідно, ми вважаємо, що положенням Пропозицій про Прокуратуру (Стаття 131-1) взагалі не має бути місця у тілі Конституції України. По-перше, ми побоюємось, що поки Прокуратура залишається органом з конституційно закріпленими повноваженнями, її радянська та пострадянська спадщина назавжди увічнить її як непідзвітний громадськості інструмент виконавчої влади, та в уявленнях багатьох українців (та самих прокурорів), як четверту гілку державної влади. Фактично, очищення Конституції від Прокуратури як конституційно закріпленого органу буде ключовим кроком у напрямку дерадянізації української держави.

По-друге, створення чогось, що практично дорівнює окремій конституційній системі кримінального переслідування, не сприятиме установленню та роботі узгодженої та єдиної системи здійснення правосуддя. У Конституції сказано (Стаття 24), що всі є рівними перед законом, чого має бути достатньо для застосування належних методів переслідування в кримінальних справах. З тим, аби кожен розумів, що Конституція існує для захисту прав та свобод громадян, до неї має бути внесено положення, що встановлюють права на **належну правову процедуру в кримінальних провадженнях**, тобто гарантію того, що жодний суб'єкт владних повноважень не зможе позбавити громадянина життя, свободи або майна без надання йому повідомлення, повної можливості бути вислуханим в судовому засіданні та рішення, винесеного за результатами судового засідання незалежним та неупередженим суддею. Державне обвинувачення — це послуга, яку надає держава, і вона є істотною складовою здійснення правосуддя у будь-якому демократичному суспільстві. У зв'язку із цим та в рамках здійснення виконавчої влади та підзвітності, обов'язок із здійснення кримінального переслідування має бути покладено винятково на Міністерство юстиції, як це відбувається практично у кожній європейській державі.

Зокрема ми рекомендуємо, щоб в Україні була створена посада незалежного державного обвинувача, яка підпорядковуватиметься Міністру юстиції України (якого також слід повернути до Конституції як члена ВРЮ за посадою).

Структура, організація та робота судів

(i) Єдина система судів загальної юрисдикції

Встановлення принципу єдиної системи судів загальної юрисдикції (Стаття 125), найвищим судовим органом якої є Верховний Суд, можливість створення спеціалізованих судів (господарських судів або судів у справах неповнолітніх) та їхня територіальна юрисдикція, закріплена в законодавчому порядку, є дуже важливим кроком до створення узгодженої системи здійснення правосуддя та підвищення ефективності та поліпшення доступу до правосуддя.

- Адміністративні суди

Однак в Пропозиціях слід роз'яснити, що компетенція адміністративних судів з розгляду справ у царині «публічно-приватних відносин» не підриває єдиної системи судів і не є

винятком з цієї системи, а також, що компетенція спеціалізованих адміністративних судів обмежується розглядом справ, які стосуються судового оскарження адміністративних дій. У цьому контексті уряду слід **прийняти кодекс адміністративних процедур, який регулюватиме діяльність державних службовців.**

В інтересах забезпечення цілісності єдиної системи повинно бути чітко зрозуміло, що адміністративні суди **не мають** юрисдикції розглядати справи, які включають в себе цивільні позови (як правило, господарські) осіб до держави. У зв'язку з цим ми наполегливо рекомендуємо, щоб Верховна Рада **скасувала Господарський кодекс**, який в теорії та на практиці суперечить українському Цивільному кодексу, та **уніфікувати відповідні положення Господарського процесуального кодексу із Цивільним процесуальним кодексом** для врегулювання порядку розгляду всіх майнових, господарських та цивільних позовів та суперечок.

- Власна юрисдикція

При встановленні юрисдикції судів, окремо необхідно зазначити про власну юрисдикцію Верховного Суду, щоб роз'яснити, що посилання в Статті 124 Пропозицій на його «юрисдикцію щодо будь-яких прав та обов'язків особи» включає в себе юрисдикцію щодо всіх аспектів життя людини. Така юрисдикція може бути обмежена лише законом, міжнародними угодами України та/або договором у письмовій формі між учасниками цивільних/господарських відносин (що означає, що суди не мають юрисдикції розглядати справи, в яких, наприклад, сторони домовилися про звернення до міжнародних/внутрішніх арбітражних судів для вирішення суперечок між собою).

- Прецедент

З метою вирішення проблеми (часто умисної) непередбачуваності та непослідовності судових рішень, конституційний принцип послідовності судових рішень через запровадження принципу прецеденту має бути включено до Статті 125 Конституції. Суди нижчої інстанції повинні підпорядковуватися рішенням, що були раніше винесені апеляційними судами та Верховним Судом у подібних справах та за подібних обставин. Недотримання цього принципу створюватиме підставу для оскарження та скасування рішення суду нижчої інстанції. Як наслідок, фізичні та юридичні особи отримають зиск від конституційного запровадження принципу передбачуваності рішень судів та послідовного застосування законів судами.

- Трирівнева система правосуддя

Окрім цього, для забезпечення ефективності та належного доступу до правосуддя повинна існувати лише трирівнева система судового розгляду позовів замість чотирирівневої, яку передбачено в Пропозиціях. Справи по першій та апеляційній інстанціях можуть розглядатися спеціалізованими судами, а касаційні скарги можуть розглядатися (або відхилятися) спеціалізованими палатами Верховного Суду.

- Мирові судді

Ми також рекомендуємо **запровадити систему мирових суддів на найнижчому рівні судової системи**, що складатиметься з осіб, які не є працівниками судової гілки влади та які

мають бездоганні моральні якості й нескомпрометовану репутацію. Від таких осіб не вимагається обов'язкової наявності юридичної освіти. Вони розглядатимуть прості справи з метою наближення правосуддя до людей та розвантаження судів від вже накопиченої неймовірної кількості справ. Ця система буде складовою частиною української системи правосуддя, до повноважень якої належатиме вирішення цивільних позовів та/або справ про невеликі адміністративні правопорушення, які відповідатимуть певним мінімальним параметрам, встановленим у законі.

(ii) Конституційний суд

Ми аплодуємо введенню поняття «конституційного звернення» (Стаття 55) в Пропозиціях, яке вперше надає будь-якому громадянину пряме право звернутися до Конституційного Суду України (далі — «КСУ») з метою визначення конституційності законів, прийнятих Верховною Радою.

Тим не менш, у нас залишається занепокоєння з приводу того, що конституційні звернення можна подавати лише стосовно законів Верховної Ради (Стаття 151-1). Це звуження сфери дії, ймовірно, покликане захистити від оскаржень нормативно-правові акти Президента, Кабінету Міністрів та інших органів, а також, можливо, зменшити кількість можливих звернень.

В інтересах правосуддя ми наполягаємо на тому, що КСУ належить (як це передбачено в Статті 150) мати повноваження перевіряти у порядку конституційних звернень громадян конституційність нормативно-правових актів Уряду, Президента та Верховної Ради Автономної Республіки Крим, адже більшість порушень прав громадянина виявляється саме стосовно цих актів, особливо у кримінальних та адміністративних справах.

Задля цього ми рекомендуємо (так само, як це запропоновано в Пропозиціях РПР) **дозволити оскаржувати в судовому порядку інші нормативні акти, водночас запровадивши систему фільтрації**, за якою суди матимуть повноваження передавати справи, в яких міститься порушення конституційних прав громадян, до КСУ.

Ми також вважаємо, що запропонований обов'язковий вік виходу на пенсію в сімдесят років (Стаття 149-1) є необґрунтованим і що **вік судді КСУ не повинен бути причиною припинення його/її перебування на посаді**.

(iii) Правнича професія

Як і у випадку з нашими коментарями щодо Прокуратури, на наш погляд, не існує жодної обґрунтованої причини, яка була б обумовлена необхідністю захисту громадян або прийнятим у суспільстві порядком, для встановлення Конституцією фактичної монополії ліцензованих адвокатів на представництво сторін процесу в суді. Немає чіткого пояснення щодо того, як від цього виграє будь-хто, окрім власне ліцензованих адвокатів.

Ми рекомендуємо, щоб у Конституції було передбачено створення самоврядної правничої професії (і таким чином, зрештою, були виконані зобов'язання, які Україна взяла на себе, коли стала державою — членом Ради Європи) та проголошувалося право кожної людини на кваліфіковане з професійної точки зору юридичне представництво в суді. Це право стане основою, на якій Міністерство юстиції зможе створити систему правничої допомоги, що належно функціонуватиме.

КОМЕНТАР: Професор Алан Райлі

Знову я згоден з необхідністю люстрації і термінових реформ у судовій системі. Я також згоден, що якщо не будуть вжиті заходи для серйозної реформи судової системи, то більшість інших запропонованих реформ не будуть працювати, як-от моя пропозиція про імплементацію до українського законодавства закону, аналогічного Закону США «Про фальсифікацію цивільних вимог» вище, або запропоновані мною реформи законодавства в галузі антимонопольного регулювання нижче.

Моє питання стосується пріоритетів. З чого почати?

На мій погляд, існує три ключові вимоги. По-перше, це зміщення всіх скомпрометованих суддів з найвищих судів. На практиці це має бути досить легко, оскільки тих, кого треба буде замінити особами вищого рівня інтелекту і довіри, небагато. Основними складнощами тут, імовірно, будуть конституційні обмеження, але при будь-якій реформі, де конституційні зміни вже на столі, можливо замінити вершину найвищу ланку судової ієрархії.

Друга вимога — це створення спеціальних судів. Якщо подивитись з реальної точки зору, ніхто не може замінити всіх або більшість суддів на одному диханні. І все ж таки, якщо замінити суди найвищої ланки спеціальними судами, припускаючи, що внесено відповідні конституційні зміни, це може забезпечити громадянам і підприємствам доступ до правосуддя набагато кращої якості, і розпочати процес змін. В ідеальному випадку першими спеціальними судами будуть суд по боротьбі з корупцією, суд з антимонопольних питань та податковий суд.

Ключова третя вимога полягає в тому, щоб вирішити проблему юрисдикції численних неререформованих судів на тому ж рівні і в апеляційній інстанції. Взаємодія з неререформованими судами може бути побудована таким чином: прийняття закону, згідно з яким спеціальні суди завжди матимуть переважне право розглядати справи, які надійшли до загальних судів. Якщо це неможливо, слід розглянути можливість введення правила, коли справу розглядає той суд, до якого поданий позов, оскільки такі позови подаватимуть не прихильники старого ладу, а прихильники реформ. У старій системі судової влади ризиком також буде прагнення апеляційних судів скасовувати рішення спеціальних судів з тим, щоб позови розглядались на найвищому рівні. Щоб вирішити це питання, потрібно дозволити суддям в спеціальних судах застосовувати процедуру, відому в англійських судах як «метод стрибка жаби», яка дозволяє передавати справу з судів першої інстанції (тут — спеціальних судів) напряду до третьої інстанції.

КОМЕНТАР: Тимофій Милованов, VoxUkraine

Я хотів би запропонувати концептуальний коментар щодо Конституційної реформи. Мої коментарі ширше, ніж рамки у відповідних розділах Оглядового звіту.

Чинна конституція України містить ряд диспропорцій. Одна з найважливіших проблем -це потенціал для конфлікту між Президентом і Прем'єр-міністром. Президент в даний час відповідальний за зовнішню політику, ряд правоохоронних функцій, а також військових і оборонних функцій. Крім того, Президент призначає голів місцевих органів влади. Прем'єр-міністр очолює Уряд. Обов'язки повинні бути впорядковані і уточнені, а дублювання функцій — усунуті. Не повинно бути ніяких причин змагатися за владу двом національним лідерам. Одна з можливостей — обговорити, чи отримає Україна вигоду від зміцнення повноважень Прем'єр-міністра або Президента чи послаблення того чи іншого.

Крім того, Україна надто централізована. У даний час відбувається реформа децентралізації влади. Деякі аспекти реформи є спірними. Важливо, що реформа децентралізації влади забезпечує чіткий поділ повноважень між центром і місцевими органами влади.

Основними цілями конституційної реформи повинні бути такі:

- (i) створити систему стримувань і противаг таким чином, щоб звести до мінімуму політичну міжусобицю серед правлячих еліт, і
- (ii) забезпечити широкі можливості новій структурі влади, щоб підняти нове покоління лідерів, довговічність чи успіх яких не залежить від існуючих політичних еліт.

КОМЕНТАР: Д-р Богдан Витвицький

Якщо джентльмен запросить даму пообідати з ним, а потім в одному з найкращих ресторанів Києва вийде їй назустріч у спідньому, я вважатиму, що і дама, і всі решта у ресторані розцінять такі дії як ексцентричні і неприйнятні — якщо, звичайно, це не якась театралізована безглузда витівка. Аналогічно, якщо проїхати Хрещатиком на автомобілі задом наперед, рухаючись зустрічною смугою, я думаю, така поведінка також буде розглядатись як гротескна і недопустима.

Але настільки ж гротескні події та явища відбувались і відбуваються в правовій системі України, та до недавнього часу більшість робила вигляд, або їм доводилось прикидатися, що такі події і явища цілком природні. Людину, що очолювала виборчу комісію, яка займалась масовими фальсифікаціями виборів, призначають деканом або президентом відомого українського правового вищого навчального закладу. У країні з нормальною правовою системою так не діють. Декан іншого видатного українського правового вищого навчального закладу радить членам українського парламенту відхилити закон про боротьбу з корупцією, тому що, за його словами, такий закон буде суперечити українським правовим традиціям. Коли я був федеральним прокурором США, група українських прокурорів повідомила мені, що жоден з діючих прокурорів не міг подумати, що обмеження повноважень прокурорів — це хороша ідея. Численні судді брали участь у кримінальному «рейдерстві», і численні судді брали і продовжують брати хабарі. І в нинішньому українському Конституційному Суді відкрито працює не один, а вісім суддів, які неодноразово голосували за повну та антиконституційну узурпацію влади колишнім президентом Януковичем. Підкреслюю, в країнах з нормальними правовими системами такого *не* буває, а якщо і трапляється — то нерегулярно.

Можливо, найбільш важливим стимулом для Революції гідності була огида до всього цього ненормального становища. І в Оглядовому звіті надихає те, що він уособлює зусилля *юридичної спільноти* звернути увагу на той факт, що вся пострадянська українська правова система була і залишається у багатьох відношеннях спотвореною і перекрученою від самих своїх основ. Це сталося тому, що Карл Маркс і його друг Енгельс допустили катастрофічну помилку, яка полягала у принциповому нерозумінні суті західної і, зокрема, англійської правової системи. Маркс і Енгельс були сліпо переконані (навіщо фактам перешкоджати теорії, вірно?), що існуючі правові системи не мали нічого спільного з правосуддям. Таким чином, коли Ленін і Троцький прийшли до влади, то будучи вірними марксистами, повністю зруйнували існуючу правову систему і замінили її на те, що пізніше історик з Гарварду Річард Пайпс почав називати «легалізованим безправ'ям» — на систему, створену не для вчинення правосуддя, а для допомоги комуністичній партії та державі знищити всіх її фактичних і уявних ворогів, а також підпорядкування і контролю власного населення.

Серед перших кроків у напрямку досягнення справжньої реформи всієї правової системи України слід виділити наступні. Необхідне суспільне визнання того, що пострадянська правова система *не* нормальна. Необхідно розвивати розуміння історичних причин цієї ненормальності. Необхідно поширити усвідомлення того, що вся концепція та орієнтація правової системи повинні бути змінені з обслуговування політичної та економічної влади на вчинення правосуддя з позицій справедливості. Також необхідно розробити обриси комплексного плану для зміни цієї всієї системи — починаючи від перегляду програми правових вищих навчальних закладів до реформування вимог до конституційних суддів — відповідно до мети створити систему правосуддя. Оглядовий звіт містить багато конкретних рекомендацій у цьому напрямку.

3. Оподаткування. Під редакцією Juscutum.

Після впровадження ряду законодавчих ініціатив податкова система України все ще потребує подальшого удосконалення щодо справедливого оподаткування всіх членів суспільства та збалансованого формування системи видатків. В подальшому реформування повинно будуватись за принципом відновлення довіри до податкової системи з боку громадян, бізнесу та міжнародного співтовариства. Основними напрямками подальшого реформування є:

Реформа системи фіскальних органів України

Завершити інституційну реформу фіскальної служби України для розмежування повноважень між органами:

- (i) відокремити (розмежувати) сервісні та правоохоронні функції, які виконує фіскальна служба України;
- (ii) створити окрему структуру для виконання правоохоронних функцій щодо розслідування економічних злочинів;
- (iii) покласти на фіскальну службу України виключно виконання сервісних функцій: адміністрування податків, зборів, консультування щодо застосування норм законодавства, узагальнення податкових консультацій;
- (iv) удосконалити кадрову політику, шляхом зміни організації підбору, мотивації та оцінки кадрів.

Оскарження рішень фіскальних органів

Існуюча дворівнева система оскарження рішень фіскальної служби забезпечує фільтрування скарг, що надходять на розгляд безпосередньо до Державної фіскальної служби України. Окрім того, платнику податків доступніше та зручніше прибути для розгляду скарги до обласного центру за місцезнаходження, аніж до місцезнаходження Державної фіскальної служби України, тому пропонуємо:

- (i) зберегти дворівневу систему адміністративного оскарження рішень фіскальних органів;
- (ii) покласти на фіскальні органи обов'язок систематизації основних проблемних питань, що є основою для подання скарг платниками податків;
- (iii) видача фіскальними органами узагальнень щодо розгляду скарг платників податків.

Податкові консультації

Можливість надання податкових консультацій, що мають індивідуальний характер, прямо суперечить ст. 24 Конституції України, якою передбачено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом:

- (i) скасувати можливість надання податкової консультації, що має індивідуальний характер і може використовуватися виключно платником податків, якому надано таку консультацію;
- (ii) у разі звернення платника податку для надання податкової консультації щодо конкретного питання, така податкова консультація повинна носити загальний характер та використовуватись усіма платниками податків.

Розслідування кримінальних справ за вчинення економічних злочинів

Кількість закритих кримінальних проваджень у справах за вчинення економічних злочинів свідчить про те, що більшість з них розпочинається у випадках, коли відсутній склад злочину, оскільки рішення, на основі якого відкрите кримінальне провадження, оскаржується платником податків:

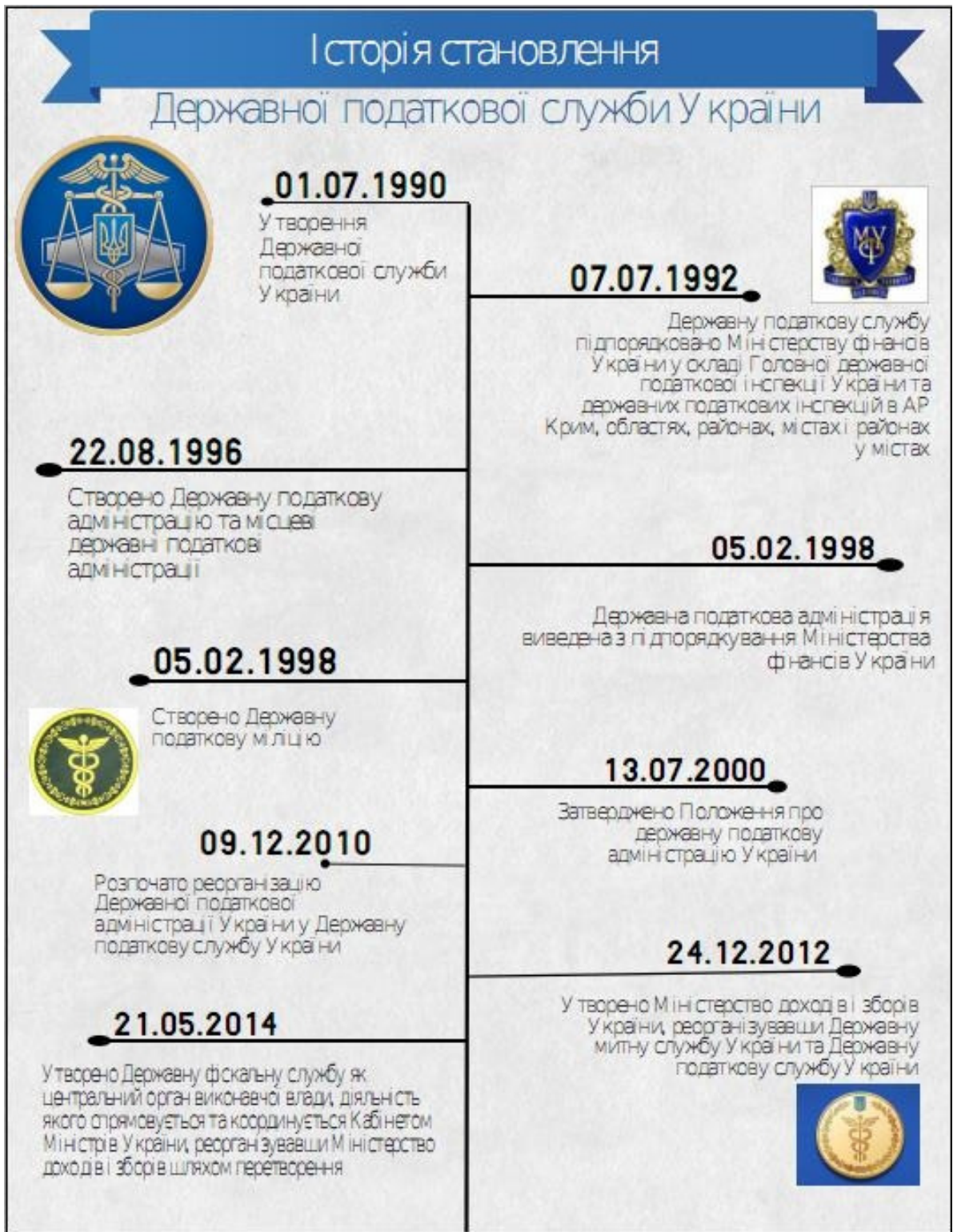
- (i) заборонити відкриття кримінального провадження у справах про ухилення від сплати податків у разі оскарження платником податків рішення про нарахування податків і зборів у адміністративному та/або судовому порядку;
- (ii) закріпити у законодавстві положення, відповідно до якого кримінальне провадження у справах про ухилення від сплати податків розпочинається тільки тоді, коли узгоджені суми податкових зобов'язань.

Інше

- (i) вдосконалити та спростити систему адміністрування податків;
- (ii) зменшити навантаження на фонд оплати праці з одночасною реформою спрощеної системи оподаткування;
- (iii) розвивати процес злиття бухгалтерського та податкового обліків задля нівелювання значення існуючих податкових різниць на визначення бази оподаткування податком на прибуток, а також можливість розширення переліку витрат, які можна вважати такими у процесі визначення бази оподаткування;
- (iv) запровадити трирічний період після внесення змін до податкового законодавства, протягом якого подальші зміни є неможливими. Це дозволить платникам податків безболісно адаптуватись до існуючих умов та в ситуації стабільності податкового законодавства більш адекватно планувати свою подальшу діяльність, а також спростить оцінку ефективності існуючої податкової моделі для органів державної влади;
- (v) удосконалити автоматичне бюджетне відшкодування податку на додану вартість;
- (vi) впровадити та вдосконалити існуючий електронний сервіс з надання електронних послуг платникам податків;
- (vii) запровадити розвиток нових форм роз'яснювальної роботи фіскальними органами, зокрема шляхом використання Інтернет-ресурсів з метою досягнення добровільності виконання платниками податків власних податкових зобов'язань.

Історія становлення податкової служби в Україні:

- (i) 01.07.1990р. — утворено Податкову службу
- (ii) 07.07.1992р. — Державну податкову службу підпорядковано Міністерству фінансів України у складі Головної державної податкової інспекції України та державних податкових інспекцій в АР Крим, областях, районах, містах і районах у містах
- (iii) 22.08.1996р. — утворено Державну податкову адміністрацію та місцеві державні податкові адміністрації
- (iv) 05.02.1998р. — Державна податкова адміністрація виведена з підпорядкування Міністерства фінансів України, створено державні податкові адміністрації та інспекції, податкову міліцію
- (v) 05.02.1998 р. — утворено Податкову міліцію
- (vi) 13.07.2000р. — затверджено Положення про державну податкову адміністрацію України

- (vii) 09.12.2010р. — розпочато реорганізацію Державної податкової адміністрації України у Державну податкову службу України
- (viii) 24.12.2012р. — утворено Міністерство доходів і зборів України, реорганізувавши Державну митну службу України та Державну податкову службу України
- (ix) 21.05.2014р. — утворено Державну фіскальну службу як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом

Міністрів України, реорганізувавши Міністерство доходів і зборів шляхом перетворення

- (х) Відповідно до плану податкової реформи Державна фіскальна служба буде ліквідована. У складі Міністерства фінансів буде утворено департамент податкової служби.

Податковий компроміс

Голова Державної фіскальної служби України Ігор Білоус (12.03.2014р. — 23.03.2015р.) (<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/179143.html>) коментував прийняття закону про податковий компроміс: «Цей закон виник у відповідь на запит бізнесу, який хоче перегорнути сторінку і почати працювати прозоро. Податковий компроміс — це не зобов'язання, а право бізнесу. Враховуючи підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і ті можливості, які вона відкриває для українського бізнесу, я переконаний, що цим інструментом скористається багато компаній».

(I) Прогнози Державної фіскальної служби України

Державна фіскальна служба України очікувала, що процедурою податкового компромісу скористаються сотні тисяч компаній, а бюджет отримає додатково до 3 млрд. гривень (<http://finbalance.com.ua/news/Podatkoviy-kompromis-ne-pratsyu---nardepi>).

(II) Результат застосування податкового компромісу

У результаті досягнення податкового компромісу до бюджету надійшло 358,8 млн. грн. (<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/194554.html>)

Перевагами застосування податкового компромісу вирішили скористатися 5119 платники податків. Станом на 16 квітня 2015 року від платників надійшло 6764 заяв до органів Державної фіскальної служби України про намір щодо застосування цього механізму.

(III) Причини відмови від застосування права на податковий компроміс.

1. Рішення щодо погодження застосування податкового компромісу приймалось податковим органом. Натомість, платники податку очікували, що процедура застосування податкового компромісу не буде опосередкована «волею» податкового органу.
2. Законом від 25.12.14 № 63-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу» встановлено тільки звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 212 Кримінального кодексу.
3. Поза увагою законодавців залишилось притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 205 Кримінального кодексу («фіктивне підприємництво»), ст. 358 Кримінального кодексу («підробка документів»), ст. 209 Кримінального кодексу («легалізація грошових коштів здобутих злочинним шляхом»). Бізнес мав побоювання у можливості перекваліфікації злочину зі ст. 212 Кримінального кодексу на ст. 205, 209, 358 Кримінального кодексу.

Розділ II: Правова реформа в основних галузях

1. Корпоративне право. Під редакцією Avellum Partners.

З моменту випуску першого видання Оглядового звіту у вересні 2014 року були впроваджені певні реформи у сфері корпоративного права щодо акціонерних товариств («АТ»), які пропонувалися раніше, що наберуть чинності 1 травня 2016 року. Ми позитивно оцінюємо ці реформи.

У той же час, держава впровадила деякі реформи щодо АТ в якості «пострілу з гармати по горобцях», чого не слід було робити.

Крім того, все ще не був прийнятий довгоочікуваний закон про товариства з обмеженою відповідальністю («ТОВ»).

Нижче ми наводимо короткий огляд зробленого та того, що належить зробити.

Що було зроблено

- Вжито заходів для заохочення квазі-публічних компаній (публічні АТ, акції яких не пропонуються до продажу на фондовій біржі) стати приватними АТ. В іншому випадку з 1 січня 2018 року вони будуть регулюватись більш жорстко.
- Запроваджено більш високі стандарти корпоративного управління в АТ шляхом: (1) прийняття правил щодо похідного позову, (2) введення поняття незалежного директора та (3) вдосконалення правил, які регулюють ситуації конфлікту інтересів та правочини із заінтересованістю.
- Спрощено процедуру виплати дивідендів: вимога виплачувати дивіденди АТ через Центральний депозитарій усунута.
- Удосконалено норми законодавства щодо притягнення членів виконавчого органу товариства до відповідальності. Зокрема, їх повноваження можуть бути припинені достроково, або вони можуть бути тимчасово відсторонені від виконання повноважень у будь-який час на підставі рішення відповідного органу управління. Крім того, положення Кодексу законів про працю нарешті були приведені у відповідність з Цивільним кодексом, та відтепер Кодекс законів про працю передбачає, що трудовий договір з посадовими особами товариства автоматично припиняє свою дію після припинення їх повноважень.
- Також Кодекс законів про працю відтепер передбачає, що посадові особи компанії несуть відповідальність не лише за пряму шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, але також можуть нести відповідальність за упущену вигоду.

Чого не слід було робити

Держава у боротьбі з приватними акціонерами ПАТ «Укрнафта» зменшила вимоги щодо кворуму на загальних зборах акціонерів усіх АТ з 60% до 50% + 1 акція та усунула гнучкість для кворуму на засіданнях наглядової ради в усіх АТ. Це порушило рівновагу, яка існувала протягом багатьох років, та у такій формі є надмірним втручанням держави у справи приватного бізнесу. Ми наполегливо застерігаємо державу від використання таких методів досягнення своїх цілей. З огляду на це ми були розчаровані тим, що парламент прийняв (у першому читанні) законопроект № 2757, який передбачає зменшення кворуму у ТОВ до 50% + 1 голос.

Що належить зробити

Як ми наголошували в першому виданні Оглядового звіту, необхідно перебудувати українське корпоративне законодавство відповідно до принципів, розроблених Асоціацією правників України у Концепції реформування законодавства у сфері корпоративного права⁹. В той час як деякі з реформ, висвітлені в Концепції, були вже імплементовані, необхідними залишаються такі реформи:

- дерегуляція сфери корпоративного управління
- універсальний розподіл компаній на приватні й публічні та остаточна ліквідація приватних АТ разом з розробкою уніфікованих загальних підходів до публічних та приватних компаній, незалежно від їх конкретних організаційних форм
- широкі можливості для самостійного обрання приватними товариствами (або щонайменше ТОВ) тих положень корпоративного законодавства, які застосовуватимуться до них, та перетворення більшості положень корпоративного законодавства на типові правила, які компанії або їх учасники зможуть змінювати з метою пристосування до своїх потреб
- визнання акціонерних угод, положення яких можуть виходити за межі положень статуту компанії в питаннях, які викликають взаємну зацікавленість акціонерів, що їх підписують (у тому числі домовленості щодо голосування та продажу акцій), і можливість регулювати такі угоди згідно з іноземним правом за наявності іноземного акціонера
- дозвіл передавати до арбітражного суду корпоративних спорів, принаймні для ТОВ та АТ, акції яких не перебувають у лістингу. Арбітрабельними повинні бути, зокрема, спори щодо дійсності рішень загальних зборів
- створення ґрунтовних правил визначення ринкової ціни акцій у рамках процедури обов'язкового викупу або витіснення міноритарних акціонерів
- дозволити сторонам використовувати опціонні схеми при структуруванні їхніх відносин в компанії. Визнання та примусове виконання опціонів та опціонних контрактів
- визнання наслідків об'єднання часток в українських компаніях зі зміною поняття «міноритарні акціонери». Особам, які контролюють квазі-публічні компанії, необхідно надати право примусово викупити акції, які залишились у так званих «баластних» акціонерів (тобто тих, які не проявляють жодної зацікавленості щодо реалізації своїх прав як акціонерів і є нащадками ери приватизації)
- встановлення більш високих стандартів захисту міноритарних акціонерів справжніх публічних компаній (тобто компаній, акції яких котуються та є предметом торгів на фондових біржах) та створення законодавчої бази для створення публічної вартості акцій таких публічних компаній
- імплементация положень Третьої та Шостої Директив ЄС до закону про АТ та закону про ТОВ стосовно корпоративних реорганізацій, що охоплює всі види реорганізацій (злиття, поділи, виділи). У відповідних законах повинні бути відображені спеціальні положення стосовно доступу до інформації, оскарження реорганізацій, притягнення членів органів управління до цивільної відповідальності у випадку їх неправомірних діянь, а також інші правила, які мають на меті захист інтересів як тих, хто бере участь у реорганізації, так і третіх осіб.

⁹ http://www.uba.ua/ukr/project_reform_in_corporate_law/

Деякі конкретні приклади запропонованої реформи у сфері корпоративного права включають, зокрема, таке.

Акціонерні товариства (АТ)

Внести зміни до Закону «Про акціонерні товариства», які, зокрема, повинні:

- більш детально врегулювати процедуру голосування шляхом опитування
- більш детально врегулювати статус корпоративного секретаря
- дозволити зниження мінімального кворуму 50% + 1 акція, якщо кворум відсутній, наприклад, після трьох спроб провести збори
- передбачити в законодавстві України механізм ескроу

Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)

Прийняти закон про ТОВ, який надасть учасникам максимальну свободу дій у виборі, чи застосовувати більшість норм корпоративного права.

Ключові питання, які потребують урегулювання в новому законі «Про товариства з обмеженою відповідальністю», такі:

- Кворум загальних зборів (можливість встановлення загального кворуму на розсуд учасників, право учасників встановлювати різний кворум для різних груп питань, перелік найбільш важливих питань, які можуть бути прийняті лише за наявності обов'язкового підвищеного кворуму, передбаченого законом).
- Голосування на загальних зборах (можливість учасників встановлювати спеціальні пороги для голосування щодо окремих видів питань, групи найбільш важливих питань, щодо яких законодавством встановлений обов'язковий підвищений поріг для голосування).
- Прийняття рішення учасниками (іншими органами товариства) шляхом опитування, телеконференції.
- Голосування з питань, не внесених до порядку денного (чітко врегулювати процедуру).
- Порядок призначення колегіального виконавчого органу (угода між учасниками може передбачати, що кожен з учасників може мати право призначити певну кількість директорів).
- Можливість створення наглядової ради, інших органів корпоративного управління.
- Відповідальність виконавчого органу (фідуціарні обов'язки та похідний позов).
- Залучення фінансування від третьої особи (шляхом внесення коштів до статутного капіталу, порядок збільшення статутного капіталу за рахунок коштів третьої особи, переважне право інших учасників).
- Урегулювання процедури збільшення статутного капіталу (1) за рахунок емісійного доходу та (2) шляхом конвертації заборгованості в частки у статутному капіталі.
- Переважне право на придбання частки у випадку її відчуження (порядок та строки реалізації).
- Застава частки (порядок надання згоди на заставу, право інших учасників виконати зобов'язання, яке забезпечене заставою частки, механізм звернення стягнення на частку).
- Звернення стягнення кредитором учасника на майно товариства пропорційно частці такого учасника в статутному капіталі товариства.

- Спадкування частки учасника.
- Обов'язок товариства викупити частку в учасника, який голосував проти певних рішень загальних зборів.
- Можливість добровільного виходу учасника із товариства.
- Виключення учасника зі складу учасників товариства.
- Угода між учасниками: можливість укладення (зокрема, між усіма або деякими учасниками), конфіденційність, співвідношення зі статутом, можливість відображення положень угоди між учасниками в статуті, способи врегулювання тупикових ситуацій («російська рулетка», «техаська перестрілка», медіація), можливість встановлення і скасування додаткових обмежень щодо передачі часток в угоді між учасниками та наслідки порушення умов угоди між учасниками (*tag along, drag along, ROFO*).

Заснування юридичних осіб

- незважаючи на нещодавні позитивні зміни в процедурі заснування юридичних осіб, досі необхідно спростити процес заснування АТ в розрізі скорочення часу, необхідного для реєстрації АТ, випуску його акцій та переліку документів, необхідних для такої реєстрації
- суттєво лібералізувати та скоротити процедуру припинення юридичних осіб

Представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності («Представництва»)

Спростити регулювання заснування, діяльності та припинення Представництв та зробити його аналогічним процедурі для ТОВ, зокрема:

- повноваження реєструвати заснування та припинення Представництва повинні бути передані Міністерством економічного розвитку і торгівлі Міністерству юстиції (Державній реєстраційній службі) для дерегуляції та зосередження повноважень з реєстрації в одному органі державної влади
- скоротити час реєстрації до двох робочих днів, так само як і для ТОВ (на даний час два місяці)
- скасувати збір за реєстрацію Представництва (на даний час 2 500 доларів США)
- дозволити Представництву вносити зміни до своєї заяви у випадку злиття або іншої «глобальної» корпоративної реструктуризації, внаслідок якої створюються правові «спадкоємці» або нові юридичні особи на їх заміну
- скасування необхідності ведення Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв трудових книжок працівників з числа громадян
- зробити необов'язковим прийняття Представництвом «внутрішнього положення»
- кількість іноземних працівників, яких Представництво може працевлаштувати, повинна бути необмеженою та не повинна зазначатись у свідоцтві про реєстрацію Представництва
- значно лібералізувати та скоротити процедуру закриття Представництва

Іноземні інвестиції

Необхідно вдосконалити положення про захист іноземних інвестицій в Україні, щоб надати інвесторам можливість реєструвати свої іноземні інвестиції в Україні (і таким чином одержати передбачені законодавством засоби захисту), не обмежуючи при цьому форми інвестування.

Банкрутство та ліквідація юридичних осіб

Необхідно спростити та значно скоротити цю процедуру, оскільки сьогодні вона займає декілька років і вимагає залучення матеріальних і людських ресурсів, які витрачаються марно. Необхідно розробити ефективну та швидку процедуру ліквідації юридичних осіб, у тому числі у випадку банкрутства.

В той же час, необхідно розробити і запровадити дієві механізми відповідальності власників та керівників компаній-банкрутів у випадку вчинення ними протиправних дій (наприклад, зняття «корпоративної вуалі», заборона участі в підприємницькій діяльності/діяльності на керівних посадах і т.д.).

2. Цивільне право. Під редакцією *Squire Patton Boggs*.

Порівняння Цивільного і Господарського кодексів

Сьогодні в Україні одночасно застосовуються два основних кодекси: Цивільний кодекс і Господарський кодекс. Положення цих кодексів охоплюють аналогічні сфери регулювання і в той же час фактично суперечать одне одному. Ці кодекси неможливо узгодити, і необхідно залишити в силі лише Цивільний кодекс і скасувати Господарський кодекс (такі рекомендації вже були висловлені в доповідях різних міжнародних експертів, включаючи ОЕСР). В той же час, просте скасування Господарського кодексу без подальших кроків може спричинити багато проблем. Саме тому було б логічно запропонувати його скасування із запровадженням короткого перехідного періоду для внесення відповідних змін до Цивільного кодексу стосовно «підприємництва» (оскільки це поняття було запозичене із старого закону «Про підприємство») — наприклад, відповідно до Цивільного кодексу, підприємницькі товариства можуть бути створені лише у формах господарських товариств і виробничих кооперативів, внаслідок чого багато існуючих компаній (приватні підприємства, дочірні та ін.) залишаються поза межами правового середовища.

Відшкодування збитків

Відшкодування збитків у випадку деяких порушень може здійснюватись на підставі гарантованої компенсації завданої шкоди, однак загальний принцип полягає в тому, що відшкодування збитків — це компенсація фактичних втрат, понесених внаслідок вчиненого порушення. Було б корисно доповнити Цивільний кодекс прямим підтвердженням того, що завдана шкода буде гарантовано компенсована.

Заяви і гарантії

Права вимоги у випадку невиконання договірних заяв і гарантій не заборонені українським законодавством, але при цьому вони прямо не визнаються. У Цивільному кодексі згадуються лише типові передбачені законодавством гарантійні зобов'язання виробника. Було б корисно доповнити його чітко вираженими положеннями про договірне відшкодування збитків або гарантовану компенсацію завданої шкоди у випадку невиконання заяв і гарантій.

Статус фізичних осіб

Запровадження реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб шляхом повідомлення, без потреби доводити своє право проживання/перебування в помешканні. Введення єдиного документа, який ідентифікує людину, що дозволяє подорожувати за кордон і містить ідентифікаційний номер.

Регулювання спільної власності

Цивільному кодексу бракує сучасних норм регулювання спільної приватної власності, які б дозволили співвласникам використовувати своє майно ефективно, в тому числі в комерційних цілях. Зокрема, за загальним правилом для того, щоб особа могла використовувати майно, співвласником якого вона є, така особа повинна отримати згоду всіх інших співвласників. На практиці це означає, що в Україні використання будь-якого

спільного майна може бути заблоковано будь-яким співвласником, який не підтримує іншого співвласника, який бажає отримати таку згоду, що призводить до неможливості прийняти спільне законне рішення.

Ще одна проблема полягає у відсутності механізму розділу або використання майна у випадку конфлікту між співвласниками, якщо майно не може бути розділено або розподілено для використання співвласниками у точній відповідності до їхніх ідеальних часток власності.

Відсутність цих понять і механізмів у Цивільному кодексі перешкоджає, зокрема, прийняттю спільних законних рішень стосовно використання спільної власності та, як наслідок, розвитку ринку нерухомості, тому що громадяни утримуються від придбання часток у спільному нерухомому майні, зважаючи на ризик конфлікту з іншими співвласниками в майбутньому. Таким чином, Цивільний кодекс повинен бути доповнений низкою сучасних норм регулювання спільної приватної власності, щоб дозволити співвласникам ефективно вирішувати конфлікти щодо їхньої власності та дозволити їм більш ефективно використовувати своє майно.

Вирішенням вищезазначених проблем буде запровадження наступних норм:

- Ухвалення рішення щодо використання спільного майна більшістю співвласників;
- Проведення торгів та / або жеребкування з метою визначення співвласника, який отримає все спільне майно або таку його частину, яка є більшою, ніж його ідеальна частка в спільному майні. Такий механізм повинен також забезпечити належну компенсацію іншому співвласнику, який в результаті або перестає бути співвласником, або отримує частину майна меншу, ніж його ідеальна частка, на користь іншого співвласника;
- Можливість реєстрації права власності на частку в спільному майні в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно для того, щоб уможливити вільне розпорядження співвласником своєю часткою.

3. Земля та нерухомість. Під редакцією Avellum Partners.

З моменту випуску першого видання Оглядового звіту у вересні 2014 року були впроваджені певні реформи у сфері землі та нерухомості, зокрема стосовно прозорості права власності та інших речових прав на нерухоме майно. Загалом, ми позитивно оцінюємо ці реформи.

Водночас, деякі ключові питання залишаються не врегульованими або недостатньо врегульованими, що стримує розвиток ринку нерухомості в Україні.

Нижче ми наводимо короткий огляд здійснених заходів і заходів, які слід здійснити, та інші пропозиції щодо реформ у секторі нерухомості.

(i) Здійснені заходи

- Відповідно до останніх законодавчих змін Державний реєстр речових прав на нерухоме майно та Державний земельний кадастр стали загальнодоступними. Зокрема, відтепер вся інформація, що міститься у реєстрі та кадастрі, може бути отримана он-лайн в електронній або паперовій формі при дотриманні певних вимог (наприклад, у деяких випадках вимагається попередня ідентифікація особи з використанням електронного цифрового підпису або інших альтернативних способів ідентифікації особи тощо). Однак були прийняті ще не всі необхідні законодавчі акти, які б регулювали відповідні процедури.
- В якості наступного кроку щодо підвищення прозорості та спрощення державної реєстрації речових прав на нерухомості нерухоме майно в деяких регіонах забудовники та сільськогосподарські підприємства отримали доступ до програмного забезпечення, що відповідає програмному забезпеченню Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, для цілей подання заяв про державну реєстрацію речових прав на об'єкти нерухомості в он-лайн режимі та попереднього розгляду таких заяв органами державної реєстрації.
- Один з впливових контролюючих органів — Державна інспекція сільського господарства України, який фактично дублював повноваження Державної екологічної інспекції України та Державної архітектурно-будівельної інспекції України, на даний момент перебуває в процесі ліквідації (яка має бути завершена до кінця 2015 року).
- Нотаріуси отримали ряд повноважень державних реєстраторів щодо реєстрації похідних речових прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення (наприклад, права оренди, сервітут, емфітевзис).
- На даному етапі уряд повинен забезпечити автоматичну передачу інформації про земельні ділянки та права на земельні ділянки з Державного земельного реєстру (діяв до 1 січня 2013 року) до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно до 1 липня 2016 року. Однак досі уряд не розробив жодних конкретних законодавчих актів, які б визначали такий порядок. Крім того, компанії та фізичні особи були звільнені від сплати адміністративних зборів за здійснення державної реєстрації речових прав, які виникли та були зареєстровані до державної реєстрації відповідно до нового Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

(ii) Заходи, які слід здійснити

- Різні законодавчі акти вже передбачають принцип мовчазної згоди. На практиці ж сфера його застосування досить обмежена, переважним чином, внаслідок відсутності необхідних детальних процедур. З метою виправлення цієї ситуації законодавчі акти, що регулюють повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування з питань нерухомості, повинні чітко зазначати період часу для прийняття рішення та/або оформлення документа, а також передбачати застосування принципу мовчазної згоди, якщо такий документ не було оформлено протягом визначеного часу.
- Слід повернути місцевим громадам право власності на землі державної власності за межами населених пунктів, як було передбачено скасованим Законом «Про розмежування земель державної та комунальної власності».
- Закони в галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути систематизовані в один законодавчий акт. На даний момент ряд положень різноманітних нормативно-правових актів суперечать основному закону, який встановлює вичерпний перелік дозволів та погоджень, що призводить до правової невизначеності.

Інші пропозиції щодо здійснення реформ у сфері нерухомості

- (i) Запровадити чітке регулювання переходу права власності на земельні ділянки, які перебувають у колективній власності

На даний момент існує невирішена проблема з правами на земельні ділянки, які перебувають у колективній власності, які або не були розподілені серед громадян, або не було виділені «в натурі» після того, як вони були розподілені серед громадян у формі паїв. Досі не був ухвалений порядок та умови переходу та реєстрації речових прав на такі земельні ділянки.

Зокрема, ця проблема стосується таких видів земельних ділянок:

- земля, яка перебуває у колективній власності, яка була поділена на земельні паї та в такій формі була розподілена серед фізичних осіб; та
- окремі категорії землі, яка залишилася у власності колективних сільськогосподарських підприємств. Після реорганізації таких колективних сільськогосподарських підприємств, право власності на таку нерозподілену землю повинно було перейти до законних правонаступників таких колективних сільськогосподарських підприємств. Водночас, не було визначено детальний порядок та умови переходу права власності та реєстрації таких земельних ділянок у приватну власність.

Тому ми рекомендуємо встановити порядок та умови для переходу та реєстрації речових прав на земельні ділянки, які перебувають у колективній власності, у приватну власність. Ми також рекомендуємо встановити відповідний перехідний період, наприклад, період тривалістю два роки для того, щоб виділити паї в натурі. Після завершення запропонованого перехідного періоду всі земельні ділянки, які не були виділені в натурі, повинні передаватись до відповідних органів місцевого самоврядування.

- (ii) Запровадити чітке регулювання відчуження прав оренди земельних ділянок та звернення стягнення на заставлені права оренди земельних ділянок

На даний момент законодавство України прямо не передбачає порядку або умов щодо відчуження (шляхом продажу або відступлення) прав оренди земельних ділянок.

Через відсутність у законодавстві чіткого та ефективного механізму, то за потреби передати третій особі права оренди земельної ділянки часто використовують непрямі методи, зокрема продаж часток у статутному капіталі компанії, яка орендує земельну ділянку.

Для вирішення цього питання, потрібно запровадити чітке законодавче регулювання відчуження прав оренди земельних ділянок. Крім того, потрібно встановити детальне регулювання звернення стягнення на заставлені права оренди. Ключові положення такого законодавства повинні передбачати таке:

- повноваження орендаря відчужувати право оренди земельної ділянки, якщо орендар отримав попередній письмовий дозвіл від орендодавця;
- повноваження орендаря відчужувати права оренди лише тих земельних ділянок, які перебувають у приватній власності. Відчуження прав оренди земельних ділянок комунальної або державної власності створює складнощі, оскільки орендар часто набуває такі права оренди в рамках конкурсу. Надання орендарям дозволу відчужувати такі права може призвести до недотримання правил конкурсу через таке відчуження;
- належним чином укладений договір купівлі-продажу (відступлення) прав оренди земельних ділянок та договір застави повинні становити належну та достатню підставу для реєстрації переходу права оренди земельної ділянки новому орендарю. До Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень потрібно буде внести відповідні зміни та доповнення; та
- приватні та державні нотаріуси повинні отримати повноваження на проведення державної реєстрації переходу прав оренди земельних ділянок за договорами застави та договорами купівлі-продажу (відступлення права).

(iii) Ліквідувати невизначеність правового статусу речових прав на об'єкти незавершеного будівництва

На даний момент відсутній єдиний або чіткий підхід щодо правового статусу об'єктів незавершеного будівництва та пов'язаних з ними речових прав. Як наслідок, хоча об'єкт незавершеного будівництва має всі характеристики нерухомого майна, формально, до завершення будівництва, введення його в експлуатацію та реєстрації пов'язаних речових прав, він визнається рухомим майном (матеріалами та обладнанням). Це призводить до істотних невизначеностей у трансакціях, пов'язаних з об'єктами незавершеного будівництва та численних зловживань з боку окремих недобросовісних забудовників.

Ми рекомендуємо визначити чіткий правовий статус об'єктів нерухомого майна незавершеного будівництва як окремих об'єктів та порядок здійснення трансакцій з об'єктами нерухомого майна незавершеного будівництва. Ми також пропонуємо впровадити реєстрацію таких речових прав у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно в окремому розділі так, як це вже здійснюється стосовно іпотек. Після завершення будівництва та введення в експлуатацію об'єкта нерухомого майна, пов'язані майнові права будуть перетворені у тому ж реєстрі на речові права на завершений об'єкт нерухомого майна.

(iv) Удосконалити порядок виділення земельних ділянок та проведення земельних аукціонів

Порядок виділення земельних ділянок та проведення земельних аукціонів потрібно удосконалити з метою стимулювання розвитку земельного ринку та пов'язаних трансакцій.

На даний момент окремі процедурні питання стосовно проведення земельних аукціонів перешкоджають їхньому проведенню та суттєво перешкоджають реалізації інвестиційних проектів на земельних ділянках державної та комунальної власності. Наприклад, відповідно до законодавства, фінансування підготовки та проведення земельних аукціонів, як правило, повинно здійснюватися за рахунок організатора такого аукціону, який у більшості випадків не має достатньої кількості коштів для оплати таких витрат.

Крім того, законодавство України передбачає загальну заборону, яка набула чинності з 1 січня 2015 року (раніше застосування такої заборони було перенесене з 1 січня 2013 року на 1 січня 2015 року), на виділення земельних ділянок з державної або комунальної власності у приватну власність з метою використання для будівництва (містобудівної діяльності) у разі відсутності планів зонування або детальних планів відповідних населених пунктів (містобудівної документації).

Через те, що більшість населених пунктів не мають відповідної містобудівної документації та не бажають витратити кошти на розробку такої документації, така заборона призвела майже до повного припинення виділення земельних ділянок з державної або комунальної власності у приватну власність. Для вирішення цієї ситуації, ми пропонуємо внести зміни та доповнення до пунктів 6 та 6-1 Прикінцевих положень Закону «Про регулювання містобудівної діяльності», яким було перенесено строк застосування цієї заборони з 1 січня 2013 року на 1 січня 2015 року з метою припинення та подальшого відстрочення її застосування. В якості альтернативи, ми пропонуємо запровадити чіткий перелік випадків, в яких місцеві органи влади будуть зобов'язані розробити містобудівну документацію.

КОМЕНТАР: Денис Нізалов, VoxUkraine

Автори торкнулись багатьох питань, які стосуються нинішнього етапу земельної реформи в Україні. У моїх коментарях я хотів би звернути увагу на деякі важливі моменти, які були упущені, і спробувати прояснити деякі деталі. Для останніх комплексних оглядів управління земельними ресурсами в Україні та відповідних питань політики див. Доповідь Світового банку щодо Основ оцінки управління земельними ресурсами (<http://go.worldbank.org/CEES859PY0>) і Єдину комплексну стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, розроблену Міністерством аграрної політики та продовольства України (у частині ринку землі — <http://minagro.gov.ua/en/node/16113>). Хороші вказівки для розвитку управління земельними ресурсами може бути знайдений в Добровільному керівництві Всесвітньої організації з продовольства з управління майном.

Стосовно нещодавніх поліпшень, згаданих авторами, необхідно зазначити і такі зміни:

- a. Розробка згаданої вище стратегії МінАПК є великим кроком уперед. Ця стратегія в даний час розглядається Національною радою реформ при Президентові України. Ця стратегія широко підтримується зацікавленими сторонами всередині галузі та міжнародними донорами.
- b. Обмеження щодо мінімального строку договорів оренди (7 років) було запроваджене у квітні 2015 року Законом № 191-VIII від 12 лютого 2015 року. Це вже призвело до падіння формальних реєстрацій договорів оренди більше ніж на 70 відсотків.
- c. З червня 2015 року Центр державного земельного кадастру надав нотаріусам он-лайн доступ до земельного кадастру для реєстрації орендних угод.
- d. З серпня 2015 року Центр державного земельного кадастру запровадив електронну послугу для отримання витягів з земельного кадастру, яка покликана спростити земельні операції. Аналогічну послугу планують запровадити для здійснення оцінки нормативної вартості земельних ділянок.

Я думаю, що розділ з порадами, що робити, виграє від чіткого формулювання загальної філософії земельної реформи, зокрема про те, що права мають бути чітко визначені і забезпечені, і можуть бути передані за розумною низькою ціною. Такий підхід буде вірним для обох ринків — продажу і оренди.

Автори правильно зазначили окремі питання, однак слід додати ще декілька.

- Зокрема, стосовно визначення та забезпечення прав, відумерлої спадщини та виправлення помилок у кадастрових та реєстрових записах.
- Питання з відумерлою спадщиною полягає в тому, що в даний час тільки місцеві органи влади за місцем проживання померлого власника можуть вимагати визнання прав на невитребувану спадщину (для визнання її відумерлою у судовому порядку). У разі, якщо нерухоме майно перебуває в іншому регіоні, спадщина залишається невитребуваною на невизначений термін. Уже розроблено кілька законодавчих пропозицій.
- Що стосується помилок, то питання в тому, що земельні ділянки з помилками в записах не можуть бути предметом договору до виправлення помилок, але простої процедури їх виправлення не існує. На практиці від власників часто вимагають або виконати дорогі землевпорядні роботи і розробити нову технічну документацію, або хабар за ігнорування помилки. Тим не менше, більшість помилок можна виправити за

допомогою реєстраторів без виконання землевпорядних робіт (наприклад, орфографічні помилки). Необхідно розробити закон, який передбачає повноваження реєстраторів виправляти помилки, і відповідні процедури.

- Окреме питання — забезпечення прав на землю держави і громади. Дуже невелика частка цієї землі зареєстрована офіційно, що є великим джерелом корупції. Питання полягає у виконанні вже розроблених процедур для інвентаризації державної землі.
- Що стосується передачі прав, основним питанням є мораторій на продаж і зміну цільового призначення сільськогосподарських земель. Недавні засідання Кабінету Міністрів України щодо земельних питань виявили намір уряду зберегти мораторій ще на два роки. Зараз найкращою стратегією може бути розробка і прийняття закону про обіг сільськогосподарських земель з положенням про відкриття ринку на певну дату в майбутньому.
- Безумовно важливим є введення права оренди землі у вільний обіг. Додатково потрібно враховувати, як запобігти спекуляціям з правом оренди (зокрема, щодо земель комунальної та державної власності). Також, консолідація прав власності та прав оренди повинна супроводжуватись чіткими процедурами. Поточне дроблення власності ускладнює реалізацію інвестиційних проектів (наприклад, зрошення землі) і в майбутньому стане проблемою для ринку збуту і застави права власності на землю та права оренди землі.

Деякі менш значущі питання, на додаток до переліченого вище, можна знайти в Стратегії МінАПК.

4. Банківська справа та валютний контроль. Під редакцією DLA Piper Ukraine.

Слід визнати, що українське правове регулювання банківської справи та валютного контролю ніколи ані заохочувало стабільний розвиток банківської системи та фінансових ринків, ані сприяло стрімкому потоку іноземних інвестицій в Україну. Більше того, загальна ситуація, що склалася в обох вказаних сферах, зазнала значного негативного впливу економічної та фінансової криз, які випробовували Україну впродовж останніх двох років.

В таких умовах, органи української влади повинні терміново вжити значну кількість рішучих заходів з метою виправлення ситуації. Національний банк України, так само як і інші відповідні органи державної влади, мають суттєво переглянути свої принципові підходи до здійснення державного контролю над транскордонними трансакціями та модернізувати моделі державного регулювання, що використовуються на даний час.

При цьому більшість рекомендацій, запропонованих в Оглядовому звіті у редакції 2014 року щодо поступової лібералізації ринків валют, цінних паперів та капіталів, на жаль, були проігноровані органами української влади. Беручи до уваги попередні пропозиції та аналізуючи сьогоденні виклики, що постали перед українською банківською та фінансовою системами, наступні рекомендації мають бути впроваджені в українське законодавство з метою лібералізації клімату для транскордонного бізнесу.

(i) Банківська справа

- прийняти зміни до банківського законодавства, які надають можливість створювати банки у будь-якій організаційно-правовій формі, дозволеній для юридичних осіб корпоративного типу;
- скасувати будь-які обмеження на відкриття, розпорядження та управління банківськими рахунками (як у гривні, так і іноземних валютах) в Україні для іноземних компаній, які не мають зареєстрованого місця бізнесу в Україні. Зазначене повинно дозволити іноземним компаніям здійснювати операції в українській гривні в межах транскордонних угод. Щоб зробити можливим для нерезидентів-юридичних осіб відкривати та використовувати поточні рахунки в українській гривні/іноземних валютах, відповідні зміни мають бути внесені до Закону «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній валюті та іноземних валютах, затвердженої Постановою НБУ № 492 від 12.11.2003 року;
- скасувати обов'язкову реєстрацію НБУ кредитних договорів з нерезидентами;
- повністю виключити чи значно підвищити поріг для отримання акту обов'язкової державної цінової експертизи в Держзовнішінформі щодо будь-яких послуг, що надаються іноземними компаніями (наразі поріг встановлено на рівні 50 000 євро);
- впровадити закони та регуляторні акти, що посилюють права кредиторів (серед іншого, шляхом: забезпечення практичної можливості Департаменту виконавчої служби використовувати рахунки в іноземній валюті та здійснювати міжнародні грошові перекази; впровадження належного регулювання питань застави рахунків в іноземній валюті, відкритих в Україні, введення концепцій застави ліквідних активів («floating charge»), довірчого зберігання коштів та майна («holding moneys and assets on-trust»), а також впровадження інших ефективних засобів з-поміж кращих практик забезпечення виконання зобов'язань, що використовуються на розвинених ринках).

(ii) Валютний контроль

- завершити процес скасування вимог щодо індивідуального ліцензування НБУ, в тому числі скасувати необхідність отримувати будь-які ліцензії для відкриття іноземного банківського рахунку або здійснення інвестицій за кордон. Для здійснення банківських позик не повинно вимагатись жодних транскордонних ліцензій, принаймні від тих юридичних осіб, які зареєстровані в державах-членах ЄС, ЄЕС або ОЕСР. Ліцензії на здійснення міжнародних операцій мають, однак, вимагатися лише для трансакцій за участю країн, які не є членами ЄС, ЄЕС або ОЕСР та які не уклали з Україною інвестиційних угод, які забезпечують вільний потік капіталів, для: (i) відкриття банківських рахунків; (ii) здійснення деяких видів інвестицій (такі як, інвестиції у цінні папери та нерухомість); або (iii) здійснення платежів за міжнародними гарантіями, що стосуються офшорних кредитних угод, на користь осіб, які зареєстровані у таких офшорних країнах;
- скасувати обов'язковий продаж в Україні надходжень в іноземній валюті;
- скасувати будь-які вимоги/обмеження щодо приймання іноземної валюти з-за кордону фізичними та юридичними особами, понад ті, які накладені законодавством щодо запобігання та протидії відмиванню (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- скасувати «правило 90 днів» (щодо повернення надходжень в іноземній валюті) в будь-якому з його проявів (зокрема, це правило не може бути відновлено у якості попереднього «правила 180 днів»);
- спростити процедуру для здійснення інвестицій в українські цінні папери іноземними суб'єктами;
- прийняти комплексні правила регулювання валютного контролю, що передбачають, серед іншого, що:
 - будь-яка трансакція є дозволеною до тих пір, доки вона не є спеціально забороненою; та
 - будь-які розбіжності у правилах валютного контролю тлумачаться на користь сторін трансакції.
- зменшувати обсяг функцій валютного контролю, що належать українським банкам до їх повного скасування.

КОМЕНТАР: Юрій Городніченко, VoxUkraine

Мені подобається загальний напрямок запропонованих змін: i) регулювання ринків повинно бути мінімальним; ii) права власності повинні бути чітко розмежовані; iii) власність повинна бути прозорою (необхідно відкрити доступ до записів про власників).

Тим не менше, фінансові ринки носять особливий характер, тому вимагають особливого підходу у реалізації політики невтручання. Зокрема в країнах, що розвиваються, до яких відносять Україну, фінансові ринки дрібні і уразливі. Рух вільного капіталу може призвести до циклів підйомів і спадів, коли інвестори можуть скупчитись у країні і, таким чином, призвести до перегріву економіки, а потім покинути країну при перших ознаках неприємностей. Задля уникнення цієї непередбачуваності, економічна теорія та міжнародні організації, такі як МВФ, пропонують макро-пруденційне регулювання, яке, як правило, передбачає певні форми контролю за капіталом. Дедалі більше країн вживають таких заходів, щоб стабілізувати фінансовий сектор і таким чином зменшити макроекономічну нестабільність. Отже, повна лібералізація для України на даному етапі розвитку не бажана. У світлі цих міркувань, я пропоную такі зміни:

(i) Банки

- Допустима будь-яка форма власності, доки не заважає Національному банку України регулювати діяльність банку.
- Злиття та поглинання (M&A) часто пов'язані з прямим впливом, тобто прямими іноземними інвестиціями (ПІІ). Оскільки ПІІ в меншій мірі схильні до паніки, доцільно знизити регулювання цього типу потоків капіталу. У той же час, я не бачу, чому іноземним компаніям повинен бути наданий преференційний режим в злиттях і поглинаннях. Навіть невеликі відмінності в здатності фінансових посередників обробляти ці трансакції можуть призвести до значних викривлень. Таким чином, необхідно усунути обмеження для «іноземних компаній, які не мають зареєстрованого місця бізнесу в Україні».
- Я не погоджуюсь із скасуванням обов'язкової реєстрації транскордонних кредитних угод. Ця реєстрація є важливим джерелом інформації про вплив банків і фірм на валютні ризики. Значна кількість (якщо не всі) валютних / банківських криз значно посилювались високим впливом запозичень з-за кордону. Довгий час центральні банки та інші регулятори не знали про такий вплив і таким чином не змогли обмежити перегрів економіки. Україна не є винятком: криза 2008/2009 років («Велика рецесія») виявила надзвичайне перевищення запозичень з-за кордону, що майже знищили банківський сектор.
- Держзовнішінформ: Погоджуюсь, має залишитися у минулому.
- Я підтримую посилення прав кредиторів.

(ii) Валютний контроль

- Ідея дозволити відкриття банківських рахунків у будь-якому місці (або принаймні де-небудь у ЄС) приваблива. Так само привабливою в цілому є ідея дозволити вільному

капіталу вільно рухатись країнами ЄС або Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Тим не менш, на даному етапі розвитку фінансового сектору в Україні я вважаю, що вільний рух капіталу, передбачений цією пропозицією, швидше за все, не буде продуктивним. Згадаймо недавню паніку з валютним курсом. Відбувся масовий відтік капіталу, який припинився лише після запровадження Національним банком України жорсткого контролю капіталу. Протягом наступних 3-5 років можуть стати у нагоді певні форми контролю за рухом капіталу. Таким чином, дерегулювання в цій області має бути поступовим. Наприклад, перший етап може включати зобов'язання фізичних осіб зареєструвати і обмежити іноземні рахунки (дуже небагато людей підпадуть під ці правила).

- Ця пропозиція також закликає до вільного руху капіталу. У той час як в кінцевому підсумку це бажано, впровадження вільного руху капіталу може зробити фінансовий сектор уразливим. Я хотів би підкреслити, що вільний рух капіталу є довгостроковою метою, а не безпосереднім завданням.
- Скасування обов'язкового продажу: я згоден, від цього зрештою варто відмовитись. В даний час це інструмент для забезпечення контролю за рухом капіталу.
- Вимоги/обмеження на отримання іноземної валюти з-за кордону фізичними та юридичними особам. Ці вимоги обмежують здатність фірм обійти контроль за рухом капіталу. Іншими словами, це інструменти для забезпечення контролю за рухом капіталу. Можливо, слід зробити управління цими вимогами якомога простіше (наприклад, вони застосовуються тільки для операцій, що перевищують X і можуть бути затверджені уповноваженими банками).
- «90-денне правило»: знову, мета цього правила — забезпечення контролю за рухом капіталу. Дев'яносто днів досить стислий термін, і тому, можливо, його варто замінити на 180 днів. Від правил цього типу слід відмовлятися поступово, і не в найближчому майбутньому.
- Я підтримую спрощення процедури інвестування в цінні папери в Україні відповідно до іноземних практик, особливо якщо таке інвестування передбачає отримання контролю.
- Будь-яка угода дозволена, якщо не заборонена спеціально: взагалі, я підтримую цю ідею, але треба розуміти, що при такому підході лазівки в регулюванні фінансових ринків на практиці можуть призвести до неефективного регулювання. Враховуючи ступінь інновацій та залучені суми грошей, я вважаю, що впроваджувати такий підхід в нинішніх умовах України ризиковано. Замість цього, необхідно зробити регулювання простим настільки, щоб стандартизовані операції мали мінімальні «нерівності» з точки зору регулювання.

5. Цінні папери та фондовий ринок. Під редакцією Baker & McKenzie.

Для поживлення ринку необхідно впровадити певні попередні реформи. Зокрема, необхідно вжити ряд заходів для забезпечення захисту права приватної власності. Більшість розвинутих країн досягли цієї мети шляхом, зокрема, створення загальнодоступних реєстрів прав на майно. Попри те, що в Україні було створено Державний реєстр речових прав на нерухоме майно та Державний земельний кадастр, в цілому реєстр прав на майно залишається порожнім, оскільки містить переважно інформацію про нещодавні трансакції, що відбулися після 2012 року.

З метою створення актуального реєстру прав на майно необхідно розпочати національну програму інвентаризації (формалізації, тобто внесення відомостей про речові права до реєстру) для включення всіх відповідних об'єктів. Непублічність такої інформації перешкоджає включенню відповідного об'єкта в ринкові відносини, оскільки в такому разі складно/дорого перевірити право власності та оцінити ризики у разі здійснення трансакції з таким майном.

Крім того, хоча нещодавно було внесено деякі зміни до Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в частині доступу зацікавлених осіб до реєстру прав на майно, необхідно забезпечити, щоб імплементуюче законодавство не містило обмежень або технічних складностей щодо отримання такої інформації про будь-яку фізичну особу та/або об'єкт нерухомого майна в Україні.

Крім зазначеного, в цілях додаткового захисту права власності Україні варто розглянути можливість запровадження системи, подібної до «системи Торренса», тобто системи реєстрації прав власності на нерухоме майно, за якої внесення записів про об'єкти нерухомого майна до реєстру, що ведеться державою, гарантує невід'ємне право власності на об'єкти, внесені до реєстру. Основна мета такої системи полягає у спрощенні трансакцій з нерухомим майном та забезпеченні безумовного права власності на нерухоме майно. Право власності гарантується державою, а система зазвичай підкріплюється програмою компенсації на випадок втрати права власності внаслідок застосування державою такої системи. На цей час в Україні діє гібридна система реєстрації правочинів без гарантій держави, що призводить до ситуації невизначеності та ризиків для інвесторів.

Похідні фінансові інструменти (деривативи) та операції РЕПО

- (i) Верховній Раді України необхідно прийняти окремий закон «Про похідні фінансові інструменти (деривативи)», який, зокрема, (а) встановлював би порядок здійснення розрахунків за трансакціями з похідними фінансовими інструментами (деривативами) за результатами клірингу; та (b) прямо передбачав би використання стандартної документації ринку похідних фінансових інструментів (деривативів) (наприклад, документації ISDA (Міжнародної асоціації свопів та деривативів)) для документального оформлення трансакцій з деривативами.
- (ii) Необхідно дозволити українським банкам укладати валютні деривативи за дорученням своїх клієнтів-резидентів (юридичних та фізичних осіб).
- (iii) Необхідно дозволити українським контрагентам укладати валютні та товарні деривативи всіх видів, у тому числі, зокрема, форвардні контракти без фактичної поставки іноземної валюти, валютні свопи з нерезидентами, процентні свопи тощо.

Необхідно прийняти спеціальне законодавство для регулювання операцій РЕПО. Таке законодавство повинне прямо передбачати використання стандартної документації ринку РЕПО (наприклад, Генерального рамкового договору РЕПО) для документального оформлення операцій РЕПО.

КОМЕНТАР: Юрій Городніченко, VoxUkraine

Я підтримую першу частину цього розділу. Важливо зафіксувати права власності і мати відкритий доступ до записів про ці право. Що стосується деривативів, я вважаю, що найважливіше створити ринок для стандартизованих контрактів. Це забезпечить прозорість (ціна визначається ринком, обсяг торгівлі доступний для спостереження, можливі ризики можна виміряти) та розширений доступ (наприклад, нефінансові фірми можуть торгувати на цих ринках). Особливості роботи цього ринку повинні бути визначені регулятором (наприклад, Національним банком України). Проте, враховуючи стан розвитку фінансового ринку, повністю функціональний ринок деривативів виглядає далеким, і не повинен стояти в пріоритетах.

Як підсумок, я погоджуюсь із сформульованими цілями, однак я би відклав частину про вільний рух капіталу до періоду, коли стабілізується банківський сектор і сформуються фінансові ринки.

6. Антимонопольне регулювання. Під редакцією DLA Piper Ukraine.

Крім невідворотних та очікуваних із нетерпінням реформ у сфері антимонопольного регулювання (див. нижче), мають бути впроваджені такі стратегічні зміни:

- Критично переглянути роль Антимонопольного комітету України («АМКУ»), зокрема, усунути непрофільні функції, як-от функції органу швидкого реагування, який нібито має контролювати роздрібні ціни; або розгляд незначних випадків недобросовісної конкуренції замість того, щоб зосереджувати свою увагу на істотних питаннях; або розгляд тисяч заявок стосовно контролю за концентраціями, більшість із яких мало впливають або не впливають зовсім на конкуренцію в Україні. АМКУ має усвідомити, що він не може робити все. Натомість він має зосередитися на істотних питаннях антимонопольного регулювання і не розпилюватися на дрібні питання. Зокрема, АМКУ має зосередитися на значних картельних змовах, випадках зловживання домінуючим становищем та масштабних концентраціях.
- Забезпечити незалежність АМКУ та ініціювати демонополізацію олігархічних холдингів.
- Запровадити стандартні вимоги стосовно вертикальних відносин (наприклад, між виробниками та дистриб'юторами) з метою встановлення вертикальних типових виключень.
- Переглянути програму звільнення від відповідальності, зокрема, зменшити штрафи не лише для першої сторони, що надала інформацію АМКУ, але й щодо інших сторін, які співпрацюють з комітетом. Розробка ефективної програми звільнення від відповідальності та забезпечення її ефективного запровадження дозволить АМКУ досягти вищого ступеню довіри з боку громадськості, ЗМІ та політичних кіл. Руйнування низки картелів та накладення значних штрафів допоможе АМКУ завоювати довіру, яка надалі допомагатиме в здійсненні повного спектру функцій комітету.
- Створити «чорний список» вимог, заяв і практик у сфері недобросовісної конкуренції (наприклад, дії, що вводять в оману, бездіяльність, агресивні комерційні практики).
- Вдосконалити процедуру оспорування рішень АМКУ, зокрема, встановити чітку підсудність судам. Крім того, суди повинні мати можливість переглядати та змінювати суть рішень АМКУ.
- Реалізувати внутрішню реформу управління АМКУ, зокрема, замінити велику кількість низькооплачуваного персоналу з широкими повноваженнями та сферами відповідальності, які не можуть бути ними реалізовані. Натомість варто найняти меншу групу добре оплачуваних, навчених і мотивованих юристів та економістів, які зможуть послідовно поліпшувати репутацію АМКУ завдяки ефективному введенню рішень у дію.
- залучити АМКУ до розгляду законопроектів, щоб мати змогу вносити зміни до тих із них, які можуть призвести до ненавмисного обмеження конкуренції на конкретних ринках. Крім того, слід залучити АМКУ до розробки проектів законів, спрямованих на дерегуляцію та посилення саморегуляції ринків.

Крім зазначеного, ми підтримуємо перелічені нижче реформи, які вже готуються та обговорюються, але які ще належить впроваджувати:

- **Реформа режиму контролю за концентраціями**, включаючи перегляд та підвищення відповідних фінансових порогів для подання заяв; забезпечення розгляду лише тих угод, які мають відповідне значення для ринку України, тобто усунення потреби

подавати заяви у випадках здійснення концентрацій, які відбуваються за межами України, але матимуть обмежений вплив в Україні; запровадження спрощеної процедури розгляду безпроблемних концентрацій (між іноземними компаніями та незначних місцевих концентрацій); запровадження спрощеної процедури подання заяв у випадках, коли сторони звертаються до АМКУ з приводу отримання попередніх висновків стосовно необхідності отримання дозволу на концентрацію; зменшення обсягу інформації, що вимагається для повідомлення про трансакції в усіх випадках, незалежно від застосування спрощеної процедури; запровадження процедури прискореного розгляду концентрацій зі сплатою підвищеного мита за такий прискорений розгляд заяви; запровадження автоматичного дозволу у випадку встановлення додаткових обмежень, угодах зі злиття та поглинання, якщо такі обмеження обґрунтовані (тобто мають обмежений обсяг і тривалість, прямо пов'язані та необхідні для трансакції).

- **Затвердження та впровадження обов'язкової Методики про застосування штрафів**, у якій АМКУ встановлює принципи та методи розрахунку штрафів, списки обтяжуючих і пом'якшуючих обставин, а також одноразове звільнення від штрафу для концентрацій, які здійснюються без дозволу АМКУ, але про які буде повідомлено впродовж року з моменту прийняття Інструкцій.
- **Публікація всіх важливих рішень АМКУ** (дозволи на здійснення концентрації та узгоджених дій, а також відмови, рішення про проведення розслідувань, рекомендації тощо) з тим, щоб зробити діяльність АМКУ, його позицію, аргументи та оцінки більш прозорими та передбачуваними для бізнесу.

Крім того, донори можуть розглянути можливість надання допомоги АМКУ в розробці електронної бази даних концентрацій (головним чином для заміни існуючої не функціональної бази даних).

Стосовно «швидких перемог» ми рекомендуємо наступне:

- Реформувати правила контролю за злиттям, зокрема, підвищення антимонопольних порогів, які вимагають подання заяв, та запровадження спрощених та прискорених процедур;
- Скасувати вимоги про отримання окремого дозволу стосовно обмежень, які прямо пов'язані та необхідні для концентрації;
- Затвердити обов'язкову Методику про застосування штрафів, які накладаються АМКУ;
- Затвердити «чорний список» вимог, заяв і практик у сфері недобросовісної конкуренції (наприклад, дії, що вводять в оману, бездіяльність, агресивні комерційні практики).

КОМЕНТАР: Професор Алан Райлі

Я погоджуюсь з більшістю наведених пропозицій. Хотілось би додати лише кілька зауважень.

Вочевидь, однією з основних проблем АМКУ є його небажання пріоритетом визначати пріоритети. Чудовий приклад — це занадто широкі повноваження у справах про злиття, які повинні бути радикально урізані аж до введення серйозних обмежень. Наприклад, такі обмеження стосуватимуться лише сторін угоди, які імовірно мають певний вплив на ринку і мають зв'язок з Україною.

У більш широкому сенсі новий АМКУ повинен об'єднати ефективну програму роботи, яка визначає найбільші загрози для функціонування ринкової економіки в Україні. Це включатиме демонополізацію в деяких секторах; активні і ефективні операції по знищенню картелів; активний розгляд справ по зловживанню домінуючим становищем на ринку, а також бажання не заважати великим прямим злиттям (імовірно, це станеться, коли різні фірми боротимуться за встановлення цін). Це буде вимагати від АМКУ бути готовими обох як до блокування угод, так і до накладення строгих структурних засобів правового захисту.

Також слід розглянути процес прийняття рішень АМКУ. Можна запозичити підхід ЄС, коли Комісія розслідує справу, переслідує порушників і справу виносить рішення. З таким підходом існує ряд труднощів. Це трудомісткий процес, який займає багато часу Комісії при підготовці двох великих пакетів документів і проведенні внутрішніх слухань перед прийняттям рішення. Цей процес також має тенденцію створювати широкий спектр процесуальних проблем, які будуть розглянуті набагато пізніше на слуханнях в судах ЄС.

На мій погляд, Україна повинна розглянути можливість прийняття процедури, більше схожої на Американську Федеральну комісію з торгівлі, де АФК аргументує свою позицію перед внутрішнім адміністративним судом, який потім приймає рішення. Це дає більше можливостей АМКУ прагнути належним чином вирішити справу, знижує навантаження на АМКУ і переміщує початкове рішення до суддів-спеціалістів з адміністративного права.

Крім того, в контексті України така процедура може полегшити обґрунтування переходу справи від адміністративного суду до спеціального суду, а потім до суду найвищої ланки за «методом стрибка жаби».

КОМЕНТАР: Джойслін Гіттон, VoxUkraine

Більшість коментарів цілком слушні, і деякі із запропонованих реформ наразі дійсно розглядаються українською владою — як правило, за вимогою міжнародних донорів (такі, як збільшення порогів для контролю за злиттям компаній або підвищення прозорості у накладенні штрафів згідно з загальними керівними принципами).

Необхідно враховувати роль, яку в ринковій економіці відіграє антимонопольна служба. Її існування продиктоване тим, що певні недоліки ринку (такі, як асиметрія інформації, високі вхідні витрати в деяких галузях, тощо) можуть призводити до надзвичайно сильної позиції на ринку окремих компаній, а це може спричинити негативні наслідки в короткостроковій (підвищені ціни для споживачів) та довгостроковій перспективі (зниження інновацій та інвестицій).

Таким чином, у деяких випадках антимонопольна служба діє з метою попередити зловживання надмірним впливом на ринку (зловживання домінуючим становищем) чи уникнути збільшення ринкової влади *de jure* (контроль за злиттям) чи *de facto* (створення картелів компаніями). Деякі галузі (особливо такі природні монополії, як енергетика, транспорт чи телекомунікації) особливо страждають від недобросовісної конкуренції. Інші галузі страждають набагато менше.

У цього явища два наслідки. По-перше, за необхідності антимонопольна служба повинна діяти, проте по можливості не втручатись в нормальне ділове життя. Іншими словами, втручання повинно бути швидше винятком, ніж правилом. Воно повинно бути прозорим (звідси необхідність у керівних принципах для накладення штрафів та для публічних рішень), швидким і передбачуваним (з рішеннями на основі економічної, а не політичної мотивації, а отже існує потреба в незалежності).

По-друге, служба повинна бути в змозі залучити всі свої ресурси до найбільш проблемних випадків, які дуже часто є складними. Наприклад, немає ніякого сенсу в контролюванні антимонопольною службою значної кількості злиттів та антимонопольних справ, оскільки лише деякі з них можуть призвести до антиконкурентної поведінки.

Нарешті, антимонопольна служба — це не орган контролю за цінами. Надмірні ціни та маржа дійсно сигналізують, що ринок функціонує неправильно. Однак роль служби, звичайно, не встановлення «правильних» цін: ціни мають визначатись виключно на основі балансу між попитом і пропозицією, а не посадовими особами.

Ефективна антимонопольна служба відіграє вирішальну роль в Україні, яка потерпає від олігополій та монополій з початку незалежності. У той час як перед антимонопольною службою стоїть стільки завдань, великим упущенням було би концентрування антимонопольної служби на ускладненні життя більшості підприємств.

КОМЕНТАР: Володимир Білоткач, VoxUkraine

Схоже, що в антимонопольному регулюванні є певний прогрес, і додаткові пропозиції спрямовані на забезпечення можливості Антимонопольного комітету України (АМК України) зосередитися на ключових питаннях: запобігання зловживаннями ринковою владою і судовому переслідуванню в разі виявлення таких порушень. Я повністю підтримую пропозицію, що АМК України повинен виступати в якості незалежного органу, і я сподіваюся, що Комітет буде мати можливість рухатися в напрямку передових методів в антимонопольній політиці, як це практикується Генеральним директором Європейської комісії з питань конкуренції та Департаментом США антитрестівського відділу юстиції. Однак я скептично ставлюся до пропозиції, пов'язаної з «демонополізацією олігархічних холдингів». Не лише це твердження виділяється з добре продуманого і детального розділу цього Оглядового звіту: воно фактично припускає наявність презумпції вини до суду. У той же час, можна було б розробити методи розслідування можливих зловживань ринковою владою великими холдинговими компаніями, а також розробити відповідні засоби захисту, аж до руйнування таких конгломератів, якщо будуть продемонстровані зловживання ринковою владою.

Мій інший коментар до цього розділу стосується вертикальних домовленостей. Загальний підхід до цих відносин полягає у вивченні кожного конкретного випадку та порівнянні потенційного збільшення ринкової влади з перевагами такого збільшення (наприклад, підвищення ефективності). Тому я хотів би запропонувати, щоб рекомендацію розробити стандартні вимоги до таких відносин замінили пропозицією розробити набір керівних принципів, які дадуть АМК України більше простору при розгляді вертикальних угод на практиці.

7. Енергетика та природні ресурси. Під редакцією Asters.

Останні події у сфері законодавства

З моменту першого видання Оглядового звіту, у нафтогазовому секторі відбулось декілька важливих подій, які варто згадати:

- 28 грудня 2014 року Парламент вніс зміни до Податкового кодексу, де тимчасове значне збільшення рентних платежів стало постійним;
- в Коаліційній Угоді та в Урядовому Плані на 2015 рік було запропоновано перетворити договори про спільну діяльність на угоди про розподіл продукції;
- 25 березня 2015 року Кабінет Міністрів України («КМУ») прийняв План Дій з реформування газового сектору;
- 9 квітня 2015 року Парламент ухвалив Закон «Про ринок природного газу», який повністю відповідає вимогам Третього Енергетичного Пакету («Закон про ринок газу»);
- 16 червня 2015 року Парламент вніс зміни до законодавства, згідно з якими Україна приєдналась до Ініціативи прозорості видобувних галузей (Ініціатива EITI).

Імплементція Закону про ринок газу

Прийняття Закону про ринок газу є важливим кроком для України у питанні реформування її газового сектора. Незважаючи на те, що Закон про ринок газу набирає чинності в жовтні 2015 року, повна імплементція Закону вимагає прийняття значної кількості підзаконних актів, а також розділення видів економічної діяльності (*unbundling*) НАК «Нафтогаз України».

Рентна плата

Значне збільшення рентних платежів у 2014 році негативно позначилось на українському секторі розвідки та видобутку. Незважаючи на те, що існує політична воля Уряду для зменшення такої високої рентної плати, відповідні зміни до Податкового кодексу, які б дозволили стабілізувати ситуацію навколо рентної плати, мають бути прийняті не пізніше 1 січня 2016 року.

Покращення загальної ситуації у секторі розвідки та видобутку

Для покращення загальної правової бази у секторі розвідки та видобутку в Україні необхідно прийняти довгоочікуваний Кодекс про надра України, який допоміг би спростити процедуру передачі та використання прав на надрокористування. Крім того, першочергово необхідно прийняти зміни до порядку видачі спеціальних дозволів на користування надрами та процедури проведення аукціонів, так само, як необхідно прийняти порядок розробки нафтових та газових родовищ. Відповідні проекти вже були розроблені Міністерством екології та природних ресурсів. З урахуванням урядової ініціативи щодо переукладення договорів про спільну діяльність на угоди про розподіл продукції, необхідно також прийняти відповідні зміни до Закону «Про угоди про розподіл продукції».

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР

Нещодавні зміни у нормативній базі

З часу першого видання Оглядового звіту у електроенергетичному секторі відбулося декілька значних подій, у тому числі:

- 27 серпня 2014 року Президент України створив єдиного регулятора для всього енергетичного сектору та ЖКГ — Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі — «Регулятор»). Новий Регулятор зайняв місце двох своїх попередників, а саме регулятора енергетичного сектору та регулятора комунальних послуг;
- 26 лютого 2015 року Регулятор прийняв рішення про поступове підвищення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню. Протягом дворічного періоду тарифи продовжуватимуть поступово підвищуватись. Результатом цього підвищення стане наближення тарифів до економічно обґрунтованих рівнів, що сприятиме скороченню перехресного субсидування в електроенергетиці;
- 13 серпня 2014 року КМУ затвердив порядок вжиття тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії. Згодом КМУ декілька разів запроваджував такі надзвичайні заходи;
- 29 грудня 2014 року КМУ скасував декілька своїх попередніх рішень, які регулювали формування цін на електроенергію для експорту. Фактично, цей захід урівняв ціни на електроенергію на внутрішньому ринку України та ціни на електроенергію для цілей експорту.

Посилення Регулятора

Правила ЄС, які Україна як член Європейського Енергетичного Співтовариства зобов'язалася імплементувати (зокрема, Третій Енергетичний Пакет), спрямовані на гармонізацію повноважень та зміцнення незалежності органів регулювання енергетики. З цією метою, ініціативи щодо розробки нового законодавства про регулювання в електроенергетиці досі не досягли успіху. Для цілей лібералізації ринків електроенергії та газу в Україні необхідно ухвалити нове законодавство, яке зміцнило би статус Регулятора. Тому Парламенту слід негайно зосередитись на прийнятті такого законодавства.

Лібералізація ринку електроенергії

Український ринок електроенергії функціонує на основі моделі єдиного покупця. Перехід до повноцінного лібералізованого ринку електроенергії запланований на середину 2017 року. Тим не менш, відповідне законодавство не в повній мірі відповідає правилам ЄС, які Україна зобов'язалася реалізувати (зокрема, Третій Енергетичний Пакет).

Щоб виправити це становище, необхідно внести зміни у чинні закони або прийняти нові, а також прийняти різні підзаконні акти з тим, щоб новий ринок електроенергії запрацював до середини 2017 року. Варто зазначити, що Міністерство енергетики та вугільної промисловості України разом із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства розробили проект закону «Про ринок електричної енергії», який відповідає Третьому Енергетичному Пакету. Очікується, що невдовзі його буде подано на розгляд до Парламенту.

Інтеграція ENTSO-E

Український ринок електроенергії працює в рамках Об'єднаної енергетичної системи України, яка не синхронізована з об'єднаними електромережами континентальної Європи (за винятком Бурштинського енергоострову, який знаходиться в західній частині України). Такий стан речей перешкоджає Україні стати частиною єдиного ринку електроенергії, який існує в Європі. На даний момент НЕК «Укренерго», оператор системи передачі електроенергії в Україні, співпрацює з ENTSO-E, Європейською мережею системних операторів з передачі електроенергії, щодо оцінки можливості інтеграції української енергосистеми у синхронізовану енергосистему континентальної Європи. Цей процес необхідно підтримувати і поглиблювати.

Лібералізація енергетичного ринку вугілля

- Значна частина української вугільної галузі контролюється урядом України. Державні шахти, які є переважно збитковими, продають вугілля ДП «Вугілля України» (державна торгова компанія), яке в подальшому продає вугілля на ринку. Існує нагальна необхідність у лібералізації сектору. Цей процес повинен включати:
- реформування державних шахт та заохочення приватних інвестицій в активи з виробництва енергетичного вугілля (у тому числі, шляхом приватизації, передачі у концесію або оренду);
- заохочення ринкового ціноутворення на енергетичне вугілля (усунення ДП «Вугілля України» та впровадження прямих договорів купівлі-продажу); та
- заохочення біржової торгівлі енергетичним вугіллям.

Приватизація активів у секторі електроенергетики

12 травня 2015 року КМУ ініціював приватизацію різноманітних державних активів, яку заплановано на 2015 рік. До відповідного переліку увійшли активи електроенергетичного сектору, у тому числі мажоритарні та міноритарні пакети акцій, а також цілісні майнові комплекси вугільних шахт і збагачувальних комбінатів, електропостачальних та електророзподільних підприємств, компаній, що здійснюють постачання та розподіл електроенергії, теплових електростанцій, гідроелектростанцій, ТЕЦ тощо. Хоча наразі невідомо, чи зможе уряд реалізувати такий амбітний план приватизації в 2015 або 2016 році (7 жовтня 2015 року КМУ прийняв рішення продовжити дію плану у 2016 році), така ініціатива є значним кроком вперед для сектору електроенергетики. Безумовно, справедлива та прозора приватизація електроенергетичних активів створюватиме передумови для приватних інвестицій у сектор, у якому застаріла інфраструктура вимагає фінансування та ефективного управління.

СЕКТОР ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

- (i) Останні події у галузі законодавства

Відновлювані джерела енергії (ВДЕ) вже протягом довгого часу залишаються в Україні гарячою темою для обговорення. Додатково, цього року ринок відновлювальних джерел енергії зазнав ряд законодавчих змін, зокрема:

(ii) Становлення державної політики

- 1 жовтня 2014 року Кабінет Міністрів України затвердив «Національний план дій з відновлюваних джерел енергії на період до 2020 року» та «План дій з реалізації Національного плану дій з відновлюваних джерел енергії на період до 2020 року». Відповідно до цих документів частка електроенергії, виробленої в Україні з відновлюваних джерел енергії має до 2020 року становити принаймні 11% від загального споживання енергії. Тим не менш, ми підкреслюємо, що такі документи не мають сенсу, якщо вони залишаться лише декларативними і не будуть реалізовані на практиці.

(i) Податкові пільги для ВДЕ

- 31 липня 2014 року Парламент скасував, серед іншого, пільговий режим оподаткування прибутку підприємств галузі електроенергетики, які займались ВДЕ;
- 29 грудня 2014 року Постановою КМУ було скасовано пільги на імпортований ПДВ на митні збори для ВДЕ.

Таким чином, беручи до уваги нещодавні заклики уряду збільшити частку ВДЕ в загальному споживанні енергії в Україні, таке анулювання цих стимулів, на наш погляд, не видається логічним, і такі зміни негативно вплинули на нові проекти ВДЕ.

(ii) Надзвичайні заходи на українському ринку електроенергії. Зниження «зелених» тарифів

- 31 січня 2015 року, посилаючись на тимчасові надзвичайні заходи на ринку електроенергії, Регулятор понизив «зелений» тариф (i) на 20% для сонячних електростанцій, які було введено в експлуатацію до 31 березня 2013 року, та (ii) на 10% для електростанцій, які виробляють електроенергію з ВДЕ, які було введено в експлуатацію до 31 березня 2013 року.
- Наприкінці лютого 2015 Регулятор понизив «зелений» тариф на (i) 55% — для сонячних електростанцій та (ii) на 50% — для всіх інших електростанцій, які виробляють електроенергію з ВДЕ. Такі дії Регулятора нівелюють державну гарантію викупу за «зеленим» тарифом електроенергії, виробленої з ВДЕ, до 2030 року, і дають підстави для подання позовів щодо захисту інвестицій проти держави Україна, зокрема, за (i) Договором про Енергетичну Хартію, та/або (ii) за Міжнародними Договорами Захисту Інвестицій¹⁰.
- У період між серпнем 2014 року та січнем 2015 року Регулятор відмовився від індексації «зеленого» тарифу відповідно до чинного курсу євро¹¹.

(iii) Закон №514-VIII про забезпечення конкурентного середовища для виробників електроенергії з альтернативних джерел енергії

- 16 липня 2015 року для того, щоб знайти баланс між так званою дорогою «зеленою» енергетикою та необхідністю термінового забезпечення для України енергетичної незалежності Парламент ухвалив Закон №514-VIII «Про забезпечення конкурентного

¹⁰ Необхідно зазначити, що до 25 березня 2015 року "зелені" тарифи сплачувались повністю за відповідним обмінним курсом.

¹¹ Після цілого ряду позовів, поданих потерпілими сторонами, Регулятор 23 липня 2015 року прийняв Постанову №2060 та присудив нею компенсацію за невиконання індексації цілій низці компаній.

середовища для виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії». Цей Закон містить цілий ряд змін до механізму стимулювання виробництва електроенергії з ВДЕ, у тому числі:

- введення «зеленого» тарифу на електроенергію, вироблену приватними господарствами з енергії вітру, в той же час збільшуючи максимальну встановлену потужність для приватних «зелених» сонячних і вітряних проектів від 10 кВт до 30 кВт. Хоча деяким сонячним проектам вже був установлений «зелений» тариф, приватні домашні господарства, як і раніше, стикаються з небажанням облэнерго підключати такі проекти до електромережі;
- обов'язкова вимога місцевої складової була змінена на спеціальну надбавку до «зеленого» тарифу. Таким чином, об'єкт ВДЕ більше не повинен виконувати вимогу місцевої складової для отримання «зеленого» тарифу, хоча якщо її все ж буде дотримано — такий об'єкт отримає додаткову плату до тарифу. Однак, ми не повністю погоджуємось з таким підходом, адже беручи до уваги сьогодишню вразливу економіку України та дефіцит державного бюджету, немає сенсу для будь-яких додаткових платежів для виробників енергії з ВДЕ, оскільки сам ринок повинен регулювати конкуренцію між українськими та іноземними виробниками;
- Закон дає визначення біомаси відповідно до положень Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЕС, що є довгоочікуваною зміною і, на думку експертів, є позитивним кроком. Однак, незважаючи на дискусії, «зелений» тариф на електроенергію, вироблену з біогазу, залишився на тому самому рівні, що і для електроенергії, виробленої з біомаси, хоча міжнародна практика свідчить, що тариф на біогаз повинен бути, принаймні, на 30% вищим від тарифу на біомасу.

(iv) Внесення поправок:

- Регулятор має затвердити Порядок продажу, обліку та розрахунків за електричну енергію, що вироблена з енергії сонячного випромінювання та вітру об'єктами електроенергетики приватних домогосподарств, з встановленою потужністю до 30 кВт.
- Регулятор повинен розробити та затвердити порядок визначення рівня використання українського обладнання на об'єктах ВДЕ та встановлення відповідної надбавки до «зеленого» тарифу.
- Беручи до уваги зобов'язання України щодо лібералізації ринку електроенергії відповідно до положень Третього Енергетичного Пакета і перехід від моделі єдиного покупця, Парламент повинен забезпечити нову конкурентну модель для закупівлі електроенергії, яка виробляється ВДЕ в межах «зеленого» тарифу.

КОМЕНТАР: Професор Алан Райлі

Складність українського енергетичного ринку і, зокрема, газового ринку полягає в тому, що протягом більше 20 років цей ринок був головним джерелом незаконного збагачення, шахрайства та корупції в державі. Тому, хоча такі реформи, як прийнятий у квітні закон про лібералізацію газового ринку, є дуже очікуваними, досі залишається відкритим питання про те, чи будуть реактивні сили прагнути підірвати хід реальних реформ на місцях.

Я рекомендую обміркувати можливість розширення членства України в Енергетичному співтоваристві. В перспективі таке розширення може забезпечити Україні додаткову міжнародну та європейську підтримку, яка допоможе протистояти реактивним силам.

Енергетичне співтовариство впроваджує вже напрацьовану нормативно-правову базу ЄС, яка складається з правил лібералізації енергетичного ринку ЄС, правил щодо енергоефективності та енергетичної безпеки, поєднаних з суміжними заходами щодо охорони навколишнього середовища та впровадження антимонопольного законодавства для енергетичного сектора.

Україна може узгодити з Енергетичним співтовариством протокол, фактично здійснюючи «європеїзацію»¹² діяльності Енергетичного співтовариства на території України. Це дозволить Енергетичному Секретаріату отримати повноваження Європейської комісії в енергетичному секторі. В результаті цих заходів у Києві також створюється енергетичний суд з повноваженнями, аналогічними Європейському суду. Цей енергетичний суд міг би отримувати позови безпосередньо від Секретаріату з тим, щоб забезпечувати дотримання правил Енергетичного співтовариства, а також розглядати у якості арбітра справи українських судів, які стосуються законодавства Енергетичного співтовариства.

Європеїзація призвела б до надзвичайного прискорення реформ у ключовому енергетичному секторі. Вона стала б рушійною силою лібералізації енергетичного ринку України. Крім того, значно збільшилась би привабливість енергетичного сектору для прямих іноземних інвестицій. Закордонні інвестори отримали б гарантії європейського рівня контролю за дотриманням законодавства в енергетичному секторі. Також європеїзація виступає як більш надійний фактор гарантування прозорості процесів, ускладнюючи можливість для традиційних російських і українських сил відродити корупційні методи.

Іншою важливою перевагою європеїзації є можливість за допомогою цього процесу досягти ефективної деолігархізації України. Запровадження в енергетичному секторі, який є джерелом корупції та влади в Україні, неупередженого Європейського управління і діяльність неупереджених судів дозволять вперше з моменту здобуття незалежності повністю підкорити закону олігархічні групи. Європеїзація допоможе уряду у Києві досягти своєї головної мети — підпорядкування закону всіх об'єктів на території України.

¹² Під «європеїзацією» мається на увазі внесення змін до зобов'язань в рамках Енергетичного співтовариства. Ці вимоги наразі зобов'язують Україну дотримуватись положень нормативно-правової бази ЄС, що стосуються енергетичного ринку, лише в рамках зобов'язань за міжнародними договорами. Після внесення змін Україна повинна буде забезпечувати стовідсотково європейський рівень виконання цих зобов'язань. Цей рівень стовідсоткового виконання передбачає моніторинг з боку наднаціональних виконавчих структур, в даному випадку — Енергетичного Секретаріату, та визнання юрисдикції наднаціонального суду. В якості такого суду буде запропонований суд з місцем розташування у Києві, який буде здійснювати свою діяльність відповідно до процедур Європейського суду ЄС.

Основним запереченням проти європеїзації є те, що європеїзація призводить до часткової втрати національного суверенітету України. Проте український уряд визначив за мету вступ до Європейського Союзу, а процедура вступу до ЄС включатиме передачу набагато більшої частини національного суверенітету, аніж передбачено процедурою європеїзації енергетичного ринку. Дотримуючись цієї процедури, Україна демонструватиме дотримання європейського вибору та готовність впроваджувати верховенство права, а не верховенство особистої волі.

КОМЕНТАР: Дірк Бушле, Заступник директора та Керівник юридичної служби, Енергетичне Співтовариство; Відень, Австрія

У України, як Члена Енергетичного співтовариства з 2011 року, зайняло чотири дуже насичених роки, доки процес реформ, нарешті, отримав імпульс і почав приносити відчутні результати. 2015 рік став проривом для реформи газового сектору відповідно до Третього пакету Енергетичного співтовариства. Замість того, щоб продовжувати частковий підхід за сприяння української влади і різноманітних міжнародних фінансових інституцій (з акцентом на розукрупнення Нафтогазу і підвищення цін), Міністерство енергетики та вугільної промисловості України разом з Секретаріатом Енергетичного співтовариства вирішили почати з розробки правової основи для всіх подальших кроків з реформування, і спільно розробили закон про ринок газу, який в кінцевому підсумку був прийнятий у квітні цього року і набрав чинності в жовтні. Набрання чинності залежить від безлічі підзаконних актів, серед яких зобов'язання з обслуговування населення, націлені на управління перехідним періодом до повної лібералізації ринку, яка відбулась у вражаючій гонці з часом перед самим 1 жовтня. Україні вдалося досягнути того, що здавалось неможливим на початку року: одною з перших запровадити Третій пакет реформ в Енергетичному співтоваристві, і всіх секторів у газовому секторі, який всередині і за межами країни досі вважалися синонімом кризи.

Можливо, нереалістично було очікувати, що два інші сектори, які необхідно узгодити з Третім енергетичним пакетом — електроенергетики та національного регулюючого органу енергії, раніше широко відомого під старою назвою НКРЕ — будуть реформовані з тією швидкістю і з таким самим ентузіазмом, як і в газовому секторі. Поки цього не сталося. Обидва сектори вимагають нового законодавства, яке знову розробляється відповідними державними органами спільно з Секретаріатом. Проект Закону про регулятора був предметом боротьби за вплив між президентом і прем'єр-міністром, в результаті чого Рада не затвердила досягнутий компроміс. Проект Закону про ринок електроенергії не був представлений в парламент, і в даний час піддається інтенсивному лобіюванню. На відміну від чинного закону, він розроблявся незалежно від партійних інтересів комплексною робочою групою відповідно до громадських консультацій. Після того, як він буде прийнятий, він не лише доповнить Третій пакет, але і зруйнує картельні структури на ринку електроенергії України. Консультанти, задіяні Секретаріатом за підтримки Сполученого Королівства, вже приступили до розробки необхідного вторинного законодавства, щоб бути готовими на День X, коли сектор електроенергії наздожене сектор газу, і закон буде прийнятий.

Навіть якщо пропри все не вдасться повністю впровадити Третій пакет у цьому році додатково до газового сектору, шлях, яким Україна вирішила піти цього року, здається незворотнім, і до енергетичного сектору країни нарешті прийдуть зміни.

КОМЕНТАР, VoxUkraine

Ніколи не було секретом, що реформа газового ринку (або реалізація газових директив ЄС) займає кілька років (у деяких країнах ЄС до десяти років). Конкретний термін впровадження був прямо передбачений в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства (більшість крайніх строків припадають на 2016-2018 роки). Стало ясно, що Україна не вкладається у строки, передбачені в цьому Договорі, а отже, доведеться їх переглянути. Таким чином, ні для кого не сюрприз, що прийняття закону про ринок газу — це ще не кінець реформ, а тільки один з найважливіших етапів.

Крім умов Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, розукрупнення Нафтогазу також пов'язане з недавніми кредитами (на купівлю газу) від ЄБРР і МФК.

Що стосується рентних платежів, існують політичні аргументи для підтримки високих рентних ставок (субсидії в енергетику, контроль бюджетного дефіциту і т.д.). Крім того, швидше за все, мета перегляду рентних ставок не «стабілізувати ситуацію навколо рентних платежів», а, скоріше, стимулювати видобуток газу та інвестиції в секторі видобутку.

8. Трудове право. Під редакцією Squire Patton Boggs.

Новий трудовий кодекс

Трудові відносини в Україні дотепер регулюються застарілим Кодексом законів про працю 1971 року, який абсолютно не відповідає вимогам часу і не здатний забезпечити регулювання сучасної системи трудових відносин. Цей кодекс необхідно замінити новим, який буде заснований на законодавстві і кращих практиках ЄС і США. Це дозволить усунути широкий спектр бюрократичних положень, забезпечить значну гнучкість в укладенні трудових договорів і водночас гарантуватиме соціальний захист для працівників в цілому і їх окремих, найбільш вразливих категорій зокрема.

Трудові книжки

Скасувати трудові книжки з метою зменшення навантаження документообороту та послаблення бюрократичних вимог. Основною ціллю трудової книжки є відображення відомостей про трудову діяльність кожного працівника. Пропонуємо створити єдину електронну базу даних на основі існуючої бази Пенсійного фонду України, яка міститиме інформацію про трудову діяльність і сплату внесків до Пенсійного фонду України стосовно кожного працівника. Також пропонуємо зробити таку базу даних доступною для фізичних осіб, інформація про яких внесена в базу, з можливістю отримання офіційного витягу з такої бази даних.

Трудові договори і контракти

Скасувати трудові договори в усній формі. Окрім діючої вимоги про укладення трудових контрактів у письмовій формі, пропонуємо встановити вимогу укласти у письмовій формі всі трудові договори. Також у трудових договорах пропонуємо передбачити певні обов'язкові умови (наприклад, посадові обов'язки, графік роботи, відпустка, заробітна плата і т.д.). Це допоможе визначити істотні умови працевлаштування, якщо вони не передбачені в інших внутрішніх документах роботодавця. Крім того, для спрощення процедури проведення переговорів і складання трудового договору пропонуємо прийняти типову форму трудового договору, що буде рекомендована для роботодавців і працівників.

Дозволити укладати трудові договори не лише на невизначений строк, але і на визначений строк. В даний час трудові договори можуть укладатися на певний строк тільки стосовно окремих видів робіт (сезонні роботи, визначений обсяг робіт і т.д.). Якщо сторони принаймні один раз продовжують дію трудового договору, такий договір вважається укладеним на невизначений строк. Пропонуємо забезпечити можливість продовжувати дію трудового договору на певний строк необмежену кількість разів, і не вважати такий договір укладеним на невизначений строк.

Розширити перелік працівників, з якими можуть укладатися трудові контракти замість трудових договорів (наприклад, для всього менеджменту). Це дозволить роботодавцям і працівникам вести переговори про додаткові умови працевлаштування з більш широким колом працівників.

Скасувати зобов'язання роботодавця надсилати органам державної влади письмові повідомлення про прийняття нових працівників на роботу, оскільки це створює непотрібне додаткове адміністративне навантаження на роботодавців.

Трудові інспекції

Ми пропонуємо або відмовитися від інституту інспекції праці, а саме Державної інспекції України з питань праці, або обмежити її повноваження тільки до найважливіших аспектів трудових відносин, таких як наявність трудових договорів, виконання вимог про безпеку праці, виплата заробітної плати, працевлаштування окремих категорій працівників тощо.

Надмірне регулювання трудових відносин Кодексом законів про працю України в поєднанні з величезними повноваженнями інспекторів праці створює значні бюрократичні перешкоди для бізнесу.

КОМЕНТАР: Олена Нізалова, *VoxUkraine*

Зусилля, які Американсько-Українська Ділова Рада скеровує на правову реформу в Україні, дуже своєчасні та необхідні. Незважаючи на щире бажання реформувати країну зсередини, залишкові корумповані сили всередині українських політичних і бюрократичних кіл, як і раніше, залишаються надзвичайно сильними, і утворюють потужну опозицію до таких необхідних змін. Таким чином, тиск з боку громадянських рухів усередині країни та таких організацій, як Американсько-Українська Ділова Рада, що надає Україні міжнародну підтримку, включаючи аналіз пропонованих реформ і керівних принципів для розробки нових, може мати вирішальне значення в забезпеченні своєчасних змін в бізнесі

Я всім серцем підтримую пріоритети, окреслені в Оглядовому звіті, з огляду на таке. Перш за все, в розділі основних правових реформ розглянуті саме ті напрямки діяльності, які перешкоджають вирішенню багатьох проблем, що виникають у різних сферах бізнесу і економічного життя країни. Недоліки в будь-якій конкретній області, такій як земля і нерухомість або трудові відносини, можна було б усунути, принаймні, до деякої міри, за допомогою неупереджених судових процедур, тоді як корумпована судова система працює в інтересах тільки політично сильних і багатих.

У розділі II наведено повний список галузей, які потребують додаткової уваги політиків. Тим не менше, я хотіла би акцентувати увагу, що без радикальних змін у проблемних галузях, окреслених в розділі I, все решта буде марно. Я хотіла би представити кілька зауважень щодо останніх нормативних подій у сфері трудового права, викладених у розділі II.

В цілому, це дуже важлива сфера, оскільки безпосередньо впливає на більшість населення країни: ми проводимо значну кількість наших життів на робочих місцях, а також більшість з нас практично повністю залежить від трудового доходу. Таким чином, ринок праці, який добре функціонує, є основою для добробуту будь-якого народу. Враховуючи значущість цієї області, я дещо розчарована більш низьким пріоритетом порівняно іншими областями та глибиною дослідження цього розділу в порівнянні з іншими. Мої конкретні зауваження полягають в наступному:

- Наразі загальна інформація в підрозділі обмежується твердженням, що сьогодні трудові відносини регулюються застарілим Кодексом законів про працю з радянської епохи, який вимагає заміни. Застарілість кодексу (і в цьому випадку з радянської епохи) автоматично не робить його поганим. На мій погляд, більш доцільно сконцентруватись на недоліках існуючого кодексу, якщо не в цій статті, то посиланням на надійне джерело.
- Рекомендації, що містяться в підрозділі, стосуються певних формальностей, а саме трудових книжок, трудових договорів / контрактів, і трудових інспекцій.

Натомість, необхідно розглянути більш фундаментальні питання. Необхідно:

- замінити не лише кодекс, а й численні постанови уряду у сфері роботодавць-працівник;
- створити більш гнучкі умови для роботодавців та працівників у сфері вирішення конфліктів;
- забезпечити баланс між гнучкістю та безпекою відносин між роботодавцем та працівником;

- забезпечити стимули для належного оформлення трудових ресурсів (які, звичайно, частково враховані в рамках реформи оподаткування задля полегшення податкового навантаження);
- забезпечити відповідність захисту працівників стандартам ЄС (враховуючи амбіції країни приєднатися до ЄС у майбутньому).
- Я підтримую скасування трудових книжок і введення єдиної електронної бази даних, яка доступна фізичним особам.
- Я не бачу здійсненого способу скасувати трудові договори в усній формі (навіть якщо вони, можливо, поза законом). Такий тип зайнятості існує як в розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, і являє собою неформальну форму організації роботи, яка не захищає працівника і дуже зручна для роботодавця. Я більше підтримую ініціативу щодо заохочення до використання трудових договорів та контрактів, і намічені кроки до спрощення процедури ведення переговорів і їх складання.
- Я не зовсім розумію рекомендацію «дозволити укладати трудові договори не тільки на невизначений строк, але й протягом певного терміну». Наскільки я знаю, в даний час існують три типи контрактів — з невизначеним терміном, на строк узгоджений для обох сторін, і протягом часу, необхідного для реалізації конкретного завдання. Щоб запобігти перетворенню трудового договору з фіксованим терміном на договір на невизначений термін, сторони просто повинні укласти новий строковий трудовий договір на наступний день після дати закінчення попереднього. Ця нова угода повинна укладатись у будь-якому випадку. В іншому випадку, якщо вона не перетворюється ані на трудовий договір на невизначений строк, ані на новий строковий трудовий договір, сторони вступають в неформальні трудові відносини, які перебувають за межами правових рамок. Я не знаю жодних обмежень для кількості продовжень строкового трудового договору.
- Я підтримую розширення переліку працівників, з якими можна підписати трудовий договір. Це дозволить роботодавцям та працівникам бути більш гнучкими.
- Я не підтримую ліквідацію обов'язку роботодавця відправляти письмове повідомлення до органів державної влади про прийняття нових співробітників. Крім того, це прямо суперечить вищезазначеній рекомендації підтримувати базу даних записів співробітників. Як підтримувати цю базу без обов'язку повідомляти про початок і кінець трудових відносин?
- Що стосується трудових інспекцій, з цього питання необхідно більше загальної підготовчої роботи. З одного боку, їх скасування усуне ще один стимул для корупції та звільнить чесні підприємства від додаткових витрат і перешкод. З іншого боку, повинен існувати механізм для забезпечення правомірної поведінки роботодавців у забезпеченні гарантій зайнятості та безпечних умов праці (які частково зазначені в Оглядовому звіті). Профспілкові організації у ЄС, як правило, контролюють більшість з цих питань (за винятком безпеки в робочому середовищі). На жаль, в Україні профспілкові організації також успадкували певні формальності з радянських часів, і розвиток справжніх організацій, які прагнуть до захисту прав трудящих, може зайняти деякий час. Таким чином, може бути необхідно забезпечити деяку форму державного моніторингу щодо ключових аспектів, таких як безпека на робочому місці, дискримінації і т.д.

9. Франчайзинг. Під редакцією Baker & McKenzie.

Законодавство про франчайзинг

Донедавна існувала вимога про державну реєстрацію договорів комерційної концесії (під «договором комерційної концесії» в українському законодавстві розуміють договір франчайзингу). Ця законодавча вимога перешкоджала одній стороні договору франчайзингу надавати права на використання об'єктів інтелектуальної власності іншій стороні. Однак вимога реєстрації договорів комерційної концесії була скасована (станом на 5 квітня 2015 року), а наразі такі договори можуть бути складені в простій письмовій формі, як інші комерційні договори.

Раніше частина 2 статті 1118 Цивільного кодексу та частина 2 статті 367 Господарського кодексу вказували, що договір комерційної концесії підлягав державній реєстрації державним органом, який зареєстрував правоволодільця. Відповідно до частини 3 статті 1118 Цивільного кодексу та частини 3 статті 367 Господарського кодексу у випадках, коли правоволодільць не був зареєстрований в Україні, реєстрацію договору комерційної концесії повинен був здійснити державний орган, який зареєстрував користувача.

Державні реєстратори, які здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, мали реєструвати договори комерційної концесії. Оскільки відповідне положення про реєстрацію договорів комерційної концесії не було прийнято до 29 вересня 2014 року (Наказ Міністерства юстиції України № 1601/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації договорів комерційної концесії (субконцесії)»), така реєстрація не здійснювалась.

Відсутність реєстрації договору комерційної концесії призводила до ситуації, коли сторона такого договору не могла посилатися на нього у випадку спору. Відповідно до Цивільного кодексу, у відносинах з третіми особами сторони договору комерційної концесії могли посилатися на такий договір тільки з моменту його державної реєстрації (частина 4 статті 1118 Цивільного кодексу та частина 3 статті 367 Господарського кодексу).

Станом на 5 квітня 2015 року, положення, що стосувались державної реєстрації договорів комерційної концесії, були виключені з Цивільного кодексу (Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» № 191-VIII від 12 лютого 2015 року). Відповідні положення щодо державної реєстрації договорів комерційної концесії у Господарському кодексі також зазнали змін.

У червні 2015 року Міністерство юстиції України змінило свій Наказ, що стосувався державної реєстрації договорів комерційної концесії. Станом на 26 червня 2015 року Наказ № 842/5 від 4 червня 2015 року «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства юстиції України від 29 вересня 2014 року N 1601/5» («Про затвердження Порядку державної реєстрації договорів комерційної концесії (субконцесії)») набрав чинності. Необхідно зазначити, що цей Наказ № 1601/5 вступав у протиріччя зі статтею 210 Цивільного кодексу, згідно з якою правочин підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом, тому визнання цього Наказу таким, що втратив чинність, є логічним.

10. Господарські спори (комерційний арбітраж, судова практика, виконання рішень). Під редакцією Avellum Partners.

Останні законодавчі зміни

Однією з найбільш обговорюваних тем в Україні цього року є реформа судової системи. У межах цієї реформи відбулося декілька вагомих законодавчих змін.

12 лютого 2015 року Верховна Рада прийняла Закон «Про забезпечення права на справедливий суд», спрямований на підвищення ефективності роботи судової системи, забезпечення однакового застосування закону, визначення правових і організаційних засад атестації та дисциплінарної відповідальності суддів.

Незважаючи на це, для ефективної реалізації затверджених цим законом механізмів потрібно зробити ще дуже багато.

Удосконалення судової системи в Україні

Для того, щоб судова система України була ефективнішою та привабливою для бізнесу, необхідно впровадити, серед іншого, такі законодавчі зміни:

- (i) Внести зміни та доповнення до Цивільного процесуального кодексу та Господарського процесуального кодексу - з тим, щоб: (i) удосконалити механізм вжиття заходів забезпечення позову, у тому числі шляхом запровадження зобов'язання відшкодувати збитки, завдані у зв'язку із застосуванням заходів забезпечення, щоб запобігти зловживанню заявниками та блокуванню господарської діяльності відповідача, (ii) запровадити критерії прийняття судами апеляційних та касаційних скарг до розгляду, щоб не перевантажувати вищі інстанції безпідставними скаргами, (iii) удосконалити порядок перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, (iv) запровадити критерії допустимості доказів з метою унеможливлення подання до суду матеріалів, що не стосуються справи.
- (ii) Внести зміни та доповнення до Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж» з метою встановлення: (i) чіткого порядку застосування заходів забезпечення позову на підтримку арбітражного провадження, (ii) порядку виконання міжнародних арбітражних рішень в Україні, який повинен бути більш чітким, зокрема, клопотання про визнання та виконання іноземних рішень мають розглядатись лише в апеляційному суді та суді касаційної інстанції, при цьому необхідно встановити конкретні строки розгляду таких клопотань у кожній інстанції.
- (iii) Внести зміни та доповнення до Закону «Про виконавче провадження»: (i) для надання статусу виконавчого документу постановам про вжиття заходів забезпечення позову, які були видані міжнародними комерційними арбітражними установами, з місцем розгляду в Україні, (ii) запровадити чіткий механізм стягнення заборгованості в іноземній валюті на підставі судових та арбітражних рішень, (iii) удосконалити механізм здійснення судового нагляду за діями державного виконавця в межах виконавчого провадження.

Слід докорінно реформувати роботу Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі — «МКАС при ТППУ»), до його Регламенту потрібно внести зміни та доповнення з метою залучення до розгляду цим міжнародним

комерційним арбітражним судом якнайбільшої кількості спорів. Потрібно скасувати принцип вичерпності переліку арбітрів МКАС при ТППУ.

Одним з найвищих пріоритетів для національних судів є запровадження механізму електронного правосуддя з метою прискорення процесу вирішення спорів та підвищення його ефективності та прозорості.

Виконання рішень державних судів

Система виконання судових рішень в Україні застаріла та неефективна. Навіть якщо суд задовольнить позовні вимоги, та судові рішення набуде законної сили, існують великі сумніви щодо того, чи буде воно успішно виконане на користь стягувача в розумні строки.

На даний момент існує декілька проектів законів, зареєстрованих у Верховній Раді, які спрямовані на удосконалення системи виконання рішень (проект закону «Про виконавче провадження» № 2506а, «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 2507а та «Про внесення змін та доповнень до Податкового кодексу» 2808а). Ці проекти законів спрямовані на запровадження інституту приватних судових виконавців, що є новелою для законодавства України. Крім того, пропонується створити відкриті реєстри боржників та електронну систему адміністрування виконавчих проваджень. Загалом, ці зміни становлять позитивний крок, спрямований на реформування судової системи України. Однак, вони все ще потребують подальшого удосконалення.

Визнання та примусове виконання рішень іноземних судів та арбітражів

Заява про визнання та примусове виконання рішення іноземного суду або арбітражу має подаватись безпосередньо до апеляційного суду. Рішення апеляційних судів підлягатиме оскарженню до суду касаційної інстанції. Запропоновані зміни дозволять суттєво вдосконалити та уніфікувати процедуру визнання та примусового виконання рішень іноземних судів. Подібна система існувала в Україні до 2005 року та зарекомендувала себе як більш ефективна.

Також слід вдосконалити процедуру добровільного виконання боржником рішень іноземних судів та арбітражів. На сьогодні боржник не може добровільно сплатити заборгованість в іноземній валюті на підставі рішень іноземних судів та арбітражів (це може бути здійснено лише після визнання та примусового виконання таких рішень в Україні).

Заходи забезпечення позову, що застосовуються міжнародними комерційними арбітражними установами

Україна повинна імплементувати зміни до Типового закону ЮНСІТРАЛ про міжнародний комерційний арбітраж від 2006 року в національне законодавство, а саме в Закон «Про міжнародний комерційний арбітраж», Цивільний процесуальний кодекс та Закон «Про виконавче провадження».

Зміни від 2006 року, внесені до Статті 17 Типового закону ЮНСІТРАЛ, стосуються заходів забезпечення позову, а саме повноважень міжнародної арбітражної установи щодо застосування заходів забезпечення позову, визначення умов для їх застосування та

прийняття відповідного наказу. Важливим є те, що Стаття 17 Н Типового закону ЮНСІТРАЛ чітко передбачає, що наказ про застосування заходів забезпечення позову, виданий міжнародною арбітражною установою, визнається таким, що має обов'язкову юридичну силу, та, якщо інше не зазначено міжнародною арбітражною установою, наказ підлягає примусовому виконанню після звернення до суду відповідної юрисдикції. Це дозволить остаточно усунути законодавчу невизначеність стосовно процесуального статусу наказу про застосування заходів забезпечення позову, виданого міжнародною арбітражною установою в Україні.

Також, слід запровадити механізм визнання та виконання заходів забезпечення позову, виданих іноземними судами або арбітражними установами.

Заходи забезпечення позову, які можуть бути вжиті державними судами

Україна має запровадити спеціальний порядок розгляду заяв про застосування заходів забезпечення на підтримку розгляду справи в іноземному міжнародному арбітражі. Заходи забезпечення позову мають надаватись судами відповідно до спеціально встановлених критеріїв та за умови дотримання заявником ряду вимог, зокрема надання зустрічного забезпечення з метою відшкодування можливих збитків відповідача. Це дозволить запобігти діям недобросовісних заявників, які звертаються до суду з проханням вжити заходів забезпечення позову з єдиною метою заблокувати господарську діяльність відповідача.

Забезпечення послідовності судової практики

Відповідно до законодавства України, правові позиції Верховного суду України є обов'язковими для органів державної влади. Ця норма спрямована на уніфікацію судової практики, а тому забезпечує принцип правової визначеності у вирішенні спорів. Проте, на практиці зазначене положення залишається виключно декларативним.

Слід розширити повноваження Верховного суду України для забезпечення його статусу як вищого судового органу

Крім того, рішення пленумів вищих судів, прийняті з метою роз'яснення та узагальнення судової практики, повинні бути обов'язковими для судів нижчих інстанцій.

Також слід запровадити концепцію «принципової важливості рішень» для вирішення однорідних спорів, що виникають на тих самих правових підставах. Це дозволить Верховному суду України надавати роз'яснення щодо застосування певних норм законодавства, які були нещодавно прийняті та можуть бути підставою для подання чисельних однорідних позовів.

11. Державні закупівлі. Під редакцією Baker & McKenzie.

Незважаючи на те, що Закон «Про здійснення державних закупівель» № 1197-VII від 10 квітня 2014 року (далі — «Закон про Закупівлі») в цілому відповідає основним принципам законодавства ЄС щодо здійснення державних закупівель та Угоди СОТ про державні закупівлі, до законодавства все одно необхідно внести істотні зміни для забезпечення прозорості процедур закупівель та дотримання чинних міжнародних стандартів. Зокрема, для удосконалення процедур державних закупівель надзвичайно важливими є такі зміни:

- (i) внесення змін до законодавства щодо здійснення державних закупівель, які необхідні для приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі;
- (ii) імплементація директив ЄС щодо державних закупівель відповідно до положень про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС;
- (iii) перегляд тексту Закону про Закупівлі в цілях вилучення суперечливих положень в самому законі та положень, що не відповідають іншим нормативно-правовим актам, в тому числі Закону «Про особливості здійснення закупівель в окремих сферах господарської діяльності» № 4851-VI від 24 травня 2012 року;
- (iv) встановлення чітких правил укладання договорів про закупівлю. Зокрема, у Законі про Закупівлі має бути передбачено, яке право застосовується до процесу державних закупівель, чи допускається вибір права іноземної держави та чи є можливим вибір іноземної юрисдикції для арбітражного розгляду справ, а також має бути передбачено механізм прозорого проведення торгів та укладання довгострокових договорів про закупівлю (на строк понад один рік);
- (v) розробка та запровадження стандартизованих видів договорів про закупівлі/умов закупівлі товарів/послуг/робіт різних видів, які будуть застосовуватися усіма органами державної влади та всіма державними підприємствами, з метою забезпечення узгодженості та належної якості договорів про закупівлю з юридичної точки зору;
- (vi) запровадження окремої процедури закупівель для ситуацій, коли вибір підрядника обмежується умовами фінансування (наприклад, якщо фінансування передбачене лише для підрядників з певної країни). Це сприятиме спрощенню реалізації великих інфраструктурних проектів, для яких вимагаються великі обсяги фінансування з-за кордону та які могли б фінансуватися із залученням іноземних експортно-кредитних агентств; та
- (vii) внесення змін до Закону про Закупівлі з метою забезпечення належного регулювання процесу закупівель, що здійснюються з використанням системи електронних торгів, наприклад, PROZORRO, в тому числі встановлення обов'язку використовувати таку систему для закупівель, вартість предмета яких менше суми, встановленої законом як вартість предмета закупівель, до яких застосовується Закон про Закупівлі.

КОМЕНТАР: Тимофій Миланов, VoxUkraine

Мої спеціальні знання стосуються теорії ігор, теорії контрактів та побудови роботи установ. Існує один розділ, який повністю підпадає під ці теми: державні закупівлі.

Державні закупівлі завжди є предметом зловживання. Є дві основні причини, чому державні кошти можуть бути витрачені даремно. По-перше, нераціональний розподіл коштів: уряд буде закуповувати товари та послуги, які не потрібні. По-друге, переплата за товари та послуги. Стандартний підхід для боротьби з переплатами полягає в укладенні договорів на конкурентних аукціонах, коли це можливо. Крім того, більша прозорість у правилах і результатах аукціонів, ясні та рівні правила для всіх учасників торгів, та мінімальна свобода дій для державних посадових осіб у зміні правил торгів може допомогти звести до мінімуму переплати, корупцію і виток грошових коштів. Ще одним ефективним механізмом для вирішення другої проблеми є регулярні перевірки незалежними державними контролерами, не пов'язаними з органом, який перевіряється.

На противагу, більш складно забезпечити невитрачання ресурсів на другорядні товари і послуги. Немає гарантованого способу написати закон або постанову, що регламентує, що і коли уряд може і не може закуповувати. Ідея закупівель полягає у тому, що уряд реагує на постійно мінливі потреби держави і ринкові умови; ці умови неможливо передбачити заздалегідь. Таким чином, посадовим особам повинні бути надані повноваження вирішувати, що і коли купувати. Ринок і прозорість можуть впорядкувати ціни, за якими ці товари і послуги закуповуються, але не види товарів і послуг.

Для того, щоб гарантувати, що посадові особи використовують державні кошти за призначенням, їм повинні бути надані стимули діяти в суспільних інтересах. Це можна зробити шляхом преміювання, обумовленого результатами діяльності державних відомств і посадових осіб на ключових керівних посадах. Можна розробити ключові показники продуктивності та розподілу ресурсів, у тому числі ті, які доступні для державних закупівель, на основі цих показників. Іншими словами, замість виділення бюджету на основі заявок від відділів, як це робиться сьогодні в Україні, бюджет може принаймні частково виділятися на основі успішності роботи відповідних відділів. Тоді відділи матимуть стимули для якісного виконання своїх функцій з тим, щоб отримати більше ресурсів у майбутньому.

У підсумку, можливе бачення реформи державних закупівель є таким:

1. використання ринку для впорядкування цін,
2. надання повної свободи у виборі, що і коли закуповувати, і
3. фінансові заохочення і покарання державним відомствам на основі їх роботи.

12. Агробізнес. Під редакцією Sayenko Kharenko.

Інституційна реформа Міністерства аграрної політики та продовольства України та пов'язаних з державних агенцій та державних підприємств

Процес прийняття рішень Міністерством аграрної політики та продовольства України («МінаПК») схожий останнім часом на «гасіння пожежі», оскільки в основному орієнтований лише на вирішення нагальних проблем. Враховуючи те, що український уряд намагається впроваджувати ефективні та системні реформи, МінаПК повинно переглянути свою роль та зосередитися в першу чергу на розробці цілісної політики та стратегії. Зміна ролі МінаПК вимагає посилення ролі міністра аграрної політики і продовольства. Маючи повноваження для розробки політик, міністр повинен взяти на себе особисту відповідальність за перетворення в аграрному секторі.

Основну увагу слід приділити реформі державних агенцій, що пов'язані з МінаПК. Чимало функцій Міністерства потрібно децентралізувати та передати державним агенціям, безпосереднім надавачам послуг. Одним з таких органів є нещодавно створена Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Особливої уваги заслуговує реформа державних підприємств, що пов'язані з МінаПК. Будучи регулятором всього сільськогосподарського сектору, МінаПК також стоїть на чолі численних державних підприємств. Це призводить до лобювання приватних інтересів, а також до відмінностей у регулюванні державного і приватного секторів. Очевидно, що значній частині державних підприємств виділяються субсидії з державного бюджету. В даному аспекті варто наголосити, що за останні роки деякі такі підприємства завдали шкоди фінансовим та репутаційним інтересам держави (наприклад, ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»; державне підприємство «УКРСПИРТ»; Аграрна товарна біржа, ПАТ «Аграрний фонд», і т.д.). Таким чином, більшість сільськогосподарських державних підприємств повинні бути приватизовані та демонополізовані.

Дерегуляція

Дерегуляція сільськогосподарського бізнесу — один з основних інструментів для підвищення потенціалу та конкурентоспроможності українського аграрного сектору. Таким чином, з метою сприяння сільськогосподарському бізнесу необхідно скасувати зайві функції, що стосуються державного контролю, а також спрощені процедури ліцензування та надання дозволів. Слід відмітити, що в березні 2015 року **Кабінет Міністрів України розробив план дій з дерегуляції господарської діяльності. Деякі дерегуляційні закони, що стосуються сфери продовольства та сільського господарства вже набули чинності. Тим не менш, для прискорення процесу дерегуляції, необхідно реалізувати, зокрема, такі кроки:**

- процедура імпорту насіння і садивного матеріалу для селекційних і дослідних цілей, що передбачена наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 116 від 20 лютого 2013 повинна ґрунтуватись на «декларативному» принципі. А саме, необхідно скасувати необхідність отримувати підтвердження для насіння, що імпортується для селекційних і дослідних цілей, і запровадити «декларацію» на такий імпорт;
- процедура отримання дозволу на використання ґрунтових (підземних вод) повинна бути спрощена. Зокрема, до Кодексу про надра щодо видобування підземних вод та Постанови КМУ № 615 від 30 травня 2011 року повинні бути внесені зміни, що

передбачають скорочення переліку документів для отримання дозволу та терміну їх розгляду;

- сільські ради повинні отримати право реєструвати сільськогосподарські договори оренди землі через відсутність нотаріальних контор у сільській місцевості.

Наближення до законодавства ЄС

Основним фактором, який закриває ринки ЄС для більшості українських товарів, є нетарифні бар'єри. Ця проблема стала очевидною в рамках переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і, будучи частково вирішеною, все ще вимагає доопрацювання. Таким чином, наближення законодавства України у сфері санітарних і фітосанітарних заходів до законодавства ЄС має першочергове значення. Режим санітарних і фітосанітарних заходів, що діє в ЄС, охоплює безпеку продуктів харчування, здоров'я тварин та захист рослин.

Дотепер гармонізація законодавства України в даній сфері була здебільшого «точковою», тобто базові принципи, якими керується ринок ЄС, в більшості випадків не бралися до уваги. Зокрема, гармонізація була зосереджена головним чином на законодавстві, що охоплює продукти тваринного походження, оскільки дані продукти можуть імпортуватися в ЄС з третьої країни тільки за умови, що така країна отримала відповідний дозвіл на імпорт.

Сьогодення вимагає запровадження абсолютно нового підходу до регулювання агропродовольчої сфери. Такий новий підхід повинен забезпечити належний рівень безпечності харчової та агропродукції, не обтяжуючи при цьому бізнес надмірним регулюванням. Зокрема, потрібно запровадити комплексні стандарти, що застосовуватимуться до виробництва продуктів харчування на кожному етапі ланцюжка доданої вартості за принципом «від лану до столу». Перелік законодавчих актів ЄС у сфері санітарних і фітосанітарних заходів, які необхідно прийняти в Україні, визначений в Додатку V до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Часові межі, в рамках яких повинна бути здійснена гармонізація, вказані у Плані заходів з імплементації Угоди про асоціацію на 2014-2017 рр. (затверджений Постановою КМУ № 847 від 17 вересня 2014 року).

Однак, як виявилось, Україна стикається не тільки з проблемою вдосконалення законодавства шляхом наближення його до стандартів ЄС, але й з проблемою застосування правових норм. Так, у вересні 2015 року набрав чинності новий закон, що регулює безпечність харчових продуктів. Базуючись на принципі «від лану до столу», закон запроваджує всі основні стандарти ЄС, що застосовуються до циклу виробництва, переробки та розміщення продуктів харчування на ринку (наприклад, такі принципи як НАССР, простежуваність, відповідальність операторів ринку). Крім того, закон передбачає новий підхід до системи державного нагляду і контролю на ринку. Відповідно, на даному етапі першочерговим завданням є забезпечення належного застосування цього закону.

Фінансування сільського господарства

Однією з ключових перешкод, що обмежують доступ до фінансування і роблять фінансування більш дорогим для українського сільськогосподарського бізнесу, є відсутність дієвого інструменту фінансового забезпечення товарів, у тому числі зерна та майбутнього врожаю. Через невідповідності та прогалини у правових актах, що регулюють дію складських свідоцтв і застави зерна та інших товарів, сьогодні неможливо забезпечити

товари використанням складських свідоцтв, що були б вільним від юридичних недоліків та могли б 100% бути реалізовані у примусовому порядку.

Для чіткого і послідовного регулювання інструментів фінансового забезпечення з використанням складських свідоцтв необхідно:

- усунути невідповідності та прогалини між різними законами (Законом «Про зерно та ринок зерна в Україні», Законом «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва») та підзаконними актами (Наказом Міністерства Міністерством аграрної політики та продовольства України № 198 від 27 червня 2003 року «Про обіг складських документів на зерно», Постановою Кабінету Міністрів України № 510 від 11 квітня 2003 року «Про затвердження Порядку випуску бланків складських документів на зерно, їх передачі та продажу зерновим складам та типового договору складського зберігання зерна»), що регулюють фінансування зерна і застави зерна;
- переглянути Закон «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва» і прийняти допоміжні нормативні акти, що дозволять використовувати подвійні складські свідоцтва для застави товарів (крім зерна);
- переглянути форму подвійного складського свідоцтва та усунути недоліки, що стосуються використання печатки, свідоцтва про державну реєстрацію, заповнення відповідної інформації на умовах кредитного договору, опису предмета застави і т.д.; та
- вдосконалити позасудовий порядок примусового виконання забезпечення.

Державна підтримка та оподаткування

Останніми роками аграрний сектор України отримував ряд податкових пільг, пов'язаних з режимом податку на додану вартість (ПДВ). Протягом десятиліття оподаткування ПДВ аграрного сектору змінювалося з року в рік: від часткового повернення ПДВ до «нульового ПДВ» і навпаки. Такі часті зміни у податкових пільгах, як правило, призводили до невизначеності на ринку і підвищеного коливання цін. Таким чином, дане питання вимагає більш стабільного регулювання.

Крім того, особливу увагу слід приділити визначенню розмірів податкових пільг, що надаються урядом України аграрному сектору. Угода СОТ про сільське господарство встановлює, що члени СОТ повинні надавати належну підтримку вітчизняним виробникам сільськогосподарської продукції в обсязі, що не перевищує визначений рівень — загальний сукупний вимір підтримки (загальний СВП). Розрахунок СВП включає в себе всі кошти, витрачені урядом, що впливають на ринкові ціни.

Сума загального СВП для України становить 3 043,4 млн. Слід зазначити, що, на момент фіксації Україною загального СВП під час вступу до СОТ, базовим періодом для розрахунку СВП було взято 2005-2006 роки, коли офіційний курс гривні до долара США становив 5 грн за долар США. Враховуючи значну девальвацію національної валюти, постає питання, чи зможе теперішній СВП відповідати цій «межі».

Слід зазначити, **що не тільки Україна стикається** з цією проблемою. Зокрема, члени СОТ протягом багатьох років боролися з надмірною інфляцією, яка має спільні риси з девальвацією в економічному плані. Відповідно до статті 18.4 Угоди про сільське господарство, члени СОТ «повинні приділяти належну увагу впливу надмірних темпів інфляції на здатність будь-якого члена СОТ дотримуватися своїх зобов'язань щодо

зменшення внутрішньої підтримки». Однак ні Угода, ні прецедентна практика не роз'яснює, що означає «належна увага» чи «надмірний темп інфляції».

На практиці, країни, які стикаються з проблемою інфляції чи девальвації, повідомляють рівень загального СВП за певний період в іншій валюті, ніж та, в якій було встановлено загальний СВП під час Уругвайського раунду чи при вступі країни до СОТ. Так, деякі країни повідомляють рівень загального СВП в своїй національній валюті та додатково в доларах США (наприклад, Ісландія). Інші надають інформацію щодо рівня свого СВП виключно в доларах США (наприклад, Індія). Можливим рішенням для України також може бути перегляд своїх зобов'язань відповідно до ст. XXVIII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі. Однак, чи зможе Україна домовитися про це з усіма членами СОТ, є риторичним питанням.

Крім того, слід зазначити, що також потрібно переглянути Закон «Про державну підтримку сільського господарства України». Так, Міністерство аграрної політики та продовольства України розробило нову версію цього закону, яка передбачає прозорість, цільове використання та ефективність принципів, на яких повинна ґрунтуватись державна підтримка. Метою законопроекту є також створення умов і механізмів розвитку малого та середнього агробізнесу. Таким чином, у короткостроковій перспективі необхідно прийняти зміни до законодавства.

Сприяння експорту

Україна є найбільшим у світі експортером такої сільськогосподарської продукції, як соняшникова олія та зернові. Тим не менше, незважаючи на сприятливі природні ресурси, Україна не повною мірою користується перевагами свого сільськогосподарського потенціалу. Таким чином, для посилення продуктивності в цьому секторі необхідні такі дії:

- розробка національної експортної стратегії;
- розвиток саморегулювання в сільськогосподарському секторі; делегація деяких державних функцій саморегулювним організаціям (наприклад, моніторинг якості та безпечності деяких видів сільськогосподарської продукції);
- розширення тарифних квот на безмитний експорт української сільгосппродукції на ринок ЄС; та
- вдосконалення існуючих процедур повернення ПДВ для експортерів.

КОМЕНТАР: Олег Нівієвський, VoxUkraine

На мій погляд, перелік стратегічних пріоритетів у АПК не виглядає вичерпним. За деякі сфери Міністерство аграрної політики та продовольства України відповідає спільно з іншими міністерствами або взагалі має незначну відповідальність, однак це не виправдання для виключення цих сфер з переліку стратегічних пріоритетів. Перш за все, це стосується ринку сільгоспугідь, сільськогосподарського матеріально-технічного забезпечення та сільськогосподарської освіти і науки.

Я вважаю, що уряду не обов'язково втручатись у висококонкурентний сектор торгівлі зерном. Крім того, зазначені компанії відомі скандальними публікаціями у пресі про корупцію та звинуваченнями у зловживанні активами, та підтвердили свою неефективність і збитковість.

Однак для державного втручання може існувати виправдання: забезпечення продовольчої безпеки в країні — наприклад, підтримання запасів продовольчих продуктів на випадок надзвичайних ситуацій. Сьогодні цю функцію виконує Державне агентство резерву України.

На додаток до державних підприємств, розглянутих у звіті, я хочу звернути увагу на роль міністерства у розвитку сільських районів, і це вимагає іншого підходу до розбудови інституту міністерства, ніж коли воно було зосереджено виключно на агробізнесі. Важливим чинником також є інституційний потенціал для розробки та реалізації реформ. Ключова проблема у цій сфері — кричущий дефіцит молодих, добре навчених і оплачуваних спеціалістів.

Не викликає сумнівів той факт, що дерегуляція є одним з найбільших пріоритетів у цій галузі. У зерновому секторі, наприклад, регуляторне навантаження оцінюється приблизно у 30 доларів США на 1 т зерна, яке в кінцевому рахунку є недоотриманими доходами фермерів.

Я думаю, що чинний процес дерегуляції в Україні виграє від розумного підходу, який включає ретельну оцінку впливу регуляторних актів. Сьогодні дерегуляція є основною тенденцією, однак погано розроблені й непродумані ініціативи можуть зробити тільки гірше. Одним з таких прикладів є введення мінімального строку для оренди сільгоспугідь.

Наближення до законодавства ЄС є дуже важливою частиною стратегії. Однак на даний час цей розділ виглядає дуже описовим, не відповідаючи на питання, як наблизитись до законодавства ЄС. І це ще пов'язано з поточною компетенцією Міністерства розвивати деякі сфери законодавства, які передбачені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, та впроваджувати їх. Взагалі кажучи, чого тут думати: Угода про асоціацію підписана, що робити — ясно, єдине питання залишається в тому, хто і як буде це робити. Наразі становище Міністерства хитке, тому стратегія впровадження Угоди про асоціацію може залучати всі зацікавлені сторони, а також донорів, щоб допомогти Міністерству у цьому починанні.

Що стосується фінансування, у центрі уваги звіту як фінансові інструменти розглядаються лише складські свідоцтва. Цей аспект є актуальним і, безумовно, повинен надати фермерам більше можливостей для залучення фінансування.

Слід також згадати про мораторій на ринках збуту сільськогосподарських угідь, який не дозволяє фермерам використовувати свої сільськогосподарські угіддя в якості забезпечення зобов'язань.

13. IT Сектор, Кібербезпека, Електронна Комерція. Під редакцією Sayenko Kharenko.

Інформаційні технології — це квиток до інноваційної економіки, якої так прагне Україна. Щоб скористатися цією можливістю доцільно хоча б: (i) обмежити відповідальність постачальників проміжних послуг та імплементувати стандарти ЄС про захист персональних даних в Інтернеті; (ii) забезпечити рівний доступ до телекомунікаційної інфраструктури; (iii) поширити дію Закону «Про електронну комерцію» на сайти, що використовуються не для продажу товарів та послуг; (iv) дозволити службам доставки отримувати готівку від імені Інтернет-магазинів; (v) сприяти поширенню електронних грошей; (vi) надати можливість швидко припиняти порушення прав інтелектуальної власності, вчинені онлайн; (vii) врегулювати відносини навколо доменних імен; (viii) дозволити органам влади використовувати хмарні технології та програмне забезпечення з відкритим кодом; (ix) вдосконалити корпоративне, договірне, трудове законодавство та законодавство у сфері інтелектуальної власності.

Телекомунікації

Серед численних видів діяльності, які можна віднести до сфери інформаційних технологій, найстарішим є телекомунікації. Ця індустрія очікує імплементації «безпечної гавані», яка передбачена статтями 244-249 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Для забезпечення вільного обігу інформаційних послуг, Україна має дати чітке визначення постачальників проміжних послуг та однозначно встановити обмеження їх відповідальності.

Крім того, для ринку IT-послуг важливо, щоб Інтернет-провайдери мали рівні можливості. Більшість з них не мають доступу до телекомунікаційної інфраструктури і, як результат, перебувають в не вигідному конкурентному становищі. Ще одна важлива задача для розвитку проникнення Інтернету — це створення юридичного підґрунтя для 4G, у тому числі для оновлення радіочастот (GSM-діапазону) та введення критеріїв використання частотних діапазонів. Це дозволить скасувати ліцензування діапазону понад 2200 MHz, який активно не використовується. Також доцільно скасувати ліцензування послуг, не пов'язаних з обмеженими ресурсами (радіочастотами та номерним ресурсом).

Електронна комерція

Збільшення кількості користувачів Інтернету стимулюватиме і розвиток електронної комерції, включаючи онлайн-сервіси. Хоча правила та умови використання сайтів, які не використовуються для продажу товарів чи послуг, є публічною офертою за своєю суттю, але не згідно з Цивільним кодексом та Законом «Про електронну комерцію». Ми вітаємо прийняття Закону «Про електронну комерцію», особливо створення нових способів дистанційного укладення договорів, більш зручних і практичних, ніж власноручний підпис чи електронний цифровий підпис. В той же час, укладаючи договір купівлі-продажу, Інтернет-магазин має виконувати вимоги Закону «Про захист прав споживачів», які, на жаль, не відповідають справжньому рівню розвитку відносин у цій сфері.

В онлайн-бізнесі все ще не врегульовані спеціально питання конфіденційності та використання *cookies* на вебсайтах, тому необхідно шукати шляхи виконання загальних положень про персональні дані. Процедура отримання згоди на обробку персональних даних онлайн була введена лише для учасників електронної комерції, але не для інших

вебсайтів, включаючи соціальні мережі. Таким чином, чинне законодавство потребує удосконалення, щоб відповідати стандартам ЄС щодо персональних даних в Інтернеті. Якщо Україна прагне гармонізувати власне законодавство з *acquis communautaire*, то необхідно також ввести «право бути забутим».

Ще однією перешкодою для розвитку електронної комерції є заборона поштовим операторам та кур'єрам приймати готівку в оплату товару. Служби доставки були б більш ефективними, якби вони могли стати агентами платіжних систем або отримати право здійснювати грошові перекази. Ринок онлайн-платежів також отримав би більше можливостей для росту, якби Україна дозволила повноцінний обіг електронних грошей. Ми позитивно оцінюємо те, що українським торговцям та споживачам дозволили користуватись іноземними електронними грошима, проте це лише для зовнішньоекономічних розрахунків. Крім того, іноземними електронними грошима можна користуватись, лише якщо вони випущені іноземною фінансовою установою, правила якої включені у відповідний реєстр Національного Банку України.

Отже, все ще доцільно: (i) надати небанківським фінансовим установам право випускати електронні гроші; (ii) дозволити платникам єдиного податку приймати платежі в електронних грошах (зараз це вважається негрошовим розрахунком); (iii) дозволити підприємцям приймати, в тому числі від резидентів України, платежі в електронних грошах, легально випущених іноземними фінансовими установами; (iv) збільшити або скасувати граничні суми операцій з електронними грошима.

Захист прав інтелектуальної власності

На жаль, ведення бізнесу в Україні також означає відсутність ефективних методів захисту прав інтелектуальної власності та деяких форм недобросовісної конкуренції. Необхідно ввести процедуру фіксації порушень в мережі Інтернет та забезпечити прийняття судом її результатів як належних доказів у вигляді протоколу огляду нотаріусом, термінового експертного висновку, або ж документу, виданого державним органом. В будь-якому разі, можливість максимально швидко зафіксувати вчинене онлайн порушення повинна існувати. Крім того, доцільно створити список ефективних способів захисту авторського права в Інтернеті. Ця процедура може бути подібна до Закону про авторське право в цифрову епоху (DMCA), що діє в США, чи може включати спеціальний прискорений механізм отримання ухвали суду. Головне, щоб такі методи можна було практично реалізувати.

Власники торгівельних марок також потребують ефективних засобів захисту своїх прав від порушень в Інтернеті. Нові положення законодавства мають ствердити поодинокі судові рішення про припинення делегування доменного імені та його передання на користь постраждалої від порушення сторони. Спори щодо доменних імен в зоні .ua слід розглядати за загальнозрозумілою процедурою (наприклад, подібної до Єдиної політики розв'язання доменних спорів (UDRP)). Також слід розглянути можливість створення національного арбітражного органу, який буде спеціалізуватись на спорах, пов'язаних з IT, в тому числі на кіберсквотингу. Закон також має врегулювати відносини щодо доменних імен в цілому, зокрема, доменне ім'я (право його використання) має стати об'єктом цивільного обігу, який можна буде передавати в заставу чи розпорядитись ним іншим чином.

Технології для державних цілей

У той час як українські органи влади намагаються формувати інноваційну політику, вони не мають права використовувати хмарні технології. Застосування хмарних обчислень для державних цілей допоможе швидше та дешевше впровадити електронний документообіг та послуги електронного врядування. Крім того, офіційне визнання безпечності «хмар» дасть поштовх розвитку українській індустрії обробки даних. Програмне забезпечення з відкритим кодом — ще одна корисна річ, яка все ще заборонена для використання державними органами.

Кращий світовий досвід ведення справ

Через відсутність в Україні таких популярних інвестиційних інструментів, як «конвертований займ» (*convertible note*), «опціон» (*stock option plan*) тощо, підприємці змушені засновувати компанії за кордоном. Вдосконалення корпоративного законодавства вкрай важливе для стартап-середовища та утримання капіталу в Україні. Варто звернути увагу на положення про заборону конкуренції та переманювання співробітників: хоча вони типові для ІТ-сфери, за українським законодавством вони є нікчемними. Ці положення слід легалізувати для контрактів з керівниками вищої ланки, проектними менеджерами та іншими ключовими співробітниками, які володіють стратегічно важливою інформацією про плани, фінанси, клієнтів компанії тощо.

Інвестиції в розробку продуктів мають зрости після усунення колізій між Цивільним кодексом та Законом «Про авторське право та суміжні права». Законодавство має бути однозначним щодо розподілу прав на службові твори та твори за замовленням та щодо моменту, з якого роботодавець і замовник набувають такі права. Крім того, гармонізація з законодавством ЄС має включати також розширення обсягу охорони комп'ютерних програм та баз даних у відповідності до положень Директиви 91/250/ЄЕС та Директиви 96/9/ЄС.

Якщо ліцензії надані на умовах спільноти *GNU* чи *Creative Commons*, але не у письмовій формі, вони є нікчемними згідно з Цивільним кодексом. Поки у всьому світі безкоштовно поширюються найрізноманітніші твори, українські розробники не можуть їх використовувати через архаїчність законодавства. Тому публічні ліцензії слід легалізувати.

З іншого боку, радіючи спрощенню вимог валютного контролю, малий ІТ-бізнес зіткнувся з вимогами податкових органів і розраховує на скасування актів прийому-передачі послуг як обов'язкового елементу обліку зовнішньо-економічних операцій. Системне спрощення ведення бізнесу в Україні також позитивно вплине на ІТ-індустрію.

Податки

Податкове законодавство має бути більш чітким та однозначним. Зокрема, можлива ситуація, коли платіж за комп'ютерну програму може бути віднесений до роялті у відповідності до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, але не може бути віднесений до роялті відповідно до загальних положень Податкового кодексу. Крім того, терміни «комп'ютерна програма» та «програмна продукція» використані неоднозначно щодо оподаткування операцій з: (i) відчуження виключних майнових авторських прав; (ii) надання ліцензій кінцевого користувача; (iii) продажу копій комп'ютерної програми (як на cd/dvd дисках, так і через мережу Інтернет).

Наукові установи / Кібербезпека

Українська ІТ-індустрія виграє від впровадження механізмів комерціалізації технологій майбутнього, розроблених місцевими науковими установами. Хоча прямої заборони на ліцензування чи відчуження прав на інтелектуальну власність, створену науковими установами, немає, відповідне законодавство передбачає здійснення бюджетними установами лише наукової діяльності. Подібні неузгодженості слід усувати. Особливої уваги заслуговує консервативне керівництво наукових установ. Не лише ІТ-індустрії, але й українській науці в цілому може суттєво допомогти впровадження американських практик, коли інститути мають окремі штатні одиниці менеджерів з інновацій, відповідальних за залучення коштів та співробітництво з інвесторами.

Дії держави у сфері кібербезпеки є лише реакцією на дії агресора. На жаль, наразі відсутнє чітке бачення стратегії кібербезпеки України, а також чіткого розподілу обов'язків та повноважень між державними органами, які відповідають за кібербезпеку. У той час як така стратегія буде розроблятися, для державних службовців та органів влади слід розробити стандарти зберігання даних, використання електронної пошти та інших онлайн-сервісів, антивірусів тощо. Ми вітаємо можливість застосування широковідомого і популярного алгоритму криптографічного захисту даних AES, який був рекомендований Державною службою спеціального зв'язку України в червні 2015 року.

14. Розвиток інфраструктури (ДПП). Під редакцією Arzinger.

Сьогодні профільне законодавство в галузі державно-приватного партнерства (ДПП) передбачає такі основні види ДПП:

- (i) концесії,
- (ii) спільну діяльність, та
- (iii) ДПП на основі інвестиційних договорів.

Досвід свідчить про те, що однією з найефективніших є така модель концесії, при якій балансоутримувач/користувач державного або муніципального майна (наприклад, адміністрація порту стосовно майна морських портів), в той час як реалізує волю держави або територіальної громади, також виступає концесієдавцем та орендодавцем земельних ділянок, що передаються для цілей концесії.

Відповідно до Закону «Про концесії» концесієдавцем може бути відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування. У випадку із концесією майна державних підприємств – це профільне міністерство, яке відповідно до законодавства є органом управління державним майном відповідних підприємств. Очевидно, що для здійснення концесійної діяльності інвестору необхідно отримати в користування, окрім об'єкту концесії, ще і земельну ділянку, на якій розташовується відповідний об'єкт концесії. Закон «Про концесії» розділяє процедуру укладення концесійного договору та процедуру укладення договору оренди земельної ділянки, на якій розташовується об'єкт концесії, який повинен бути укладений відповідно до Земельного кодексу та Закону «Про оренду землі». Відповідно до чинного законодавства орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, виступають місцеві державні адміністрації. Оскільки Закон «Про концесії» не врегульовує питання, коли розпорядник землі та концесієдавець не є однією особою, то на практиці може виникнути ситуація, коли концесіонеру для того, щоб розпочати концесійну діяльність, потрібно спочатку укласти концесійний договір, а потім ще отримати на праві оренди земельну ділянку, що перебуває у державній власності. Такі правила ускладнюють можливість реалізації інвестиційних проектів на основі концесії, саме тому до сьогодні в Україні не було укладено жодного концесійного договору.

Також спостерігається недосконалість профільного законодавства у галузі ДПП стосовно захисту інвестицій (наприклад, неможливість отримання права власності на об'єкти створені в рамках ДПП, недосконалі механізми компенсації інвестицій).

Додатково необхідно зазначити, що порядок організації конкурсу на обрання приватного партнера, а також процедури реалізації перших етапів проектів ДПП є «забюрократизованими» стосовно приватних партнерів (зокрема, відповідні нормативно-правові акти передбачають велику кількість зайвої паперової роботи), що створює для останніх ризики невчасної/непродуктивної реалізації проектів.

Відповідно, для вирішення перелічених питань пропонуються наступні кроки:

- (i) Внести зміни до Закону «Про державно-приватне партнерство», Закону «Про концесії», Закону «Про оренду землі», Земельного кодексу, передбачивши право галузевих державних підприємств, які є балансоутримувачами/користувачами державного або комунального майна, що може бути об'єктом концесії, при укладенні

- договорів концесії виступати одночасно концесієдавцями та орендодавцями земельних ділянок, що необхідні для концесійної діяльності;
- (ii) Внести зміни до Закону «Про державно-приватне партнерство», Закону «Про концесії», Закону «Про оренду землі», Земельного кодексу, які передбачатимуть, що в разі передання земельних ділянок в оренду приватному партнеру для цілей ДПП, відповідальним за розроблення технічної документації з землеустрою та відведення земельної ділянки виступає державний партнер;
 - (iii) Передбачити у Законі «Про державно-приватне партнерство» та Законі «Про концесії» декілька моделей концесійної діяльності на основі рекомендацій Всесвітнього банку, які дозволять приватним партнерам набувати права власності на об'єкти, що створені в рамках ДПП;
 - (iv) Передбачити прозорі, зручні та гнучкі механізми компенсації інвестицій в об'єкти ДПП;
 - (v) Спростити порядок отримання дозвільної документації, необхідної приватному партнеру для реалізації проектів у сфері ДПП;
 - (vi) Передбачити можливість формування заявок на участь у конкурсі з реалізації проектів ДПП в електронному вигляді;
 - (vii) Надати приватному партнеру можливість претендувати на пільги з оплати концесійних платежів у разі негативних результатів господарської діяльності, не тільки стосовно збиткового або низькорентабельного об'єкту, який має важливе соціальне значення, але й стосовно інших об'єктів концесії;
 - (viii) Усунути необхідність оплачувати концесійні платежі за об'єкти, побудовані (споруджені) приватним партнером за власний кошт у процесі реалізації концесійного проекту.

Транспорт

Основний недолік державного регулювання в галузі автомобільного та залізничного транспорту – це відсутність юридичних можливостей здійснення приватних інвестицій в автодорожню та залізничну інфраструктуру, при цьому, в галузі залізничних перевезень також необхідно відзначити неможливість здійснення перевезень приватними перевізниками.

В галузі річкових та морських перевезень серед проблем необхідно окремо зазначити відсутність прозорої методики визначення ставок портових зборів, справляння портових зборів з суден під Державним прапором України (в тому числі з тих, що здійснюють каботажні рейси) в іноземній валюті, а також відсутність сучасної нормативно-правової бази регулювання річкових перевезень.

Для вирішення перелічених питань пропонується:

- (i) Прийняти Закон «Про залізничний транспорт», в якому буде передбачена можливість створення приватних об'єктів залізничної інфраструктури (в тому числі станцій та магістральних шляхів), а також можливість здійснення залізничних перевезень приватними перевізниками;
- (ii) Внести зміни до Закону «Про автомобільні дороги», які будуть передбачати можливість створення приватних об'єктів дорожньої інфраструктури (в тому числі автомобільних магістралей);
- (iii) Внести зміни до Закону «Про морські порти України», якими передбачити, що встановлення розміру портових зборів можливе виключно на підставі методики

- розрахунку ставок портових зборів, яка затверджується Кабінетом Міністрів України. Розробити та затвердити відповідну методику, в тому числі, враховуючи положення Проекту Регламенту Європейського парламенту та Ради ЄС «Про встановлення основ ринкового доступу до портових послуг та фінансової прозорості портів»;
- (iv) Внести зміни до Порядку справляння та розмірів ставок портових зборів, якими передбачити, що портові збори, які стягуються з суден, що плавають під Державним прапором України, справляються у національній валюті України;
 - (v) Прийняти Закон «Про внутрішній водний транспорт», яким, в тому числі, передбачити, що інвестиції суб'єктів господарювання внесені в проведення днопоглиблювальних робіт на внутрішніх водних шляхах України, підлягають компенсації за рахунок річкового збору;
 - (vi) Розробити та прийняти закон, яким врегулювати правові засади володіння та використання земель для забезпечення розвитку аеропортів, відносини в галузі ДПП, питання аеропортових зборів, тощо.

КОМЕНТАР: Володимир Білоткач, *VoxUkraine*

Загальний підхід щодо залучення приватних інвестицій до інфраструктурних секторів економіки відповідає загальним тенденціям. В цілому, залучення приватного сектора може набути форм державно-приватного партнерства (концесії); конкурсів приватних фірм щодо надання послуг об'єктам інфраструктури у державній власності; і приватизації об'єктів інфраструктури. Хоча я розумію, що Оглядовий звіт, імовірно, навмисно залишає простір для маневру, я вважаю, що акцент лише на концесіях створює враження про підтримку конкретного варіанту з числа доступних альтернатив, недостатньо аргументуючи такий вибір. З урахуванням цього, я також хотів би звернути увагу на наступні моменти:

- Оскільки, як я розумію, немає наміру повністю дерегулювати ту чи іншу галузь, що розглядаються в цьому розділі, хорошою ідеєю буде запропонувати відповідні механізми регулювання. Наприклад, доцільно було би створити галузеві регуляторні органи для залізничного, повітряного і водного транспорту за межами Міністерства інфраструктури України, щоб дозволити їм діяти в якості незалежного регулятора — аналогічним чином, наприклад, до таких регуляторів у Великобританії;
- Створення відповідних інститутів для конкуренції в концесіях буде сприяти належному функціонуванню системи державно-приватного партнерства. Пропозиція «передбачати можливість сформувати електронні тендерні пропозиції для проектів ДПП» видається занадто узагальненою, особливо якщо ми, наприклад, говоримо про довгострокову концесію, щоб забезпечити роботу великого морського порту. Такі концесії, як правило, вимагають створення чіткої та прозорої системи розгляду тендерних пропозицій та доведення рішення про переможця тендера до громадськості.
- Пропозиція запровадити приватну власність в залізничному секторі досить розпливчата. Можливо, це зроблено для забезпечення вищезгаданого простору для маневру (оскільки на даному етапі не ясно, в якому напрямку буде рухатися Україна: до вертикально інтегрованих приватних фірм, як у США, або до торгів на надання послуг з одним регульованим оператором магістральної інфраструктури, як це реалізовано у Великобританії).
- Аеропорти ігноруються. У цьому секторі розвинені країни накопичили значний досвід роботи із залученням приватного сектора, у тому числі концесії та приватизацію аеропортів.

15. Зовнішньоекономічна діяльність та СОТ, електронна комерція. Під редакцією Baker & McKenzie.

Економіка України значною мірою залежить від її зовнішньоекономічної діяльності. Утім, упродовж останніх кількох років обсяги міжнародної торгівлі України істотно скоротилися — в основному через недостатнє врегулювання в Україні або через неспроможність Уряду України захистити інтереси українських експортерів на іноземних ринках. Крім того, що в українських суб'єктів господарської діяльності відсутній достатній досвід у питаннях зовнішньоекономічної діяльності на багатьох ринках, вони не мають достатньо інформації про способи захисту, що надаються їм за договорами про міжнародну торгівлю, підписаними Україною, а Міністерство економічного розвитку і торгівлі лише нещодавно почало зосереджувати увагу на правильних питаннях розвитку зовнішньоекономічної діяльності, і наразі без значних успіхів.

На тлі нестабільної політичної ситуації у 2014 та 2015 роках Україна також зазнає багатьох економічних проблем та складнощів з експортом. Перш за все, в результаті залежності України від ринків Росії та держав-учасниць СНД погіршення торговельних відносин з Російською Федерацією значно підірвало економіку України. На конкурентоспроможність експорту також впливають такі фактори: (1) істотне скорочення експорту з Донецької та Луганської областей; (2) низька конкурентоспроможність товарів вітчизняного виробництва на ринку ЄС; (3) мала частка послуг в структурі експорту; (4) мала частка малих та середніх підприємств серед експортерів.

З метою підвищення експортного потенціалу України необхідно вжити такі фундаментальні заходи:

- (i) розробити чітку та прозору нормативно-правову базу для регулювання діяльності Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі;
- (ii) розробити національну експортну стратегію з визначенням пріоритетів державної торговельної політики;
- (iii) впровадити інститут торгових представників з метою сприяння та розвитку експорту України за кордон;
- (iv) внести зміни до законів України про захисні заходи у торгівлі, а саме:
 - Закону «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». Цей Закон регулює засади проведення антидемпінгових розслідувань в Україні, встановлює повноваження органів влади та регулює порядок проведення розслідувань. В цілому, Закон узгоджується з Угодою СОТ про застосування Статті VI Генеральної угоди з тарифів та торгівлі 1994 року, проте все одно існує ряд питань, що потребують роз'яснення. По-перше, необхідно внести певні зміни до визначення термінів «демпінг», «шкода» та «причинно-наслідковий зв'язок» в цілях приведення їх у відповідність з практикою СОТ. По-друге, що найважливіше, нова нормативно-правова база повинна детально регулювати порядок визначення демпінгової маржі, методи та практику її визначення відповідно до чинних стандартів ЄС та США. Це забезпечить національним товаровиробникам більше можливостей захисту своїх інтересів у боротьбі з недобросовісними імпортерами;

- Закону «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Цим Законом регулюються засади проведення спеціальних розслідувань фактів зростання імпорту в Україну. Оскільки спеціальні заходи застосовуються до добросовісної торговельної діяльності, надзвичайно важливо чітко врегулювати цю сферу. До Закону необхідно внести зміни в частині (1) визначення спеціальних заходів та їх форм, які можуть застосовуватися щодо імпорту; (2) уточнення процедури, пов'язаної з правами заявника на кожному етапі розслідування; та (3) уточнення порядку визначення спеціальних заходів, в тому числі методів їх визначення;
 - Закону «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту». Цей Закон регулює засади проведення антисубсидійних розслідувань в Україні. Насправді з моменту вступу до СОТ Україна провела лише одне антисубсидійне розслідування. Така ситуація спричинена не стільки складністю економічних розрахунків, скільки пробілами в законодавстві в цілому, оскільки певні положення Закону не узгоджуються з нормативно-правовою базою СОТ. В цілому щодо цього питання ми вважаємо, що визначення терміну «субсидія» та її форм повинні бути сформульовані дуже чітко, необхідно розробити методологію справляння компенсаційного мита, бажано окремим нормативним документом, відповідно до найкращих практик, прийнятних у країнах ЄС та у США. На цей час Кабінет Міністрів України ініціював перегляд тексту цього Закону. Зокрема, 21 серпня 2015 року на розгляд Верховної Ради України був запропонований Проект Закону про внесення змін до Закону «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» № 2517а. З метою приведення національного законодавства у відповідність з положеннями відповідної Угоди СОТ зазначений вище законопроект надасть органам державної влади можливість діяти в рамках нормативно-правової бази СОТ при проведенні антисубсидійних розслідувань;
- (v) скасувати додатковий імпорتنний збір, встановлений Законом «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року». Загальновизнанною є позиція, що запровадження додаткового імпортного збору суперечить характеру заходів, передбачених статтею XII ГАТТ, та має несприятливі наслідки для торговельного статусу України. Існує імовірність, що це призведе до заходів у відповідь з боку інших відповідних країн та матиме наслідки для тимчасово лібералізованого торговельного режиму між Україною та ЄС. Також важливо, що такий додатковий збір мав несприятливі наслідки для українських суб'єктів господарської діяльності, що ввозять іноземні комплектуючі на територію України, та фактично призвів до істотного скорочення обсягів міжнародної торгівлі;
- (vi) пришвидшити узгодження державних стандартів щодо товарів та послуг з відповідними стандартами ЄС з метою наближення українських товаровиробників до стандартів якості ЄС та сприяння конкуренції на національному ринку;
- (vii) фундаментально реформувати чинний режим валютного контролю шляхом постійного руху в напрямку лібералізації руху капіталів. Зокрема, настійно рекомендується скасувати вимогу обов'язкового продажу банками України надходжень в іноземній валюті, вимогу про здійснення розрахунків у строк, що не перевищує 90 днів, обмеження повернення іноземних інвестицій, вимогу про обов'язкову реєстрацію договорів про залучення кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів тощо. Зазначені вимоги виявилися не лише застарілими та такими,

що суперечать Конституції України та законодавству ЄС про вільний рух капіталів, а й неефективними та непотрібними. Лібералізація режиму валютного контролю істотно розширить можливості розвитку в Україні різноманітних інструментів торговельного фінансування та спростить порядок розрахунків за зовнішньоекономічними договорами;

- (viii) визнати нечинним у повному обсязі Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», оскільки він ускладнює здійснення зовнішньоекономічних операцій, є джерелом розбіжностей у регулюванні зовнішньоекономічних операцій та втручається у договірні відносини сторін. Цей закон залишився у спадок від радянської системи та впроваджує в законодавство України підходи, які більше не застосовуються навіть в інших пострадянських країнах. Зокрема, спеціальні економічні заходи, такі як індивідуальний режим ліцензування зовнішньоекономічної діяльності та тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності, перешкоджають діяльності суб'єктів господарювання та створюють надзвичайно негативне уявлення про Україну як контрагента;
- (ix) активізувати ініціювання механізмів вирішення спорів в рамках СОТ в цілях захисту інтересів українських експортерів від відвертої та прихованої дискримінації з боку інших держав-членів СОТ. Упродовж останніх років Російська Федерація запровадила ряд обмежень на імпорту товарів походженням з України, таких як сільськогосподарська продукція, кондитерські вироби, м'ясо птиці, алкогольна продукція, машини та обладнання тощо. Навіть попри те, що введення більшості таких обмежень було обґрунтоване відповідними положеннями Угоди СОТ про технічні бар'єри у торгівлі та Угоди СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, неодноразово висловлювалися занепокоєння з приводу того, що такі обмеження запроваджені через політичну ситуацію, що склалася, та мають дискримінаційний характер. Необхідно розширити співпрацю між українськими суб'єктами господарської діяльності та Урядом України в напрямі захисту українського експорту в цьому аспекті;
- (x) запровадити чіткі правила регулювання електронної комерції в Україні шляхом ухвалення відповідного спеціалізованого закону. Введення привілейованого режиму оподаткування електронних правочинів зміцнить інфраструктуру електронної комерції та сприятиме її сталому розвитку;
- (xi) запровадити жорсткіший підхід до боротьби з контрабандою, виробництвом та розповсюдженням контрафактної продукції, недобросовісною торговельною практикою суб'єктів господарювання з метою підвищення рівня України в міжнародних рейтингах в сфері захисту прав інтелектуальної власності (наприклад, за версією Звіту *USTR Special 301*, Міжнародного індексу *GIPC International Index* тощо), які на цей час відображають негативне уявлення інвесторів про систему захисту прав інтелектуальної власності в Україні, а також з метою сприяння добросовісній конкуренції на національному ринку.

16. Інтелектуальна власність. Під редакцією Sayenko Kharenko.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності демонструє неабияку стійкість до будь-яких змін протягом багатьох років. Воно незмінне, незважаючи на розробку різноманітних ініціатив до поліпшення, на широкі й активні громадські обговорення значної кількості концепцій та проектів законів стосовно різних питань інтелектуальної власності, а також незважаючи на значну потребу для бізнесу. Деякі питання близькі до вирішення, близькі як ніколи раніше. Нижче ми наводимо основні питання, вирішення яких суттєво покращить ефективність захисту інтелектуальної власності в Україні:

- (i) Державний реєстр патентів України на промислові зразки переповнений «недобросовісними» патентами, які не мають нічого спільного з новизною, тобто захистом нових, інноваційних і конкурентоспроможних промислових зразків. Такі патенти отримані «патентним троями» для звичайних (загальновідомих) форм (дизайнів), таких як форми (дизайни) електричних ламп, вішалок для одягу, пальчикових батарейок, і т.д. Основна мета отримання таких патентів — подальше внесення даних про них до Митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності («Реєстр») і вимоги сплати роялті справжніми виробниками за видачу листа-згоди на продовження митного оформлення партії товару. Наразі такі записи по своїй кількості домінують в Реєстрі. Головною правовою проблемою цього питання є те, що ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) не зобов'язаний досліджувати новизну промислового зразка, поданого для реєстрації (навіть якщо відсутність новизни очевидна) і видає патенти на промислові зразки під відповідальність заявника про те, що промисловий зразок новий.

Це питання вимагає негайного вирішення. Наразі існує Законопроект № 2352¹³, зареєстрований у Верховній Раді України 10 березня 2015 року, який має значно поліпшити регулювання цього питання та ліквідувати будь-який подальший негативний вплив на бізнес (публічний доступ до заявок на патенти на промислові зразки та можливість подачі заперечень проти заявок, включаючи введення механізму подачі заперечень після видачі патенту).

- (ii) Власники знаків для товарів і послуг обмежені у правових механізмах захисту своїх прав. Зокрема, власники знаків для товарів і послуг не вправі вимагати сплати встановленого законом розміру відшкодування (одноразової компенсації) за порушення своїх прав замість фактичних збитків, розмір яких важко довести. Сплата одноразової компенсації довела свою ефективність у захисті авторського права і повинна також бути передбачена в Законі «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Законопроекти № 2157¹⁴а та № 2696¹⁵, що зареєстровані у Верховній Раді України 24 червня 2015 року та 21 квітня 2015 року відповідно, мають допомогти у вирішенні цього питання.

Окрім того, довгоочікуваними вдосконаленням законів України щодо знаків для товарів і послуг є ефективний механізм заперечень проти заявок на знаки для товарів і послуг зацікавленими третіми особами, права яких порушуються і можливість для третьої особи оскаржувати остаточне рішення щодо заявки на знак для товарів і

¹³ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54344

¹⁴ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55721

¹⁵ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54874

послуг в Апеляційну палату Державної служби інтелектуальної власності України (сьогодні тільки заявник має таке право). Зареєстрований Законопроект № 2696¹⁶ від 21 квітня 2015 року також спрямований на вирішення цих питань.

- (iii) Аналогічних змін щодо сплати одноразової компенсації потребують Закон «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Закон «Про охорону прав на промислові зразки».
- (iv) Проблема з «парасольковими» патентами на вже відомі винаходи також існує. Хоча такі патенти не відповідають вимогам патентоспроможності, ці патенти надають необґрунтовано широкі права для їх власників, які дають можливість звертатись з позовами про порушення їх прав на патент до третіх осіб, які на законних підставах їх використовують. Вирішення цієї проблеми потребує підвищення обізнаності та поглиблення знань та навичок фахівців ДП «Український інституту інтелектуальної власності» у використанні іноземних баз даних патентів англійською мовою та підвищення професійного рівня таких службовців стосовно патентних пошуків на стадії експертизи заявки по суті.
- (v) Правовласники не мають достатнього контролю над знищенням контрафактних товарів (наприклад, не беруть участі в виконавчому провадженні), у зв'язку з чим такі товари часто знову з'являються на ринку або передаються для закладів охорони здоров'я та навчання, організацій культурної та соціальної сфер, інших установ та організацій, що фінансуються з державного або місцевих бюджетів. До українських законів повинні бути внесені зміни, щоб забезпечити ефективне і повне знищення контрафактних товарів та участь правовласника у процесі знищення.
- (vi) Відповідно до чинної нормативної бази, права на інтелектуальну власність належать спільно роботодавцю / замовнику та працівнику / виконавцю, якщо інше не встановлено договором (статті 429, 430 Цивільного кодексу). Крім того, особисті немайнові права у сфері інтелектуальної власності не можуть бути передані роботодавцю / замовнику. Таке правове регулювання не встановлює справедливий баланс інтересів автора і роботодавця / замовника. Замість цього воно створює юридичні ризики для роботодавців / замовників, які інвестують гроші в розробку певного продукту (інновацій), а також змушені докладати необґрунтованих зусиль (проводити значну паперову роботу щодо кожного співробітника / виконавця), щоб забезпечити захист своїх прав. Таким чином, українські закони мають бути гармонізовані з кращими закордонними практиками в цій галузі. Стаття 181 (4) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що роботодавці повинні користуватися всіма правами інтелектуальної власності на програмне забезпечення, створене в рамках трудових відносин з моменту створення інтелектуальної власності. Проекти законів № 1812-1¹⁷ та 2447¹⁸, що зареєстровані у Верховній Раді України, спрямовані на вирішення цих проблем і заслуговують підтримки від бізнес-спільноти. Прийняття хоча б одного з цих законопроектів має істотно поліпшити ситуацію з захистом прав інтелектуальної власності між роботодавцем і замовником в рамках закону на основі трудових / цивільних відносин з працівниками / виконавцями.

¹⁶ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54874

¹⁷ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53854

¹⁸ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54505

У цьому контексті ми також закликаємо до консолідації позиції законотворців та інших органів, що беруть участь у законотворчому процесі, оскільки існує ще ряд законопроектів, які досі не подані до парламенту, але підготовлені для внесення змін до законів України щодо аналогічних питань. Окрім того, у Верховній Раді України зареєстровано законопроект під № 1812¹⁹, який фактично суперечить вищезазначеним двом законопроектам. Вказаний законопроект у пріоритетності прийняття повинен поступитися двом вказаним законопроектам, як більш повним і направленим на вирішення більшої кількості актуальних питань для бізнесу.

- (vii) Колективне управління авторськими і суміжними правами вимагає прийняття окремого закону, який повинен всебічно і чітко регулювати цю сферу (наприклад, правовий статус організацій колективного управління («ОКУ») (незрозумілий сьогодні), розширення додаткових законних підстав для ОКУ набувати прав на управління авторськими і суміжними правами, встановлення правового механізму контролю держави над діяльністю ОКУ, збір і справедливий розподіл роялті і т.д.). Законопроект № 2943²⁰, що зареєстрований у Верховній Раді України 21 травня 2015 року, спрямований більше на внесення змін до чинного Закону «Про авторське право і суміжні права» з метою підвищення ефективності колективного управління авторськими і суміжними правами, ніж на прийняття окремого закону. Цей законопроект по-різному сприймається бізнесом. Крім того, відповідність цього законопроекту Директиві 93/83/ЄС є доволі сумнівною. Також 3 липня 2015 року у Верховній Раді України був зареєстрований Законопроект № 2265а²¹, що фактично суперечить вказаному вище законопроекту. Законопроектом № 2265а пропонується прийняття окремого закону про колективне управління авторським правом і суміжними правами.
- (viii) Ефективний захист авторського права в Інтернеті вимагає значних змін до Закону «Про авторське право і суміжні права». Зміни в основному стосуються приведення зазначеного Закону у відповідність до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та Директиви 2000/31/ЄС про регулювання електронної комерції, введення процедури видалення контенту, що порушує авторські права, та вдосконалення механізму фіксації доказів порушення авторських прав в Інтернеті. Бізнес чекає відповідних поправок більше ніж 10 років. Щодо цього питання було розроблено ряд законопроектів, але жоден з них так і не пішов далі публічних обговорень концепції або, у кращому випадку, проекту закону. Державна служба інтелектуальної власності України повідомила про свою роботу над старим-новим законопроектом з цього питання, але наразі видається, що для його прийняття потрібен значний час.

¹⁹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53660

²⁰ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55308

²¹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55869

17. Кримінальне право та кримінальний процес. Під редакцією Arzinger.

Майже рік минув з часу виходу першого видання «Білої книги». На жаль, більшість розглянутих в ній проблем наразі залишаються невіршеними.

Існуючі інструменти в рамках кримінального та кримінального процесуального права все ще використовуються з метою здійснення тиску на бізнес.

- (i) Зокрема, звичною залишається практика реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань та подальше ведення досудового розслідування в кримінальних провадженнях, відкритих на підставі результатів податкових перевірок платників податків, якими було здійснено донарахування необхідних до сплати сум податків.

Так, найпоширенішими є кримінальні провадження у зв'язку з ухиленням від сплати податків за статтею 212 Кримінального кодексу або привласненням державних коштів за статтею 191 Кримінального кодексу у випадку зниження сум відшкодування ПДВ.

Такі кримінальні провадження реєструються у зв'язку з передачею матеріалів податкових перевірок до правоохоронних органів після видачі відповідних податкових повідомлень-рішень.

Якщо платник податків застосовує стадію адміністративного оскарження, час передачі матеріалів перевірки до правоохоронних органів відкладається до завершення процедури адміністративного оскарження. Матеріали податкової перевірки передаються до правоохоронних органів на підставі положень пункту 2.5 Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків, затверджених Наказом Державної фіскальної служби від 31.07.2014 №22. Зазначений Наказ не проходив реєстрацію, обов'язкову для нормативних актів, і тому не може встановлювати жодних правил як обов'язкових норм поведінки.

Як наслідок, платники податків задіяні в двох процесах, що базуються на результатах податкових перевірок: податкових спорах в рамках адміністративних проваджень, а також в кримінальних провадженнях. В той же час, на платників податків здійснюється тиск в рамках кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків задовго до прийняття компетентним судом рішення про необхідність сплати відповідних податкових зобов'язань. Більше того, кримінальні провадження проти платників податків фактично не припиняються навіть після набрання чинності судовими рішеннями про скасування податкових повідомлень-рішень.

З огляду на те, що зазначені дії податкових органів мають надзвичайно негативний вплив на бізнес та інвестиційний клімат в Україні, невідкладною вбачається необхідність внесення змін до чинного законодавства в цій сфері. Таким чином, в якості короткострокового рішення пропонується внести зміни до Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків, затверджених Наказом Державної фіскальної служби України від 31.07.2014 № 22. Зокрема, строк передачі матеріалів перевірок правоохоронним органам для вирішення питання реєстрації кримінального провадження повинен бути

відкладений до набрання чинності судовим рішенням про відмову у задоволенні позову платника податків про скасування податкового повідомлення-рішення у випадку несплати останнім відповідних податкових зобов'язань протягом визначеного податковим законодавством строку.

- (ii) Разом з тим, у разі подання платниками податків заяв щодо скоєння кримінального правопорушення посадовими особами або державними службовцями, досить поширеними залишаються факти порушення правоохоронними органами належного їм обов'язку реєстрації кримінального провадження на підставі отримання заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення.

Таким чином, правоохоронці ігнорують вимогу про негайне внесення інформації про скоєні злочини до Єдиного реєстру досудових розслідувань протягом доби, як визначено в статті 214 Кримінального процесуального кодексу, та розглядають їх як звернення громадян. Більше того, правоохоронці відмовляються реєструвати кримінальні провадження в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, мотивуючи своє рішення начебто відсутністю складу злочину в повідомленні заявника. Однак, згідно з законодавством, рішення про наявність складу злочину у діях особи приймається в ході досудового розслідування в рамках відкритого кримінального провадження, а не на підставі персональних переконань окремого працівника правоохоронних органів на стадії ознайомлення з заявою/повідомленням про кримінальне правопорушення.

- (iii) У цьому світлі, з огляду на відсутність будь-яких струмуючих факторів для працівників правоохоронних органів, ми вважаємо за можливе ввести дисциплінарну відповідальність за порушення органами досудового розслідування вимог статті 214 Кримінального процесуального кодексу. Новою проблемою для бізнесу в 2015 році стало збільшення кількості випадків ухвалення рішень стосовно засновників/директорів постачальників про затвердження угоди про визнання винуватості. Більше того, зміст такого рішення зазвичай визначає перелік покупців, в тому числі відповідного платника податків, а також операцій з поставки, кваліфікованих як фіктивні. Потім податкові органи використовують таку інформацію як доказ при нарахуванні додаткових зобов'язань та накладення штрафів на таких платників податків.

У той же час, незважаючи на те, що подібні рішення про затвердження угод про визнання винуватості безпосередньо стосуються платників податків та їхніх операцій з поставки, вони дізнаються про них з матеріалів податкових перевірок вже після набрання чинності винесеним проти них судовим рішенням.

Незважаючи на той факт, що ухвалення рішень про затвердження угод про визнання винуватості, в яких встановлюються факти про операції з поставки, здійснені третіми особами, прямо суперечить положенням кримінального процесуального законодавства (пункт 3 частини 7 статті 474 Кримінального процесуального кодексу забороняє затверджувати угоди про визнання винуватості, які порушують права, свободи та інтереси сторін або інших осіб), такі платники податків не можуть оскаржити відповідні рішення, оскільки вони не є особами, що мають право на апеляцію відповідно до положень частини 4 статті 394 Кримінального процесуального кодексу.

Таким чином, пропонується доповнити частину 4 статті 394 Кримінального процесуального кодексу новим положенням про право осіб, що не є сторонами кримінального провадження, але права, свободи або інтереси яких були порушені через укладання відповідної угоди про визнання винуватості, на оскарження рішення, яке суперечить положенням пунктом 3 частини 7 статті 474 Кримінального процесуального кодексу.

- (iv) Іншим способом чинити тиск на бізнес є практика проведення розслідувань стосовно так званих «фактичних» кримінальних проваджень проти керівників юридичних осіб. В цьому випадку, посадові особи не отримують повідомлення про підозру. Однак, час від часу їх запрошують на допит як свідків. Насправді ж, вони розглядаються як «підозрювані свідки». Через цю процесуальну особливість, «підозрювані свідки» не наділяються правами підозрюваних в рамках кримінального провадження і, відповідно, не отримують ефективного захисту в рамках кримінального провадження. В той же час, органи досудового розслідування жодним чином не обмежені в строках проведення кримінального провадження до моменту надання повідомлення про підозру. Для зниження ризику таких зловживань пропонується розширити права свідків, яких було запрошено на допит більше двох разів, до обсягу прав осіб, кваліфікованих як підозрювані.
- (v) Важливо підкреслити численні порушення прав захисників та представників, а також їхніх клієнтів.

Наприклад, стаття 236 Кримінального процесуального кодексу визначає право (а не обов'язок) слідчого/прокурора запрошувати захисника або представника особи для участі в обшуку. На практиці, слідчі відмовляють захисникам в присутності під час проведення зазначених слідчих дій, навіть якщо захисник безпосередньо перебуває на місці обшуку. З огляду на це, доцільно було б внести зміни в статтю 236 КПК України та зобов'язати слідчого та прокурора дозволяти адвокатам (захисникам, представникам) брати участь у проведенні слідчих дій після прибуття на місце.

Крім того, розділ 7 цієї статті надає слідчому право під час обшуку вилучати не лише документи та предмети, що були безпосередньо зазначені у рішенні суду або вилучені з обігу на підставі закону, а також інші речі та документи, які доволі часто прямо не стосуються кримінального провадження (так зване «тимчасово вилучене майно»). Це положення є надзвичайно суперечливим, оскільки на практиці власникам такого майна стає дуже складно його повернути до закриття кримінального провадження.

Перелік найкращих проектів для спонсорів

- Сприяння у внесенні змін до податкового законодавства щодо передачі матеріалів перевірок правоохоронним органам з метою реєстрації кримінального провадження.

Перелік кроків для досягнення швидких результатів

- Введення дисциплінарної відповідальності для органів досудового слідства за порушення вимог статті 214 кримінального процесуального кодексу.
- Внесення до Кримінального процесуального кодексу положення про права осіб, що не є сторонами кримінального провадження, але права, свободи та інтереси яких

- порушуються шляхом затвердження угод про визнання винуватості, на оскарження судових рішень, що затверджують такі угоди.
- Внесення змін до статті 236 Кримінального процесуального кодексу про допуск захисника до участі у проведенні слідчих дій.

Перелік положень та органів влади, що потребують ліквідації

- П. 2.5 Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків, затверджених Наказом Державної Фіскальної Служби України від 31.07.2014 № 22.

18. Електронне урядування. Під редакцією CMS Cameron McKenna.

У сучасному світі прозора та всебічна система електронного урядування є наріжним каменем успіху ефективного управління в державі в цілому. Стан розвитку процесів електронного урядування демонструє загальний рівень модернізації країни, а також є доказом легкості відкриття та ведення бізнесу, що має надзвичайно серйозний вплив на інвестиційний клімат в регіоні.

Електронне урядування, як правило, розглядається як електронна взаємодія на різних рівнях, однією із сторін якої обов'язково є держава. Зазвичай, коли ми говоримо про електронний уряд, ми маємо на увазі будь-яку з наведених нижче форм взаємодії:

- (i) уряду з громадянами,
- (ii) уряду з урядом (взаємодія різних органів державної влади),
- (iii) уряду з суб'єктами господарювання та
- (iv) громадян з урядом.

Україна є вкрай зарегульованою країною зі складними та тривалими адміністративними процедурами, які створюють багато перепон підприємствам на шляху нормальної роботи.

Хоча органи державної влади вже вжили певних заходів з метою вирішення зазначеної вище проблеми, всім абсолютно очевидно, що ще багато потрібно зробити. Далі ми розглядаємо ці питання.

Уряд — громадяни (G2C)

Електронна взаємодія уряду з громадянами має на меті забезпечення зв'язку між ними шляхом підвищення якості державних послуг. Впродовж минулого року Верховна Рада прийняла довгоочікуваний Закон²², яким надала публічний доступ до важливої інформації (наприклад, до державних реєстрів) шляхом відкритого доступу через мережу Інтернет. Окрім цього уряд йде довгим шляхом створення та розвитку системи електронних послуг.

Відкритий доступ до інформації через мережу Інтернет

1 травня 2015 року набрали чинності зміни до Закону «Про доступ до публічної інформації».

Відповідно до цих змін органи державної влади повинні оприлюднювати певну публічну інформацію у формі відкритих даних на своїх офіційних веб-сайтах, а також на єдиному державному порталі відкритих даних. Громадяни, в свою чергу, мають право копіювати, поширювати та використовувати таку інформацію.

Відповідно до закону перелік відкритих даних, які повинні розкриватися громадськості, повинен бути затверджений Кабінетом Міністрів України (КМУ). Після тривалої паузи, 21 жовтня 2015 року КМУ прийняв відповідну постанову про відкриті дані, з якої починається розбудова відкритої інформаційної інфраструктури України. Зокрема, найближчим часом на Національному порталі відкритих даних data.gov.ua буде розміщений повний спектр баз

²² Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних».

даних, включаючи реєстр патентів України, реєстр медичних засобів та цін на медичні засоби та інші реєстри.

Електронні послуги

Найбільшою часткою електронного урядування є, звичайно, електронні державні послуги, якими можуть відкрито користуватися громадяни. Більшість українців сприймають електронне урядування як процес перенесення державних послуг в Інтернет. В уявленні багатьох українців успіхом реформи зі створення системи електронного урядування є саме можливість проведення більшості формальностей з власної домівки.

Враховуючи це, в державній програмі Україна 2020²³ Президент і КМУ оголосили про пріоритетність реформи з надання та розвитку електронних послуг громадянам та підприємствам. Як наслідок, ряд органів державної влади запускає різні ініціативи, спрямовані на переведення взаємодії з державою в електронну форму.

Що ми маємо

Зокрема в березні 2015 року Міністерство юстиції запустило власний електронний портал послуг (<https://minjust.gov.ua/ua/services>). На жаль, наразі портал може продемонструвати відвідувачам небагато.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України також планує запустити єдиний державний портал електронних послуг восени цього року.

Окрім цього, громадяни та підприємства отримали змогу офіційно задекларувати початок будівельних робіт на веб-сайті за адресою <https://e-dabi.gov.ua>, або скласти та подати податкову звітність через електронний кабінет платника податків за адресою <http://www.sfs.gov.ua/>.

Тоді як міністерства надають електронні послуги на державному рівні, органи місцевого самоврядування також мають бажання запровадити власні Інтернет-платформи для надання електронних послуг. Міська рада міста Вінниця відкрила єдиний Центр адміністративних послуг, які надає міська рада, і планує перевести якомога більше з них в електронний формат. Електронні послуги, подібні до тих, що надаються у Вінниці, наразі розвиваються більше ніж у 15 містах України.

Паралельно з діями органів державної та місцевої влади у червні 2015 року волонтери відкрили портал електронних послуг: <https://iGov.org.ua>, який на сьогодні поєднує в собі онлайн послуги понад 60 міністерств і відомств та пропонує послуги як для громадян, так і для підприємств.

Сьогодні різні портали, веб-сайти, електронні кабінети пропонують схожі, а іноді одні і ті самі електронні послуги, що може заплутати громадян. Тому для того, аби вірно просувати послуги в рамках електронного урядування суспільству та надати йому можливість правильно ними користуватися, найкращим шляхом здається об'єднання всіх державних

²³ Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року «Про стратегію сталого розвитку «Україна 2020».

он-лайн послуг у єдиний державний портал. Для цього необхідно реалізувати всеохоплюючу державну програму розвитку електронних послуг.

Перешкоди та шляхи їх подолання

Однією з основних перешкод для реалізації та успішного використання електронних послуг є проблема ідентифікації кінцевого користувача цих послуг. Попри існування поняття електронного підпису в країні, він все ще не є звичним для більшості українців. В якості прикладу, наразі в Україні видано приблизно 1 мільйона електронних підписів, і більшість з них належить юридичним особам. Таким чином, щоб зробити електронні послуги простими та поширеними серед звичайних громадян, потрібно розробити альтернативний механізм ідентифікації кінцевого користувача. Таким механізмом може бути, наприклад, разовий ідентифікатор (спеціальний код, що його пересилають на мобільний телефон або електронну пошту користувача), який вже передбачений у нещодавно прийнятому Законі «Про електронну комерцію»²⁴, або створення спеціальних (проте легко доступних) пунктів доступу до електронних послуг.

Ще одною перешкодою є недостатньо розроблене законодавство, яке уповільнює весь процес. На практиці, навіть якщо орган державної влади відкритий до ініціатив з впровадження електронних послуг, дуже часто він буде не здатний видати певні свідоцтва/надати довідки через мережу Інтернет через різні вимоги щодо подання документів в паперовій формі, нотаріально посвідчених документів тощо.

Аби усунути цю перешкоду, необхідно розробити та якомога швидше прийняти пакет законів, який встановлюватиме детальний порядок надання електронних послуг громадянам і суб'єктам господарювання. Окрім цього, в короткостроковій перспективі повинна бути прийнята Стратегія розвитку електронного урядування в Україні.

Пріоритети і цілі

Ми бачимо такі головні пріоритети в сфері розвитку електронної взаємодії уряду і громадян:

- Розвиток вже існуючих електронних послуг і запровадження нових (наприклад, реєстрація автомобілів, запис на прийом до лікаря тощо); та
- Підготовка та прийняття відповідного пакету законів, які детально регулюватимуть порядок надання електронних послуг (як описано вище).

Уряд — уряд (G2G)

Електронна взаємодія уряд — уряд може також іменуватись електронним адмініструванням. Вона включає в себе удосконалення урядових процесів шляхом скорочення витрат, управління якістю роботи та оптимізацію стратегічних зв'язків всередині уряду.

Новий орган державної влади

4 липня 2014 року КМУ реорганізував українське Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації у новий орган — Державне агентство з питань електронного

²⁴ Закон «Про електронну комерцію» прийнятий 3 вересня 2015 року. Ще не підписаний Президентом.

урядування України (Агентство електронного урядування). Цей новостворений центральний орган виконавчої влади відповідає за реалізацію державної політики в сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів (<http://dknii.gov.ua/>).

На практиці за рік свого існування Агентство електронного урядування допомагало іншим органам державної влади впроваджувати електронні послуги, розробляло концепцію (політику) у сфері електронного урядування та готувало проекти нормативно-правових актів.

Електронний документообіг

За офіційними даними²⁵, понад 200 000 сторінок друкуються для кожного засідання уряду, що вочевидь з'їдає багато грошей платників податків. Тому з метою скорочення непотрібних витрат та приєднання до світового екологічного тренду український уряд та інші органи державної влади повинні уникати цього надмірного паперового документообігу.

У зв'язку з цим однією з перших ініціатив в секторі електронного урядування, яка була оголошена Адміністрацією Президента України і Кабінетом Міністрів, була ініціатива щодо переходу на електронний документообіг²⁶.

В даний час електронний документообіг в органах державної влади регулюється Законом «Про електронні документи та електронний документообіг», відповідною Постановою КМУ²⁷ та внутрішніми наказами.

У той же час існуючі нормативні документи взагалі не заохочують органи державної влади до користування електронною поштою з метою обміну інформацією, оскільки це створить ще більшу бюрократію (тобто обов'язкове використання електронного цифрового підпису, затвердження вихідного електронного повідомлення керівником тощо), аніж використання паперових документів. Як наслідок, обіг електронних документів між державними установами майже відсутній.

Пріоритети і цілі

Наступними важливими кроками у відносинах уряд — уряд повинні бути зміни до внутрішнього порядку документообігу таким чином, щоб більшість з них могла здійснюватись шляхом простого обміну електронними повідомленнями.

Уряд — суб'єкти господарювання (G2B)

Ця частина електронного урядування складається з різних послуг, які підприємствам необхідно отримувати від уряду, а також з відносин бізнесу з державою. Події, проблеми та перспективи надання електронних послуг підприємствам в Україні повністю розкриті в секції G2C вище.

²⁵ http://www.ukurier.gov.ua/uk/news/uryad-vidmovlyayetsya-vid-pape10_09/.

²⁶ <http://www.president.gov.ua/news/v-administraciyi-prezidenta-rozpochato-proces-perehodu-na-el-33491>.

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 № 1453 "Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади";

Окрім цього, український уряд наразі активно розвиває ініціативу з впровадження електронних державних закупівель.

Державні закупівлі

Сектор закупівель за державні кошти відомий як один з найбільш інфікованих корупцією. За даними Першого заступника Міністра з економічного розвитку і торгівлі України, наша держава втрачає 50 мільярдів грн. щороку через непрозорі процеси проведення державних закупівель²⁸.

Не є таємницею, що один з найефективніших механізмів для подолання корупції — це прибрати людський фактор і дозволити комп'ютеру керувати процесом (прикладом є Естонія, Чеська Республіка та багато інших країн ЄС).

Вже було багато чуток про законодавчі ініціативи з впровадження електронної системи закупівель. Зокрема, наприкінці 2014 року уряд подав до Верховної Ради проект закону про запровадження електронних закупівель²⁹. Однак у лютому 2015 року проект був відкликаний з Верховної Ради з метою його доопрацювання.

Сьогодні відповідальним за проведення реформи в сфері державних закупівель є Міністерство економічного розвитку і торгівлі і, за публічно доступною інформацією, воно вже підготувало проект закону про електронні закупівлі. Міністерство планує подати його до Верховної Ради у жовтні-листопаді 2015 року та сподівається, що він буде прийнятий до кінця поточного року.

Тим часом, поки триває процес підготовки проекту закону, КМУ запустив пілотний проект³⁰ з метою запровадження електронних закупівель. Зокрема, в рамках цього проекту, державні органи можуть добровільно зареєструватися на певних веб-порталах і вести онлайн закупівлі на суми в розмірі до 100 000 грн.

Одним з таких порталів є *Prozorro* (Прозорість), пілотна система електронних закупівель, яка була запущена волонтерами та яка контролюється організацією *Transparency International*. В даний час вона є основною приватною платформою для електронних закупівель (станом на 20 серпня 2015 року загальна вартість всіх зареєстрованих угод з закупівель на платформі *Prozorro* перевищує 1,7 млрд. грн.), а, наприклад, Міністерство оборони України перевело всі свої закупівлі (що відповідають встановленим обмеженням за вартістю) на *Prozorro*.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України очікує переведення 100% державних закупівель в електронну форму до січня 2017 року³¹.

²⁸ <http://www.epravda.com.ua/news/2015/07/30/553117/>.

²⁹ Проект Закону про внесення змін до Закону "Про здійснення державних закупівель" (щодо удосконалення системи державних закупівель та електронних закупівель) № 1551 від 22 грудня 2014 року.

³⁰ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про реалізацію пілотного проекту щодо впровадження процедури електронних закупівель товарів» № 501-р від 20 травня 2016 року.

³¹ <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=26a83214-70ee-444f-ae7-646c65323c25&title=ProektZakonuproPublichniZakupivliZakladeOsnoviNovogoEtapuReformi>

Пріоритети і цілі

Спосіб запровадження обов'язкових електронних закупівель дуже простий та зрозумілий. Уряд повинен подати до Верховної Ради прозорий та всеохоплюючий проект закону, а парламент повинен прийняти його якомога скоріше. Тоді більшість, якщо не всі, закупівлі перейдуть в електронну форму.

Громадянин — уряд (C2G)

Електронна взаємодія громадянин — уряд головним чином складається зі сфер, де громадяни взаємодіють з урядом в ситуаціях, інших, ніж ті, що описані в розділі 2 вище

Електронні петиції

Головною подією в сфері електронного урядування в розрізі відносин громадянина з урядом стало нещодавнє прийняття Верховною Радою (2 липня 2015 року) змін до Закону «Про звернення громадян».

Зміни передбачають можливість для громадян звернутися до органів державної влади та отримати офіційні відповіді в електронній формі. Ці зміни набрали чинності 28 жовтня 2015 року.

Змінений закон також увів механізм «електронної петиції» стосовно звернень громадян на ім'я Президента, Верховної Ради, уряду та органів місцевого самоврядування. Ці петиції, за умови дотримання обов'язкових вимог (наприклад, петиції, адресовані Президенту, Верховній Раді та уряду, повинні зібрати не менше 25 000 електронних підписів громадян), будуть розглядатися відповідним органом протягом 10 робочих днів, а відповідь на петицію буде оприлюднюватись офіційно.

Відповідно до закону Президент, Верховна Рада, уряд і органи місцевого самоврядування повинні встановити свій власний порядок розгляду електронних петицій. Президент був першим, хто запровадив такий порядок. Відповідний Указ Президента був прийнятий 28 серпня 2015 року. З петиціями Президентом можна ознайомитися на веб-сайті <https://petition.president.gov.ua>.

Запровадження електронних петицій негайно привернуло величезну увагу громадськості. Станом на 22 жовтня 2015 року на веб-сайті Президента було зареєстровано понад 15000 петицій на збір підписів, деякі з них вже перейшли поріг у 25000 підписів, а деякі вже навіть були розглянуті Президентом (наприклад, щодо призначення пана Саакашвілі Прем'єр-міністром України, скасування акцизного податку на імпорту автомобілів, законодавчого затвердження права громадян на особистий захист шляхом вільного володіння зброєю).

Київська міська рада також розробила та затвердила свій порядок розгляду електронних петицій³². Аналогічні порядки також мають бути розроблені і в інших регіонах України.

Пріоритети і цілі

Законодавство в сфері взаємодії громадянин — уряд потребує суттєвого розвитку. Враховуючи, що закони в цій сфері є дуже новими, держава та громадськість потребують певного часу для його засвоєння для пристосування до життєвих реалій.

³² <http://kmr.gov.ua/uk/content/kyivrada-rozglyadatyme-elektronni-petyciyi-ta-zvernennya-gromadyan-0>.

Додаток 1**Перелік осіб, які працювали над Оглядом звіт**

Розділ / Організація	Ім'я	Редактор / Учасник
Оглядний звіт в цілому		
RULG-Українська юридична група	Ірина Паліашвілі Ксенія Забродська	Редакційна колегія
Дентонс	Адам Мицик	Редакційна колегія
Сквайр Паттон Богз	Пітер Телюк	Редакційна колегія
VoxUkraine	Наталія Шаповал Тимофій Милованов	Коментатор
Д-р Богдан Витвицький Колишній Федеральний прокурор, Міністерство юстиції США, Нью- Джерсі, США; колишній Постійний радник з юридичних питань у Посольстві США в Україні		Коментатор
Проф. Алан Райлі Лондон, Сполучене Королівство		Коментатор
Д-р Дірк Бушле Заступник директора та Керівник юридичної служби, Енергетичне Співтовариство; Відень, Австрія		Коментатор
<i>I: Засади правової реформи</i>		
1. Боротьба з корупцією		
Сквайр Паттон Богз	Пітер Телюк Алла Смородина	Редактор
Юридична група Ел Сі Еф	Віталій Тертиця	Співавтор
Арцингер	Ігор Світлик	Співавтор
Бейкер і Макензі	Ігор Сюсель	Співавтор
RULG-Українська юридична група	Ксенія Єременко	Співавтор
2. Конституційна реформа судової системи		
Сі Ем Ес Камерон МакКенна	Даніель Білак Олександр Мартиненко	Редактор
Сквайр Паттон Богз	Пітер Телюк	Співавтор
3. Оподаткування		
Юскутум	Андрій Фомічов	Редактор

Сюткін і Партнери	Наталья Марченко Анастасія Лашкул	Співавтор
II: Правова реформа в основних галузях		
1. Корпоративне право		
Авеллум Партнерс	Миколай Стеценко Юрій Нечаєв	Редактор
Арцингер	Максим Черкасенко	Співавтор
Бейкер і Макензі	Ольга Дем'янюк	Співавтор
2. Цивільне право		
Сквайр Паттон Богз	Олена Білосор	Редактор
Ді Ел Ей Пайпер Україна	Галина Загороднюк	Співавтор
Бейкер і Макензі	Максим Глотов	Співавтор
3. Земля та нерухомість		
Авеллум Партнерс	Юрій Заремба	Редактор
Бейкер і Макензі	Сергій Піонтковський	Співавтор
4. Банківська справа та валютний контроль		
Ді Ел Ей Пайпер Україна	Олександр Курдидик Родіон Ігнатенко	Редактор
Бейкер і Макензі	Ігор Олехов	Співавтор
5. Цінні папери та фондовий ринок		
Бейкер і Макензі	Максим Глотов	Редактор
6. Антимонопольне регулювання		
Ді Ел Ей Пайпер Україна	Галина Загороднюк	Редактор
Сквайр Паттон Богз	Олена Білосор	Співавтор
Астерс	Тетяна Вовк	Співавтор
RULG-Українська юридична група	Ксенія Єременко	Співавтор
7. Енергетика та природні ресурси		
Астерс	Ярослав Петров	Редактор
Авеллум Партнерс	Олександр Полоник	Співавтор

Ді Ел Ей Пайпер Україна	Олександр Курдидик Галина Загороднюк	Співавтор
Арцингер	Марина Ільчук	Співавтор
RULG-Українська юридична група	Ірина Паліашвілі	Співавтор
8. Трудове право		
Сквайр Паттон Богз	Світлана Губенко	Редактор
Арцингер	Павло Ходаковський	Співавтор
Авеллум Партнерс	Юрій Заремба	Співавтор
Бейкер і Макензі	Мар'яна Марчук	Співавтор
9. Франчайзинг		
Бейкер і Макензі	Юлія Кольченко	Редактор
10. Господарські спори (комерційний арбітраж, судова практика, виконання рішень)		
Авеллум Партнерс	Дмитро Марчук Данило Волковецький Андрій Фортуненко Оксана Варакіна	Редактор
Бейкер і Макензі	Ігор Сюсель	Співавтор
11. Державні закупівлі		
Бейкер і Макензі	Ганна Штепа	Редактор
12. Агробізнес		
Саєнко Харенко	Назар Чернявський Андрій Заблоцький Вікторія Микуляк	Редактор
Бейкер і Макензі	Сергій Піонтковський	Співавтор
Сюткін і Партнери	Наталья Марченко Анастасія Лашкул	Співавтор
13. ІТ Сектор, Кібербезпека, Електронна Комерція		
Саєнко Харенко	Назар Чернявський Микита Полатайко	Редактор
Арцингер	Павло Ходаковський	Співавтор
Юскутум	Дмитро Гадамський Денис Береговий	Співавтор

14. Розвиток інфраструктури (ДПП)		
Арцингер	Андрій Селютін Олег Мільченко	Редактор
Ді Ел Ей Пайпер Україна	Олександр Курдидик Родіон Ігнатенко Олександра Проценко	Співавтор
15. Зовнішньоекономічна діяльність та СОТ, електронна комерція		
Бейкер і Макензі	Ігор Олехов	Редактор
Саєнко Харенко	Андрій Заблоцький	Співавтор
16. Інтелектуальна власність		
Саєнко Харенко	Олександр Падалка Олег Клімчук	Редактор
17. Кримінальне право та кримінальний процес		
Арцингер	Катерина Гупало Катерина Шапран	Редактор
Сюткін і Партнери	Михайло Кунденко	Співавтор
18. Електронне урядування		
Сі Ем Ес Камерон МакКенна	Ольга Білякова Олександр Мартиненко Микола Гелетій	Редактор

Додаток 2

**КОНФЕРЕНЦІЯ АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДІЛОВОЇ РАДИ ТА КИЇВСЬКОЇ
ШКОЛИ ЕКОНОМІКИ З РЕФОРМИ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПРЕЗЕНТАЦІЯ ОГЛЯДОВОГО ЗВІТУ З РЕФОРМИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ**

П'ятниця, 30 жовтня 2015

Київська Школа Економіки: м. Київ, 01010, вул. Івана Мазепи, 1

**Юридичні фірми-спонсори: Арцингер, Астерс, Авеллум Партнерс,
Бейкер і Макензі, Сі Ем Ес Камерон МакКенна, Дентонс,
Ді Ел Ей Пайпер Україна, Юскутум, Юридична група Ел Сі Еф,
RULG-Українська юридична група, Саєнко Харенко, Сквайр Паттон Богз,
Сюткін і Партнери**

ПРОГРАМА

8:15 – 8:45	Реєстрація делегатів та привітальна кава
8:45 – 10:00	<p>Вітальна промова: Його Високоповажність Джеффри Р. Пайєтт – Посол США в Україні Богдан Витвицький - Колишній Федеральний прокурор, Міністерство юстиції США, Нью-Джерсі, США; колишній Постійний радник з юридичних питань у Посольстві США в Україні</p> <p>Вітальне слово та вступні зауваження: Його Високоповажність Андреас фон Бекерат - Посол Швеції в Україні Олександр Данилюк - Заступник Глави Адміністрації Президента України Його Високоповажність Люк Якобс - Посол Бельгії в Україні Ірина Паліашвілі - Голова, Правовий комітет Американсько-Української Ділової Ради та Керуючий партнер, RULG-Українська юридична група Дмитро Сологуб - Заступник Голови, Національний Банк України Морган Вільямс - Президент, Американсько-Українська Ділова Рада</p>
10:00 – 11:00	<p>Дискусія: «Реформа правової системи та системи управління» представлена юридичними фірмами – авторами Оглядового звіту та коментаторами щодо:</p> <p>Боротьба з корупцією - Пітер Телюк, Сквайр Паттон Богз Конституційна реформа судової системи - Олександр Мартиненко, Сі Ем Ес Камерон МакКенна Оподаткування - Андрій Фомічов, Юскутум Корпоративне право - Юрій Нечаєв, Авеллум Партнерс Антимонопольне регулювання - Галина Загороднюк, Ді Ел Ей Пайпер Україна</p>
11:00 – 11:15	Перерва на каву

11:15 – 12:15	<p>Дискусія: «Неюридична точка зору» представлена Київською Школою Економіки, VoxUkraine та видатними учасниками ділового співтовариства, громадянського суспільства та міжнародних інститутів</p> <p>Модератор: Тимофій Милованов - Ад'юнкт-професор, Факультет економіки, університет Пітсбургу; Співзасновник та член Редакційної колегії, VoxUkraine</p> <p>Учасники дискусії: Брайан Боннер - Головний редактор, Kyiv Post; Регіональний координатор проекту журналістських розслідувань в Україні, Білорусі та Молдові Objective; Член Ради директорів Фонду розвитку ЗМІ Іван Міклош - Радник Міністра, Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; член парламенту, Національна рада Словацької Республіки; колишній віце-прем'єр і міністр фінансів Словацької Республіки Віталій Шабунін - Голова Правління Центру Протидії Корупції</p>
12:15 – 13:15	<p>Дискусія: «Реформа правової системи та системи управління» представлена юридичними фірмами – авторами Оглядового звіту та коментаторами щодо:</p> <p>Земля та нерухомість - Юрій Заремба, Авеллум Партнерс Банківська справа та валютний контроль і Цінні папери та фондовий ринок - Степанида Бадовська, Ді Ел Ей Пайпер Україна Енергетика та природні ресурси - Ярослав Петров, Астерс Франчайзинг - Юлія Кольченко, Бейкер і Макензі Господарські спори (комерційний арбітраж, судова практика, виконання рішень) - Дмитро Марчуков, Авеллум Партнерс та коментар Анни Огречук, Юридична група Ел Сі Еф Державні закупівлі - Ганна Штепа, Бейкер і Макензі</p>
13:15 – 14:15	<p>Дискусія: «Реформа правової системи та системи управління» представлена юридичними фірмами – авторами Оглядового звіту та коментаторами щодо:</p> <p>Агробізнес - Андрій Заблоцький, Саєнко Харенко Розвиток інфраструктури (проекти ДПП) - Андрій Селютін, Арцингер ІТ сектор, Електронна комерція, Кібербезпека та Інтелектуальна власність - Микита Полатайко, Саєнко Харенко Зовнішньоекономічна діяльність та СОТ - Ігор Олехов, Бейкер і Макензі Кримінальне право та кримінальний процес - Катерина Гупало, Арцингер та Наталія Осадча, Сюткін і Партнери Електронне урядування - Ольга Беякова, Сі Ем Ес Камерон МакКенна</p>
14:15	Обід